

Maatschappelijke Opvang

regio 's-Hertogenbosch

Begeleiding aan jongeren in hun sociaal netwerk buiten de Jongerenopvang

Esther van Rees – studentnummer: 2079062
Academie voor Sociale Studies 's-Hertogenbosch
AP430 – leerlijn Afstudeerproject
Docentbegeleider: Caroline Nuijens
Eerste docentbeoordelaar: Mariette van Erp
Tweede docentbeoordelaar: Loic van Eijk
Praktijkbegeleiders: Laura Sijmons en Ilse Sterk
Opdrachtgever: Dorien Jaartsveld, beleidsadviseur
Groep 5016-432
29 mei 2017

Maatschappelijke Opvang

regio 's-Hertogenbosch

Een onderzoek naar de begeleiding aan jongeren in het bespreekbaar maken, opbouwen en herstellen van hun sociale netwerk buiten de Jongerenopvang.

Colofon

Organisatie

Maatschappelijke Opvang regio 's-Hertogenbosch

Opdrachtgever

Dorien Jaartsveld

Auteur

Esther van Rees

Opleiding

Avans Hogeschool

HBO Sociaal Pedagogische Hulpverlening

Begeleider vanuit Avans Hogeschool

Caroline Nuijens

Begeleiders vanuit organisatie

Laura Sijmons en Ilse Sterk

Eerste beoordelaar

Mariette van Erp

Tweede beoordelaar

Loic van Eijk

's-Hertogenbosch, 29 mei 2017

© 2017, Avans Hogeschool 's-Hertogenbosch

Alle rechten zijn voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, op welke wijze ook, zonder voorgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

Voorwoord

Mijn naam is Esther van Rees en de afgelopen 4 jaar ben ik student geweest aan de opleiding Sociaal Pedagogische Hulpverlening op Avans Hogeschool in 's-Hertogenbosch. Voor u ligt het onderzoeksrapport dat ik heb geschreven in het kader van het afstuderen van deze studie. Het is een onderzoek naar de begeleiding in het sociaal netwerk van de jongeren buiten de Jongerenopvang. Het onderzoek is uitgevoerd bij de Jongerenopvang van Maatschappelijke Opvang regio 's-Hertogenbosch.

Ik heb het interessant gevonden om dit onderzoek uit te voeren, omdat ik zelf als invalkracht werkzaam ben bij onder andere de Jongerenopvang van Maatschappelijke Opvang regio 's-Hertogenbosch. Daarnaast merkte ik tijdens mijn werk dat veel collega's geïnteresseerd waren in het onderwerp en zij merkten op zich er meer bewust van te zijn nu het onderzoek gaande was. Ik hoop met dit onderzoek geholpen te hebben aan een effectieve begeleiding als het gaat om het sociaal netwerk van de jongeren op de Jongerenopvang.

Ik bedank Dorien Jaartsveld voor het in Merel en mij gestelde vertrouwen om het onderzoek van de organisatie op ons te nemen. Daarbij wil ik ook het team van de Jongerenopvang bedanken voor hun medewerking in dit onderzoek. Ik wil graag mijn twee praktijkbegeleiders bedanken. Laura Sijmons voor haar kennis over het doen van onderzoek en haar verslag technische tips. Ilse Sterk voor haar flexibiliteit, creativiteit, enthousiasme en bereidheid om mee te denken.

Caroline Nuijens, mijn docentbegeleider, bedank ik voor het meedenken in mijn onderzoek en voor haar kritische vragen die mij verder hielpen in het onderzoek.

Merel van der Zijden bedank ik voor de fijne samenwerking en de leuke bijeenkomsten en overlegmomenten. Merel heeft het onderzoek gedaan naar vereenzaming binnen de Jongerenopvang.

Dyonne van den Berg, mijn compagnon sinds schooljaar 1: dankjewel voor de vele feedbackmomenten en steun die we elkaar hebben kunnen bieden de afgelopen vier jaar. Jouw visie in het werkveld inspireert mij.

Als laatste bedank ik mijn vriend Marco voor het vertrouwen dat hij in me heeft al sinds dat ik aan deze studie ben begonnen. Ik wil hem bedanken voor het begrip dat hij heeft getoond tijdens mijn onderzoek, zijn luisterend oor en de hulp die hij me altijd heeft geboden.

Esther van Rees
's-Hertogenbosch, 26 mei 2017

Samenvatting

Dit onderzoek is gericht op de begeleiding (* zie Leeswijzer) van de Jongerenopvang van Maatschappelijke Opvang regio 's-Hertogenbosch in het bespreekbaar maken, opbouwen en herstellen van het sociaal netwerk van de jongeren. Het doel van dit onderzoek is om advies en aanbevelingen te geven aan de begeleiders van de Jongerenopvang, hoe zij samen met de jongeren het sociale netwerk kunnen bespreken en dit netwerk buiten de Jongerenopvang te kunnen opbouwen en herstellen. Hiervoor is de volgende hoofdvraag opgesteld: "Hoe kunnen de begeleiders van de Jongerenopvang van Maatschappelijke Opvang regio 's-Hertogenbosch succesvol begeleiding bieden aan de jongeren als het gaat om het bespreekbaar maken, opbouwen en herstellen van hun sociale netwerk buiten de Jongerenopvang?"

Deze vraag is ontstaan doordat jongeren na uitstroom van de Jongerenopvang nog veel terugkeerden op de Jongerenopvang om hier contacten op te zoeken. De jongeren hebben nauwelijks sociale contacten buiten de Jongerenopvang. Dit onderzoek is erop gericht de begeleiding zo vorm te geven dat de jongeren tijdens hun verblijf op de Jongerenopvang hun sociale netwerk buiten de Jongerenopvang kunnen opbouwen. Parallel lopend aan dit onderzoek werd er door Merel van der Zijden een onderzoek gedaan naar de eenzaamheid van de jongeren die zowel momenteel nog op de Jongerenopvang verblijven of al zijn uitgestroomd. Hierin is ook onderzocht wat de jongere hierin verwachten in hun begeleiding.

Om antwoord te kunnen geven op de hoofdvraag zijn er interviews gehouden. Er zijn voor dit onderzoek vijf woonbegeleiders geïnterviewd, vier maatschappelijk werkers en één ervaringsdeskundige die werkzaam zijn op Maatschappelijke Opvang regio 's-Hertogenbosch. Tijdens het onderzoek heeft er een herindeling plaatsgevonden tussen de teams van de organisatie. Dit houdt in dat een aantal van de respondenten na de herindeling niet meer behoorden tot het team van de Jongerenopvang. Er is toch besloten hen te interviewen, vanwege hun ervaring en kennis met betrekking tot de jongeren.

Uit de interviews is er antwoord gekomen op de vraag wat begeleiding al doet met betrekking tot de begeleiding in het sociaal netwerk van de jongeren en waar zij moeilijkheden ervaren. Wat blijkt is, dat de begeleiders goed zijn in het opbouwen van een vertrouwensband met de jongeren. Deze vertrouwensband is de basis voor verdere begeleiding als het gaat om het bespreekbaar maken van het sociaal netwerk. De begeleiders zorgen ervoor dat de jongeren weten dat hun familieleden of vrienden welkom zijn voor bezoek. Daarnaast bestaat er vanuit de Jongerenopvang een activiteit dat MO Actief heet; hier kunnen bewoners van Maatschappelijke Opvang regio 's-Hertogenbosch bij elkaar komen om te voetballen. Tijdens deze activiteit weten de jongeren contacten met elkaar op te bouwen.

De begeleiders ervaren moeilijkheden in de begeleiding als het gaat om het gehele begeleidingsproces. Tijdens het verblijf van jongeren krijgen veel leefgebieden de aandacht, wat maakt dat het sociaal netwerk minder de prioriteit heeft. De begeleiding ervaart het feit dat ze locatie gebonden werken als een beperking in hun begeleiding. Hierdoor kunnen ze niet met de jongeren buiten de Jongerenopvang stappen ondernemen als het gaat om het opbouwen van nieuwe contacten. Daarnaast geven jongeren tijdens hun verblijf ook aan hier niet over te willen praten, zij herstellen hun contacten liever wanneer zij zelfstandig wonen. Echter is er beperkte nazorg voor de jongeren vanuit de begeleiding wanneer zij uit de Jongerenopvang stromen. Tot slot geven de begeleiders aan onvoldoende kennis te hebben over begeleiding met betrekking tot het sociaal netwerk. Zij voelen zich niet kundig genoeg om de jongeren hier de juiste begeleiding in te kunnen geven.

Uit het onderzoek is naar voren gekomen dat de begeleiding wel zicht heeft op het probleem, maar het moeilijk te vindt om concrete begeleiding te geven in het sociale netwerk. Dit komt, omdat woonbegeleiding locatie gebonden werkt, er weinig kennis is over hoe de begeleidingsvorm aangepakt kan worden en omdat er binnen het begeleidingsproces geen ruimte is om de jongeren na uitstroom te kunnen begeleiden.

De belangrijkste aanbevelingen zijn om de begeleiding de Sociale Netwerk Strategie-cursus te laten volgen om zich te kunnen professionaliseren op het vlak van begeleiding van het sociaal netwerk. Daarnaast is het van belang dat woonbegeleiding niet langer locatie gebonden hoeft te werken en met de jongeren naar buiten mag om buiten de Jongerenopvang het sociaal netwerk op te bouwen. Het bieden van nazorg is ook een advies en van belang om de jongeren na uitstroom nog te kunnen begeleiden in het zelfstandig wonen en het herstellen van contacten.

Inhoudsopgave

Inleiding.....	9
Leeswijzer.....	9
Hoofdstuk 1: Beroepspraktijk.....	11
1.1 Maatschappelijke Opvang regio 's-Hertogenbosch.....	11
1.2 Visie en kernwaarden.....	11
1.2.1 Visie	11
1.2.2 Kernwaarden	11
1.3 Methodieken	12
1.3.1 Krachtwerk	12
1.3.2 Presentiebenadering	12
1.4 Begeleiding tijdens opvang	12
1.4.1 Woonbegeleiding	12
1.4.2 Maatschappelijk werker.....	12
Hoofdstuk 2: Jongerenopvang.....	13
2.1 Doelgroep Jongerenopvang.....	13
Hoofdstuk 3: Aanleiding tot onderzoek.....	13
Hoofdstuk 4: Probleemanalyse	14
4.1 Macroniveau	15
4.2 Mesoniveau	15
4.3 Microniveau	16
Hoofdstuk 5: Probleemomschrijving.....	17
5.1 Hoofdvraag.....	17
5.2 Deelvragen.....	17
5.3 Doelstelling.....	17
5.4 Begripsafbakening	17
Hoofdstuk 6: Onderzoeksontwerp.....	18
6.1 Onderzoeksmethode	18
6.2 Dataverzameling	19
6.2.1 Half-gestructureerde interviews	19
6.2.2 Literatuuronderzoek	20
6.3 Populatie en steekproef.....	20
6.4 Analysemethode.....	20
Hoofdstuk 7: Resultaten.....	21
7.1 Resultaten deelvraag 1	21
7.1.1 Bespreekbaarheid.....	21
7.1.2 MO Actief	22
7.1.3 Uitnodigen van het netwerk.....	22
7.2 Resultaten deelvraag 2	22
7.2.1 Begeleidingsproces	23
7.2.2 Jongere wil niet.....	23
7.2.3 MO Actief	24
7.2.4 Uitstroom	24

7.3 Literatuuronderzoek deelvraag 3	25
7.3.1 Bespreekbaar maken van het sociale netwerk	25
7.3.2 Opbouwen van een netwerk	26
7.3.3 Herstellen van een netwerk	26
Hoofdstuk 8: Conclusie	27
8.1 Conclusie deelvraag 1 en deelvraag 2	27
8.1.1 Antwoord deelvraag 1	28
8.1.2 Antwoord deelvraag 2	28
8.2 Conclusie deelvraag 3	28
8.2.1 Antwoord deelvraag 3	29
8.3 Conclusie onderzoek naar vereenzaming jongeren	30
8.4 Eindconclusie hoofdvraag	30
Hoofdstuk 9: Discussie.....	31
9.1 Onafhankelijkheid.....	31
9.2 Informativiteit.....	31
9.3 Generaliseerbaarheid	32
9.4 Bruikbaarheid	32
9.5 Betrouwbaarheid	32
9.6 Validiteit.....	33
Hoofdstuk 10: Aanbevelingen	33
Hoofdstuk 11: Beroepsproduct.....	35
11.1 Meerwaarde onderzoek.....	35
11.2 Meerwaarde beroepsproduct	36
11.3 Overdracht	36
11.4 Feedback beroepsproduct	36
Hoofdstuk 12: Reflectie	38
12.1 Fase 1: Probleemanalyse	38
12.2 Fase 2: Onderzoeksontwerp.....	38
12.3 Fase 3: Dataverzameling	39
12.4 Fase 4: Data-analyse	40
12.5 Fase 5: Rapportage.....	40
12.6 Samenwerking	40
12.7 Leerdoelen.....	40
Literatuurlijst	41
Bijlage A: Tijdpad.....	45
Bijlage B: Organogram.....	46
Bijlage C: Functiebeschrijving Maatschappelijk Werker	47
Bijlage D: Functiebeschrijving woonbegeleider	49
Bijlage E: Interviewopbouw en meetinstrument.....	51
Bijlage F: Overzicht respondenten	52
Bijlage G: Protocolanalyse	53
Bijlage H: Boomdiagram	61
Bijlage I: Krachteninventarisatie	62
Bijlage J: 'Levensweg – van JOeB naar uitstroom'	63

Inleiding

Dit onderzoeksrapport is geschreven in opdracht van Maatschappelijke Opvang regio 's-Hertogenbosch (MO 's-Hertogenbosch). Het onderzoek is uitgevoerd op de locatie Jongerenopvang van MO 's-Hertogenbosch. De organisatie wenste dat er onderzoek werd gedaan naar de vereenzaming van de jongeren binnen de Jongerenopvang van MO 's-Hertogenbosch.

Het onderzoek bestaat uit twee delen. Merel van der Zijden heeft haar onderzoek gericht op jongeren van de Jongerenopvang die momenteel nog op de opvang verblijven en die al uitgestroomd zijn. Zij heeft onderzocht in hoeverre de jongeren eenzaamheid ervaren en welke begeleiding zij hierin zouden willen vanuit hun begeleiders.

Het onderzoek dat voor u ligt zal zich richten op de begeleiding van de jongeren binnen de Jongerenopvang. Er zal onderzocht worden welke ervaring de begeleiders hebben met het werken met jongeren omtrent het sociale netwerk, wat de begeleiders al doen om dit sociale netwerk bespreekbaar te maken, op te bouwen en te herstellen en welke methodes er ingezet kunnen worden om sociale netwerken van de jongeren te kunnen vergroten.

Deze twee onderzoeken worden tot slot naast elkaar gelegd. De informatie verkregen vanuit de jongeren wordt vergeleken met de verkregen informatie van de begeleiders. Van hieruit wordt een passend beroepsproduct en passende aanbevelingen geleverd aan de Jongerenopvang.

Het onderzoek heeft plaatsgevonden in de periode februari 2017 tot en met mei 2017. In bijlage A is het tijdsplan voor het onderzoek geplaatst.

Leeswijzer

Hoofdstuk 1 beschrijft de organisatie MO 's-Hertogenbosch. Hierin komt naar voren wat de organisatie is, welke visie en kernwaarden zij hanteert, met welke methodieken hier gewerkt wordt en welke begeleiding er geboden wordt aan de cliënten.

Hoofdstuk 2 geeft een beschrijving van de Jongerenopvang waar het onderzoek op gericht is.

Hoofdstuk 3 beschrijft de aanleiding van dit onderzoek.

Hoofdstuk 4 is de probleemanalyse met zicht op het macro-, meso- en microniveau met betrekking op de hoofdvraag.

Hoofdstuk 5 omvat de probleemomschrijving. Het geeft de hoofdvraag weer en de hierbij behorende deelvragen. Daarnaast staat in dit hoofdstuk de doelstelling beschreven en worden begrippen uit de hoofdvraag en deelvragen uitgelegd door middel van een begripsafbakening.

Hoofdstuk 6 geeft het onderzoeksontwerp weer. Hierin staat welke methode er in het onderzoek is gebruikt en hoe de data zijn verzameld. Er wordt ook aandacht geschonken aan de steekproef en populatie van dit onderzoek en hoe de dataverzameling is geanalyseerd.

Hoofdstuk 7 beschrijft de resultaten van het onderzoek per deelvraag aan de hand van de analyse van de interviews en het literatuuronderzoek.

Hoofdstuk 8 is de eindconclusie en geeft antwoord op de deelvragen en de hoofdvraag door middel van de resultaten uit hoofdstuk 7.

Hoofdstuk 9 bestaat uit de discussie. In dit hoofdstuk wordt het onderzoek kritisch geëvalueerd aan de hand van de kwaliteitscriteria.

Hoofdstuk 10 zijn de aanbevelingen. Deze aanbevelingen worden gedaan aan de organisatie en zijn gebaseerd op de resultaten en conclusie van dit onderzoek.

Hoofdstuk 11 geeft een beschrijving van het beroepsproduct. Dit is tevens één van de aanbevelingen die aan de organisatie wordt gedaan. Het beroepsproduct is tastbaar en kan direct ingezet worden in de praktijk.

Hoofdstuk 12 is een kritische reflectie over de onderzoekende houding en vaardigheden van de onderzoeker.

Na deze 12 hoofdstukken volgt de literatuurlijst. Hierin staan alle bronnen vermeld die gebruikt zijn voor dit onderzoeksrapport.

Tot slot zijn er bijlagen toegevoegd waar in de begeleidende tekst naar verwezen wordt.

* In dit onderzoek wordt met begeleiders zowel woonbegeleiding als maatschappelijk werker bedoeld. Met begeleiders worden de jongerenwerkers bedoeld. Het woord begeleider wordt aangehouden, omdat dit bij MO 's-Hertogenbosch de functienaam is. Wanneer er onderscheid wordt gemaakt tussen woonbegeleiders en maatschappelijk werkers, zal dit aangegeven worden.

** In dit onderzoek wordt een jongere zowel mannelijk als vrouwelijk bedoelt. Wanneer er gebruik wordt gemaakt van 'hij', kan dit 'hij' of 'zij' inhouden. Ditzelfde geldt voor de begeleiding.

Hoofdstuk 1: Beroepspraktijk

Het uitgevoerde onderzoek heeft plaatsgevonden bij MO 's-Hertogenbosch. In dit hoofdstuk wordt de beroepspraktijk toelicht, door middel van uitleg over MO 's-Hertogenbosch, welke visie en kernwaarden de organisatie hanteert, welke methodieken worden ingezet en wat voor professionals hier werkzaam zijn.

1.1 Maatschappelijke Opvang regio 's-Hertogenbosch

MO 's-Hertogenbosch is een organisatie waar opvang en begeleiding van mensen centraal staat. De opvang die geboden wordt is zo kort als mogelijk, maar zo lang als nodig. De organisatie is gespecialiseerd in opvang en begeleiding van mensen met complexe problematiek, die dak- of thuisloos zijn of met relationeel geweld te maken hebben. Het doel van MO 's-Hertogenbosch is om de persoonlijke situatie van mensen zo snel mogelijk te stabiliseren en verbeteren (MO 's-Hertogenbosch, 2017).

Clënten van de maatschappelijke opvang kampen vaak met meerdere en elkaar beïnvloedende problemen. Zo is er vaak sprake van een combinatie van dak- en thuisloosheid, geweldsproblematiek, schulden, opvoedingsproblemen, psychiatrische, lichamelijke en/of verslavingsproblemen en/of werkloosheid of het ontbreken van een zinvolle dagbesteding. Clënten van de maatschappelijke opvang hebben door hun complexe hulpvraag vaak te maken met instanties en hulpverleners uit verschillende maatschappelijke sectoren (Federatie Opvang, z.d.). MO 's-Hertogenbosch heeft de volgende opvangvoorzieningen: woonvoorziening 't Tij (beschermde wonen), Dak- en Thuislozenopvang, Vrouwenopvang, Crisisopvang en Jongerenopvang (MO 's-Hertogenbosch, 2017).

1.2 Visie en kernwaarden

MO 's-Hertogenbosch heeft een visie en kernwaarden geformuleerd waar de organisatie naar streeft.

1.2.1 Visie

MO 's-Hertogenbosch biedt opvang en begeleiding op maat. De visie is dat er wordt gekeken naar de mens in zijn of haar unieke situatie en samen met begeleiding worden er doelen opgesteld. De professional heeft vertrouwen in de eigen kracht, de talenten en de mogelijkheden van de mensen. Mensen mogen eigen keuzes maken en de begeleiding sluit aan bij de leefwereld, wensen en ambities van de mensen. MO 's-Hertogenbosch wilt toegankelijk, bereikbaar en beschikbaar zijn. Het doel is de persoonlijke situatie van de mensen zo snel mogelijk te stabiliseren en te verbeteren (MO 's-Hertogenbosch, 2017).

1.2.2 Kernwaarden

MO 's-Hertogenbosch heeft zes kernwaarden die de visie van de opvang weergeven en laten zien waar zij voor staan:

- Klantgericht

De inzet van MO 's-Hertogenbosch is om de cliënt vanuit eigen kracht mee te laten doen, te laten ontwikkelen en te laten herstellen. Er wordt uit gegaan van de mogelijkheden en kwaliteiten van de mens (MO 's-Hertogenbosch, 2017).

- Samenwerken

De professionals kennen het netwerk in de regio en werken nauw samen met de verschillende organisaties (MO 's-Hertogenbosch, 2017).

- Betrouwbaar

MO 's-Hertogenbosch neemt verantwoording over het eigen gedrag en is hierop aan te spreken. Regels en protocollen mogen ter discussie worden gesteld. Clënten van de opvang kunnen op de professionals rekenen (MO 's-Hertogenbosch, 2017).

- Deskundig

MO 's-Hertogenbosch leert van nieuwe situaties, reflecteert op het handelen en blijft competenties ontwikkelen. Er wordt continu gewerkt aan goede kwaliteit van zorg door samen te werken, bijscholing en het inschakelen van specialisten (MO 's-Hertogenbosch, 2017).

- Veiligheid

MO 's-Hertogenbosch is ervan overtuigd dat je eerst veiligheid moet ervaren voordat je kan ontwikkelen en herstellen. Er wordt veiligheid en bescherming aan de cliënten en medewerkers geboden door alert te zijn op een positief leef- en werkklimaat (MO 's-Hertogenbosch, 2017).

- Respect

De professionals van MO 's-Hertogenbosch laten iedereen in zijn waarde, hebben oprechte interesse in de ander en zijn onbevooroordeeld. De vrijheid van mensen om eigen keuzes te maken wordt gerespecteerd door goede informatie te bieden (MO 's-Hertogenbosch, 2017).

1.3 Methodieken

MO 's-Hertogenbosch hanteert de methodiek Krachtwerk. Voor deze methodiek hebben alle werknemers een cursus gevolgd. Hierdoor wordt Krachtwerk in de gehele organisatie op dezelfde manier toegepast. Naast Krachtwerk wordt gaandeweg het jaar 2017 de presentiebenadering geïmplementeerd in de organisatie.

1.3.1 Krachtwerk

Krachtwerk is een krachtgericht begeleidingstraject voor mensen in probleemsituaties. De methodiek houdt in dat er gekeken wordt naar de krachten en talenten van de cliënt. Krachtwerk wordt vooral ingezet in de maatschappelijke opvang en bij begeleiding en opvang van zwerfjongeren. Krachtwerk ondersteunt het eigen proces van herstel van mensen. Bij het herstel gaat het om een zingevend bestaan en het heeft als doel dat mensen zicht hebben op een betere toekomst waarin zij leven in veiligheid (Movisie, 2015). Het begeleidingstraject bestaat uit drie samenhangende delen: focusbepaling, uitvoering en evaluatie. De zeven basistaken zijn: ontmoeten en aansluiten, inventariseren van krachten, inschatten van zelfregulering, doelen stellen en een actieplan maken, ondersteunen van herstel, evalueren en afronden (Beijersbergen, Christians, Jansen & De Vet, 2015).

1.3.2 Presentiebenadering

MO 's-Hertogenbosch verwacht van de professionals een cliëntgerichte benadering waarbij talenten, wensen en eigen kracht van de cliënt centraal staan middels de presentiebenadering (MO 's-Hertogenbosch, 2016). Gaandeweg het jaar 2017 zal er een scholingstraject gestart worden voor alle werknemers betreffende de presentiebenadering (Mevr. Dufornee, persoonlijke communicatie, 26 april 2017). De kern van de presentiebenadering is aandacht. Het uitgangspunt van de benadering is dat goede zorg ontstaat door geduld van de hulpverlener en afstemming op de leefwereld van de ander (De Brabander, 2013). De presentiebenadering kan onder andere van hulp zijn bij cliënten met veel en complexe problemen (Leest, z.d.). Het contact met de cliënt is maatwerk; de hulpverlener gaat in gesprek met de cliënt op een manier zoals de cliënt dit wil (Brinkman, 2004).

1.4 Begeleiding tijdens opvang

Binnen MO 's-Hertogenbosch zijn er vijf verschillende opvangvoorzieningen. In elke opvangvoorziening is sinds april 2017 een vast integraal team aangesteld. Dit houdt in dat woonbegeleiders en maatschappelijk werkers met medewerkers van beheer en een teamleider één team vormen. Op deze manier kan er binnen het team op het niveau van verschillende functies een cliëntbespreking gehouden worden (Bert van Eijk, persoonlijke communicatie, 6 februari 2017). In bijlage B is de organogram van MO 's-Hertogenbosch opgenomen.

1.4.1 Woonbegeleiding

Woonbegeleiding ondersteunt de jongeren op het gebied van wonen en is beschikbaar op de groep. De woonbegeleiding heeft als functie het mede vormgeven en evalueren van begeleidingsplannen. Ze bieden ondersteuning en begeleiding aan de cliënten bij het vergroten van hun zelfredzaamheid en zijn erop gericht de cliënt zo zelfstandig mogelijk een eigen huishouding te leren voeren. Daarnaast organiseert woonbegeleiding activiteiten en wordt er dagelijkse ondersteuning en begeleiding geboden aan de jongeren, zowel individueel als in de groep (MO 's-Hertogenbosch, 2016). De functiebeschrijving van woonbegeleiding is opgenomen in bijlage C.

1.4.2 Maatschappelijk werker

De maatschappelijk werker werkt op kantoor en ziet de cliënt door middel van afspraken die zij maken. De maatschappelijk werker heeft als functie het begeleiden van de cliënt bij het werken aan de gestelde doelen op de relevante leefgebieden, zodat de cliënt zoveel mogelijk zelfstandig kan functioneren in de samenleving (MO 's-Hertogenbosch, 2016). De functiebeschrijving van de maatschappelijk werker is opgenomen in bijlage D.

Hoofdstuk 2: Jongerenopvang

De Jongerenopvang van MO 's-Hertogenbosch is een 24-uurs voorziening waar tien jongeren in de leeftijd van 18 tot 23 jaar kunnen verblijven. Naast deze tien reguliere verblijfplaatsen is er een noodbed. Dit bed is bedoelt voor een jongere die in een crisissituatie is beland en direct opvang nodig heeft. De Jongerenopvang biedt steun en begeleiding aan jongeren met problemen op leefgebieden als wonen, financiën, arbeid, scholing, verslaving en psychische gezondheid. Door financiële begeleiding en trajecten uit te zetten wordt er geprobeerd de maatschappelijke positie en de zelfstandigheid van de jongeren te verbeteren. Het ideaal van de Jongerenopvang is doorstroming naar zelfstandige huisvesting en volwaardige deelname aan de maatschappij (MO 's-Hertogenbosch, 2017). De jongeren doorlopen een traject om uiteindelijk zelfstandig uit te kunnen stromen. Tijdens het traject krijgt een jongere een maatschappelijk werker toegewezen. De maatschappelijk werker biedt onder andere financiële begeleiding en begeleiding in geschikte dagbesteding voor de jongere. Er is tijdens het verblijf op de Jongerenopvang woonbegeleiding aanwezig van half 9 's ochtends tot 12 uur 's nachts. Woonbegeleiding ondersteunt de jongeren in alledaagse taken, sociaal functioneren en zelfredzaamheid.

2.1 Doelgroep Jongerenopvang

Op de Jongerenopvang verblijven jongeren die dak- en/of thuisloos zijn, zij worden ook wel 'zwerfjongeren' genoemd. Wanneer iemand dakloos is, betekent dit dat diegene geen vaste woon- of verblijfplaats heeft. Een dakloos persoon heeft geen adres om te wonen of te logeren en staat ook niet met een adres ingeschreven in het bevolkingsregister. Wanneer iemand thuisloos is, betekent dit dat diegene steeds wisselt van onderdak of woonplaats. Vaak staat een thuisloos persoon in het bevolkingsregister ingeschreven op het adres van een familielid of kennis (Zwolle, z.d.). De meeste zwerfjongeren zijn niet dakloos, maar thuisloos. Zij slapen niet op straat, maar zwerven tussen slaapplekken. De jongeren die op de Jongerenopvang verblijven, zijn niet langer zwerfjongeren omdat zij een vaste verblijfplaats hebben bij een instantie (Movisie, 2014). Zwerfjongeren zijn jongeren tot 25 jaar met meervoudige problematieken, die dakloos zijn of in de opvang verblijven (Naber, Sap & Bijvoets, 2010). Uit onderzoek van Jeeninga (2010) kwamen de volgende problemen van zwerfjongeren naar voren: geen passende huisvesting, inkomensproblemen, problemen met school en/of werk, gezondheidsproblemen en een beperkt sociaal netwerk. De meeste jongeren hebben voor hun verblijf op de Jongerenopvang niet op straat geslapen, maar zochten elke dag naar een slaapplek bij vrienden, familieleden of zelfs vreemden (Jeeninga, 2010).

Hoofdstuk 3: Aanleiding tot onderzoek

De vraag naar onderzoek over begeleiding in het bespreekbaar maken, opbouwen en herstellen van het sociale netwerk van jongeren buiten de Jongerenopvang is gekomen vanuit Dhr. Tubée. Hij is maatschappelijk werker van een aantal jongeren op de Jongerenopvang. Dhr. Tubée heeft aangegeven te zien dat de jongeren moeite hebben met de overstap van wonen in een groep, naar zelfstandig wonen. Een jongere woont gemiddeld tussen de zes en negen maanden op de Jongerenopvang. De jongere heeft een eigen kamer, maar buiten deze kamer altijd medebewoners en begeleiding om zich heen. Wanneer de jongere uitstroomt is hij (** zie Leeswijzer) op zichzelf aangewezen. Veel jongeren weten naar Dhr. Tubée's idee niet om te gaan met het alleen zijn. De jongeren halen hierdoor veel mensen in hun huis zodat ze niet alleen zijn, maar dit kan ook problemen opleveren met betrekking tot eventuele overlast, of dat hun huis wordt gezien als een tweede opvangplek (Dhr. Tubée, persoonlijke communicatie, 17 februari 2017).

Tijdens het verblijf van de jongeren op de Jongerenopvang wordt het de woonbegeleiders duidelijk dat de jongeren een beperkt of geen sociaal netwerk hebben. In paragraaf 5.4 is het begrip 'sociaal netwerk' afgebakend. Het in kaart brengen van het sociaal netwerk is lastig, omdat jongeren er niet graag over praten. Mevr. Sterk, woonbegeleidster, vertelde dat een jongere haar zei letterlijk niemand te hebben en het gevoel te hebben er alleen voor te staan (Mevr. Sterk, persoonlijke communicatie, 10 maart 2017). Door uitspraken van de jongeren als deze lijkt een sociaal netwerk een oplossing voor dit gevoel van eenzaamheid van de jongeren. Eenzaamheid is het subjectief ervaren van een onplezierig of ontoelaatbaar gemis aan bepaalde sociale relaties. Het kan zijn dat een persoon minder sociale contacten heeft dan diegene wenst. Of dat de kwaliteit van de gerealiseerde relaties niet is zoals men wenst (Van Dongen, 2010).

Jongeren komen na uitstroom regelmatig naar de Jongerenopvang om een praatje te maken of om hulp te vragen. Zo zijn er jongeren die één keer in de maand langskomen, jongeren die één keer in

de week langskomen, maar er zijn ook jongeren die dagelijks op de Jongerenopvang verschijnen. Jongeren die uitgestroomd zijn, zijn nog altijd welkom op de opvang. Echter is de Jongerenopvang wel een tijdelijke opvang en is het belangrijk dat jongeren na uitstroom zelfstandig verder kunnen zonder de Jongerenopvang (Dhr. Tubée, persoonlijke communicatie, 17 februari 2017). "Dat veel jongeren na hun uitstroom nog vaak terug komen op de Jongerenopvang, heeft als oorzaak dat de jongeren een beperkt sociaal netwerk hebben", aldus Mevr. Sterk. De jongeren zijn eenzaam door een gebrek aan een sociaal netwerk, deze eenzaamheid proberen ze op te vullen door naar de Jongerenopvang te komen om hier hun verhaal kwijt te kunnen (Mevr. Sterk, persoonlijke communicatie, 10 maart 2017). Dit onderzoek richt zich op het sociaal netwerk in plaats van de eenzaamheid, omdat het in de hulpverlening gebruikelijk is om te werken met leefgebieden, het sociaal netwerk is één van deze leefgebieden. Daarnaast is een goed sociaal netwerk het beste middel ter voorkoming van en bescherming tegen eenzaamheid (GGD Amsterdam, 2014).

Dhr. Tubée suggereerde dat er onderzoek gedaan zou kunnen worden naar hoe, zowel woonbegeleiding, als de maatschappelijk werkers de jongeren kunnen motiveren om een sociaal netwerk op te bouwen en hoe begeleiding dit het beste kan aanpakken.

Hoofdstuk 4: Probleemanalyse

Uit hoofdstuk 3 is gebleken dat jongeren na uitstroom van de Jongerenopvang terug blijven komen om een gesprek aan te knopen met oud-medebewoners en begeleiding. Doordat de jongeren blijven terugkomen, wordt het de woonbegeleiders duidelijk dat de jongeren geen sociaal netwerk hebben waar ze terecht kunnen. Hieronder volgt een uitleg wat een sociaal netwerk inhoudt en wat het belang hiervan voor de jongeren is.

Een sociaal netwerk is een groep mensen waarmee één persoon duurzame banden onderhoudt. Er is sprake van verbondenheid tussen deze mensen (Hendrix, 2001). Een sociaal netwerk brengt een persoon niet alleen plezier en betekenis in het leven, maar het heeft ook een praktische functie. Zo kunnen mensen elkaar binnen sociale netwerken steunen en samen oplossingen voor problemen bedenken (Sok, Royers & Van der Veen, 2014). Op de Jongerenopvang verblijven jongeren die een beperkt sociaal netwerk hebben of hun netwerk voor hun opvang hebben verspilld. Met een verspilld netwerk wordt bedoeld dat een jongere misbruik heeft gemaakt van het netwerk, waardoor het mis is gelopen (Naber, Sap & Bijvoets, 2010). Sociale netwerken kunnen beschreven worden in kenmerken als omvang, contactfrequentie, de duur van de relatie, dichtheid van het netwerk, de wederkerigheid van relaties, bereikbaarheid en gevarieerdheid (Interakt Online, z.d.). Er kan gesproken worden van een sterk sociaal netwerk als de structuur van de groep mensen en de betrekkingen met die mensen aansluiten op de behoefte van de persoon (Wilken, 2016). De contacten die de jongeren hebben kunnen niet voldoen aan de kenmerken van een sociaal netwerk. Zo kan de duur van een relatie kort zijn en is de jongere niet zeker van steun van zijn netwerk.

Een sociaal netwerk is voor iedereen van belang. Het functioneert als een maatschappelijk steunsysteem. Steun geeft een mens houvast en bescherming tegen terugval (Wilken, 2016). Uit een onderzoek over huisuitzettingen is gebleken dat een groot deel van mensen die uit hun huis zijn gezet onvoldoende steun uit het netwerk hadden of kregen om een uitruiming te voorkomen (Huber & Bouwes, 2011). Hier is ook vaak sprake van geweest bij de jongeren van de Jongerenopvang. Wanneer iemand dakloos wordt of wanneer een jongere naar een internaat gaat, neemt het contact met vrienden en familie vaak af waardoor het sociale netwerk kleiner wordt. Na enige tijd op straat leven of op een opvang wonen groeit het sociale netwerk weer, door verbindingen met lotgenoten. Het is echter de vraag of deze contacten bijdragen aan de re-integratie in de maatschappij. Zoals eerder in hoofdstuk 3 al werd beschreven wordt er soms druk uitgeoefend op de jongere als hij een nieuwe woning toegewezen heeft gekregen. De nieuwe vrienden van de straat of opvang oefenen druk uit om bij de jongere te mogen slapen. Dit kan leiden tot overlast, wat als gevolg kan hebben dat het net verkregen huis verloren gaat en de jongere terug bij af is (Huber & Bouwes, 2011). Uit eerder onderzoek binnen MO 's-Hertogenbosch is gebleken dat 15,6 procent van de jongeren een tweede maal op de Jongerenopvang verblijft. Dit komt mede omdat de jongere de stap van het groepsleven naar zelfstandig wonen te groot vindt en verkeerde vrienden in huis haalt, waardoor de uithuiszetting uiteindelijk onvermijdelijk is (Sterk & Tholen, 2016). Wanneer een cliënt uitstroomt en zich zelfstandig in de maatschappij moet redden is een sterk sociaal netwerk dus van belang om hem te steunen. De negatieve invloed van een afwezig of slecht werkend sociaal netwerk kan ervoor zorgen dat iemand sneller risicogedrag vertoont (Huber & Bouwes, 2011).

Binnen de Jongerenopvang van MO 's-Hertogenbosch is de vraag vanuit begeleiding hoe zij de jongeren het beste kunnen begeleiden als het gaat om het bespreekbaar maken, opbouwen en

herstellen van het sociaal netwerk buiten de Jongerenopvang. Deze vraag heeft betrekking op drie niveaus: het macroniveau (de samenleving), mesoniveau (de organisatie) en microniveau (de jongere), die met elkaar verbonden zijn. Wat speelt in de samenleving heeft invloed op de organisatie. De organisatie doet iets met de ontwikkelingen en wat de organisatie doet heeft uiteindelijk invloed op de jongere.

4.1 Macroniveau

Op het macroniveau zijn er op verschillende vlakken veranderingen betreffende het sociale netwerk en de jongeren. Zo zijn er veranderingen opgetreden in de overheid, waardoor het hebben van een sociaal netwerk noodzakelijk is.

Sinds 1 januari 2015 zijn gemeenten verantwoordelijk voor de jeugdhulp (Movisie, 2015). In het geval van MO 's-Hertogenbosch gaat dit om de gemeente 's-Hertogenbosch. De nieuwe Jeugdwet heeft vijf uitgangspunten. Eén van deze uitgangspunten is preventie en het uitgaan van eigen verantwoordelijkheid en eigen mogelijkheden van jongeren en hun ouders met inzet van hun sociale netwerk (Movisie, 2015). Het is belangrijk dat de jongeren regie blijven houden over hun leven en dat zij samen met hun eigen omgeving en hulpverleners naar oplossingen zoeken (Rijksoverheid, z.d.). Het uitgangspunt van de nieuwe Jeugdwet is dus om hulp te zoeken in het eigen netwerk. Volgens filosoof Machielsen zullen mensen die niet autonoom en zelfredzaam genoeg zijn, buiten de boot vallen (Nourhussen, 2007). Dit is ook te zien bij de jongeren van de Jongerenopvang: zij hebben niemand om op terug te kunnen vallen en hierdoor hebben ze moeite met het zelfstandig wonen.

In de participatiesamenleving wordt verwacht dat mensen hun problemen zo veel mogelijk zelf oppakken binnen hun eigen sociale kring. Hierdoor wordt er van iedereen verwacht een sociaal netwerk te hebben. Het is voor de samenleving belangrijk dat de jongeren een sociaal netwerk opbouwen, zodat zij op hun eigen sociale netwerk kunnen terugvallen (Movisie, 2016). De Wet maatschappelijke ondersteuning 2015 is per 1 januari 2015 ingevoerd. Deze wet is voor een belangrijk deel gebaseerd op de vitaliteit en kracht van sociale netwerken. Er wordt nog meer nadruk gelegd op de praktische functie van sociale netwerken (Sok, Royers & Van der Veen, 2014). De overheid gaat er in deze wet niet vanuit dat er mensen zijn zonder hulp biedend netwerk. Dit creëert een zwakkere positie voor mensen die geen steun kunnen halen uit een netwerk. Het hebben van een sociaal netwerk is belangrijker dan ooit tevoren.

Lieke, directrice van Maatschappelijke Opvang Breda (2013), hoopt dat door de nieuwe Wmo-visie ook een mentale verandering plaatsvindt in de samenleving. Ze hoopt op meer aandacht van de samenleving voor kwetsbare mensen. Dit biedt cliënten meer kans op een betere inbedding in de samenleving en op deze manier hoeven zij niet meer 'weggestopt' te worden in de opvang (Federatie Opvang, 2013).

4.2 Mesoniveau

Zoals in de voorgaande paragraaf is aangetoond, verwacht de overheid dat burgers binnen hun eigen netwerk om hulp vragen. Omdat de jeugd- en participatiewet verwachten dat de jongeren hulp zoeken in hun eigen sociale netwerk, betekent dit voor de organisatie ook een verandering in de hulpverlening. De begeleiders van de Jongerenopvang moeten de zelfredzaamheid van de jongeren meer stimuleren, er moet maatwerk geleverd worden en er moet meer worden samengewerkt met andere disciplines (Sociaal Werk Nederland, 2017).

De rol van de begeleiding op de Jongerenopvang verandert met de veranderingen in de samenleving mee. De begeleiding zal zich meer moeten richten op de activering en ondersteuning bij het 'zelf doen'. De focus moet hierbij liggen op de jongere in zijn context (Sprinkhuizen & Scholte, 2012). Er wordt van de hulpverleners verwacht dat zij de cliënt begeleiden in het nemen van de eigen regie. Wanneer een jongere op de opvang komt, krijgt hij wat tijd om te wennen aan de plek. Het is aan de begeleiding de taak om de jongere na deze periode van aarden, te prikkelen om met de eigen regie aan de slag te gaan.

Het bespreekbaar maken van het sociaal netwerk van jongeren is voor de jongeren een gevoelig en kwetsbaar onderwerp. "De jongeren staan een gesprek hierover niet toe, waardoor het lastig is voor de begeleiding om een goed beeld te krijgen van de vrienden en familieleden van de jongere", aldus Mevr. van Wijnen, woonbegeleidster Jongerenopvang. Mevr. van Wijnen denkt dat de begeleiding binnen de Jongerenopvang nog teveel georiënteerd is op de opvang en dat de begeleiding vastzit in een patroon. Ze weet niet aan te geven hoe dit patroon doorbroken kan worden (Mevr. van Wijnen, persoonlijke communicatie, 3 maart 2017). De begeleiders van de

Jongerenopvang zien in dat er verandering moet komen in de manier van hulpverlening, maar er heerst onwetendheid hoe dit vorm gegeven moet worden.

MO 's-Hertogenbosch werkt met de methodiek Krachtwerk, welke ook wel Herstelwerk wordt genoemd. Het uitgangspunt van Herstelwerk is het gebruik maken van de mogelijkheden en hulpbronnen van de mensen om de regie over hun leven te houden of terug te krijgen (Wolf, Herstelwerk, 2012).

De methodiek Krachtwerk werkt aan de hand van de volgende tien leefgebieden, namelijk: veiligheid & bescherming tegen geweld, wonen & dagelijks leven, financiën & sociale zekerheid, kinderen & opvoeding, (ex-)partner, sociale relaties, activiteit, werk & leren, vrije tijd & recreatie, gezondheid & zelfverzorging en zingeving. Tijdens het hulpverleningstraject worden op één of meer leefgebied acties ondernomen. De leefgebieden waar het meest aan gewerkt worden zijn wonen en financiën. Deze leefgebieden krijgen vaak de aandacht, omdat de hulpvraag het meest op deze gebieden lijkt te liggen. Dat de focus wordt gelegd op slechts één of twee leefgebieden van de jongere is een knelpunt in de hulpverlening. Dit is een knelpunt omdat hulpvragen op andere leefgebieden hierdoor uit het zicht raken (De Wit, Segeneren, Van Husen & Fransen, 2012). Binnen het project 'I'm Ready' is met veel jongeren gesproken over het verbeteren van de voorbereiding op zelfstandigheid na de opvang. De jongeren hebben in dit onderzoek aangegeven te weinig te zijn voorbereid op de zelfstandigheid en hadden na uitstroom het gevoel er opnieuw alleen voor te staan. Daarnaast benoemden de jongeren dat ze het belangrijk vinden om na uitstroom nog contact te kunnen hebben met een hulpverlener van de organisatie (Pehlivan & Brummelman, 2015). Na uitstroom op de Jongerenopvang heeft de jongere soms nog wel zijn traject lopen met een maatschappelijk werker om zaken na uitstroom op orde te stellen. De jongeren van project 'I'm Ready' zouden graag zelf willen kiezen met wie er contact gehouden wordt (Pehlivan & Brummelman, 2015). Momenteel wordt er op de Jongerenopvang nog een onderscheid gemaakt tussen woonbegeleiding en de maatschappelijk werkers. Woonbegeleiding werkt locatie gebonden, wat ervoor kan zorgen dat de uitgestroomde jongeren ervoor kiezen regelmatig naar de Jongerenopvang te komen om een praatje te maken met de begeleider naar keuze. Het is belangrijk om de contactmomenten in de omgeving van de jongere te hebben, omdat hier de begeleiding nodig is. De afbouw van hulp moet stap voor stap gaan en per persoon bekeken worden (Pehlivan & Brummelman, 2015).

De Jongerenopvang streeft ernaar om jongeren succesvol te laten uitstromen. Met succesvol uitstromen wordt bedoeld dat de jongeren na uitstroom niet opnieuw opvang nodig hebben. Uit cijfers van het onderzoek van Sterk en Tholen (2015) blijkt dat 15,6 procent van de jongeren binnen anderhalf jaar opnieuw op de Jongerenopvang moet verblijven. Het is onder andere gebleken dat de jongeren de stap van het groepsleven naar zelfstandig wonen niet aan kunnen. De begeleiding zal hier meer ondersteuning in moeten bieden, zodat de jongere leert zelfstandig te wonen en dat verblijf voor een tweede maal niet nodig is (Sterk & Tholen, 2016).

4.3 Microniveau

Zoals in paragraaf 4.2 is aangetoond, vindt de begeleiding van de Jongerenopvang het moeilijk om de jongeren te begeleiden in het sociale netwerk. Er zijn meerdere redenen waarom het voor de jongeren moeilijk is om het netwerk op te bouwen.

De Jongerenopvang is een residentiële opvang. Volgens Tielen (2016) hebben jongeren uit een residentiële jeugdinstelling gemeen dat een basis voor een goede toekomst niet vanzelfsprekend is. De jongeren van de Jongerenopvang hebben in hun jeugd negatieve ervaringen opgedaan en daarnaast hebben ze vaak geen goed voorbeeld gehad van een volwassene. De jongeren hebben vaak weinig of geen goede vrienden buiten de opvang waar ze terecht kunnen. De jongere heeft ondersteuning nodig bij de groei naar zelfstandigheid en deelname aan de maatschappij. Zonder perspectief op de toekomst, ontbreekt de basis op weg naar zelfstandigheid (Tielen, 2016).

Stichting Zwerfjongeren Limburg (SZL) heeft een begeleid zelfstandig wonen project opgezet voor zwerfjongeren. Uit onderzoek van SZL (2004) is gebleken dat er grote eenzaamheidsproblematiek voorkomt bij deze jongeren. Deze observatie is ook bevestigd door de jongeren zelf. Zij hebben aangegeven moeite te hebben met het opbouwen van een sociaal netwerk, omdat zij het vertrouwen kwijt zijn. De jongeren lijken aangewezen te zijn op jongeren in een vergelijkbare situatie, lotgenoten. De jongeren voelen zich vaak in de steek gelaten door volwassenen, ervaren weinig binding met de samenleving en beschouwen zichzelf ook als buitenstaanders (Wolf & Van der Laan, 2005). Door het gebrek aan vertrouwen van de jongeren in anderen en het niet ervaren van binding met de samenleving is het voor zowel woonbegeleiding als de maatschappelijk werkers moeilijk de jongeren te activeren om deel te nemen aan de maatschappij.

Voor het wegblijven van huis is er vaak met de jongere meer dan een incident of een conflict met de ouders voorgekomen. Het wegblijven van huis is vaak een diepgeworteld, psychologisch probleem wat voortkomt uit het gebrek aan vertrouwen in de beschikbaarheid en toegankelijkheid van de opvoeder. Dit gebrek aan vertrouwen wordt door de jongere gemakkelijk gegeneraliseerd naar de bredere sociale omgeving. Dit kan leiden tot een algemeen onvermogen tot het aangaan en onderhouden van sociale contacten (Tavecchio & Thomeer-Bouwens, 1996). Hierdoor is het voor de jongeren moeilijk om de begeleiding op de Jongerenopvang te vertrouwen.

De meeste kinderen krijgen in hun opvoeding kennis over praktische zaken mee als omgaan met andere mensen, omgaan met geld en het ontwikkelen van toekomstperspectief. Bij thuisloze jongeren is dit vaak onvoldoende gebeurd. Dit zorgt ervoor dat het meedoen in de maatschappij moeilijk is voor ze. Thuisloze jongeren hebben sterk de behoefte aan zingeving, maar moeten hiervoor wel het vertrouwen in zichzelf hebben (Skanfonds, 2014). Het hebben van een sociaal netwerk, geeft de jongere zelfvertrouwen. Netwerken bieden steun en geborgenheid (Redeker, 2017).

Hoofdstuk 5: Probleemomschrijving

In dit hoofdstuk wordt de probleemstelling geformuleerd. Aan de hand van de hoofdvraag zijn er deelvragen opgesteld die helpen bij het beantwoorden van de hoofdvraag. Daarnaast wordt de doelstelling benoemd en worden begrippen beschreven door middel van begripsafbakening (Verhoeven, 2011).

5.1 Hoofdvraag

De hoofdvraag is een voorschrijvend vraagtype. Aan de hand van dit vraagtype kunnen er enkele suggesties gegeven worden om succesvolle begeleiding te kunnen bieden (Verhoeven, 2011). De hoofdvraag luidt als volgt:

“Hoe kunnen de begeleiders van de Jongerenopvang van Maatschappelijke Opvang regio ‘s-Hertogenbosch succesvol begeleiding bieden aan de jongeren als het gaat om het bespreekbaar maken, opbouwen en herstellen van hun sociale netwerk buiten de Jongerenopvang?”

5.2 Deelvragen

Aan de hand van de hoofdvraag zijn de volgende deelvragen opgesteld:

1. Wat doet de begeleiding al met betrekking tot het bespreekbaar maken, opbouwen en herstellen van het sociale netwerk van de jongeren buiten de Jongerenopvang?
2. Welke moeilijkheden ervaren de begeleiders in de begeleiding van de jongeren met betrekking tot het bespreekbaar maken, opbouwen en herstellen van hun sociale netwerk?
3. Welke methodes zijn er op het gebied van het bespreekbaar maken, opbouwen en herstellen van het sociale netwerk voor cliënten en zijn deze toepasbaar voor de Jongerenopvang?

5.3 Doelstelling

De doelstelling luidt als volgt: “Binnen een periode van vier maanden is er voor de begeleiders van de Jongerenopvang van Maatschappelijke Opvang regio ‘s-Hertogenbosch een onderzoeksrapport ontwikkeld, waarin advies en aanbevelingen worden gegeven hoe de begeleiders samen met de jongeren het sociale netwerk bespreekbaar kunnen maken en het sociale netwerk kunnen opbouwen en herstellen buiten de Jongerenopvang.”

5.4 Begripsafbakening

Belangrijke begrippen uit de hoofdvraag, deelvragen en doelstelling worden verduidelijkt door middel van begripsafbakening (Verhoeven, 2011). In de hoofdvraag en deelvragen komen bepaalde begrippen aan bod die op verschillende manieren geïnterpreteerd kunnen worden of waarvan de betekenis een uitleg nodig heeft. Deze begrippen zullen worden afgebakend.

Sociaal netwerk	Een sociaal netwerk heeft als kenmerken dat het functioneel, structureel, gevarieerd en bereikbaar is. Het is een groep mensen waarmee één persoon duurzame banden onderhoudt waarbij sprake is van verbondenheid. Een sterk sociaal netwerk biedt bescherming en kansen (Hendrix, 2001). Naast het feit dat een sociaal netwerk plezier en betekenis aan het persoonlijke leven geeft, heeft een sociaal netwerk ook een praktische functie. Binnen sociale netwerken kunnen mensen elkaar ondersteunen en samen oplossingen voor problemen bedenken (Movisie & Vilans, 2014).
Succesvol begeleiden	Het ideaal van de Jongerenopvang van MO 's-Hertogenbosch is doorstroming naar zelfstandige huisvesting en volwaardige deelname aan de maatschappij (MO 's-Hertogenbosch, 2017). Succesvolle begeleiding houdt in dat dit ideaal behaald kan worden en dat volwaardige deelname van de jongere in de maatschappij behaald is. Onder volwaardige deelname wordt werken verstaan, het hebben van sociale contacten, het deelnemen en bijdragen aan de maatschappij en het opdoen van vaardigheden (Movisie, z.d.).
Bespreekbaar maken van het sociaal netwerk	Het bespreekbaar maken van het sociaal netwerk van de jongeren is de eerste stap om de begeleiding hierin vervolgens te kunnen geven. Door het onderwerp bespreekbaar te maken bij de jongeren wordt het netwerk in kaart gebracht, maar wordt ook duidelijk waar de hulpvraag ligt. Zo kan door het bespreekbaar maken van het sociaal netwerk blijken dat het probleem niet alleen ligt bij de afwezigheid van de steun, maar dat er geen gebruik wordt gemaakt van de steun door middel van schaamte, gebrek aan vertrouwen of niet weten hoe om hulp te vragen. Wanneer dit duidelijk in kaart is kan de begeleiding worden opgestart (Wewerinke, Boersma & Wolf, 2014).
Opbouwen van het sociaal netwerk	Het opbouwen van een sociaal netwerk houdt in dat de jongeren hun sociale netwerk uitbreiden met nieuwe sociale contacten. Hierin wordt breder gekeken dan alleen het gezin. Het gaat hierin ook om vrienden, collega's, burens en kennissen (Willems, Vlaardingerbroek & Van Berkel, 2014).
Herstellen van het sociaal netwerk	Herstellen van het sociaal netwerk houdt het herstellen van oude contacten in. Wanneer een jongere op de Jongerenopvang komt is het contact met thuis vaak verbroken of beschadigd en relaties met vrienden van vroeger zijn verwaterd (Naber, Sap & Bijvoets, 2010). Wanneer de wens hier ligt is het van belang om deze contacten te herstellen.

Hoofdstuk 6: Onderzoeksontwerp

Dit hoofdstuk omschrijft het onderzoeksontwerp. Er wordt verantwoording afgelegd over de onderzoeksmethode, welke dataverzamelmethode gebruikt worden en de populatie en steekproef wordt toegelicht.

6.1 Onderzoeksmethode

Dit onderzoek heeft de beginnende richtlijnen van het handelingsonderzoek gevolgd. Handelingsonderzoek is een gezamenlijk onderzoek van onderzoekers en onderzochten om in eerste instantie het handelen van de onderzochten te verbeteren (Boog, 2007). De vraag voor verandering is vanuit de begeleiding zelf gekomen. De begeleiding van de Jongerenopvang heeft het signaal afgegeven en vraagt hulp om succesvolle begeleiding te kunnen geven. Mevr. van Wijnen gaf aan dat zij en haar team vastzitten in een patroon van begeleiding en dat ze hierdoor nog veel oriënteren op de opvang en niet op de uiteindelijke uitstroom (Mevr. Van Wijnen, persoonlijke communicatie, 3 maart 2017).

Door samen met de begeleiders hun handelen onder de loep te nemen en kritisch te kijken naar wat werkt en wat niet werkt, komt het handelingsonderzoek tot zijn recht.

Deze manier van onderzoeken heeft als doel kennis te verkrijgen om beter of anders te kunnen handelen in een bepaalde situatie (Migchelbrink, 2010). Handelingsonderzoek is een kwalitatieve

onderzoeksmethode. Dit houdt in dat de onderzoeker interesse heeft in de betekenis die onderzochte personen zelf aan situaties geven. Het kwalitatieve onderzoek wordt uitgevoerd in het werkveld (Verhoeven, 2011). Handelingsonderzoek is vanaf de start gericht op het bewerkstelligen van concrete verandering van handelen (Boog, 2007). In het geval van dit onderzoek gaat het om het concreet veranderen van het handelen van de begeleiding van de Jongerenopvang. Het doel van handelingsonderzoek is het blootleggen van belemmerende patronen en dit in beweging brengen (Stokkink, z.d.).

Handelingsonderzoek is een grote onderzoeksmethode die bestaat uit drie fase: de themafase, kristallisatiefase en exemplarische fase. In dit onderzoek is de themafase doorlopen. Binnen de themafase worden individuele gesprekken gevoerd met de onderzochten op verschillende niveaus die te maken hebben met de jongeren en hun sociale netwerk. De waarheid van de onderzochten staat centraal. Van deze gesprekken wordt hun kijk en de belangrijkste thema's samengevat (Stokkink, z.d.). De kristallisatiefase en de exemplarische fase krijgen verdere toelichting wanneer zij aan bod komen in de aanbevelingen in hoofdstuk 10.

Bij de kwalitatieve onderzoeksmethode is de onderzoeker geïnteresseerd in de betekenis die de onderzochte personen zelf aan situaties geven (Verhoeven, 2011). Het onderzoek richt zich op de begeleiding van de jongeren. De begeleiding is op zoek naar een manier om de jongeren zo goed mogelijk te begeleiden in het opbouwen, vergroten, behouden en onderhouden van het sociale netwerk buiten de Jongerenopvang. De begeleiding is bereid nieuwe veranderingsprocessen in gang te zetten. De uiteindelijke onderzoeksresultaten zullen leiden tot aanbevelingen aan de begeleiding van de Jongerenopvang. Deze aanbevelingen zullen het meest effectief zijn wanneer het onderzoek kwalitatief is geweest en de mening en ervaring van de begeleiding aan bod is gekomen. Uiteindelijk zijn zij degene die de aanpassingen in de praktijk moeten brengen.

6.2 Dataverzameling

Bij een kwalitatief onderzoek staat de beleving van de onderzochte voorop (Verhoeven, 2011). Rekening houdend met het handelingsonderzoek en de drie fases worden er verschillende manieren van dataverzameling gebruikt.

6.2.1 Half-gestructureerde interviews

In de themafase zijn er individuele half-gestructureerde interviews gehouden met begeleiders van de jongeren. Er is gekozen voor een half-gestructureerd interview, omdat er door middel van de aanleiding en de probleemanalyse al enige voorkennis was. Het afnemen van een interview verlangde enige vorm van richting om uiteindelijk de juiste data te ontvangen. Op deze manier werd de rode draad in het interview behouden, maar was er ook ruimte voor de eigen inbreng en beleving van de respondent (Verhoeven, 2011). De half-gestructureerde interviews zijn gehouden om de eerste twee deelvragen te beantwoorden en een klein deel van de derde deelvraag. Voor de interviews is er gebruik gemaakt van een topiclijst die tot stand is gekomen door middel van een operationalisatie. Bij het ontwikkelen van de operationalisatie is gebruik gemaakt van gegevens uit het onderzoeksplan en probleemanalyse (Van der Donk & Van Lanen, 2014):

Doel interview	Centraal begrip	Thema's	Topics
Na afloop van de interviews is er data hoe begeleiders van de Jongerenopvang de begeleiding vormgeven met betrekking tot het sociale netwerk.	Begeleiding	Beleving	Eenzaamheid en een sociaal netwerk
		Sociaal netwerk	Beeld sociaal netwerk jongeren
			Belang sociaal netwerk
			Bespreekbaarheid sociaal netwerk
		Begeleiding	Huidige begeleiding
			Gewenste begeleiding
			Methodiek
		Eigen inbreng	Eigen inbreng

(Van der Donk & Van Lanen, 2014)

De beleving van de respondent staat centraal in een kwalitatief onderzoek. De betekenis die een respondent aan een situatie geeft staat centraal (Verhoeven, 2011). Om deze rede zijn de interviews gestart door middel van twee belevingsvragen. Er is aan de respondenten gevraagd wat zij onder eenzaamheid en een sociaal netwerk verstaan. Een verschillende beleving van deze onderwerpen kunnen voor verschillende antwoorden zorgen in het vervolg van het interview. De betekenis die ze aan de onderwerpen geven is van invloed op hun handelingen hierin. Eventuele verschillen in meningen en handelingen van begeleiders kunnen herleid worden uit hun beleving

over het onderwerp.

Het uiteindelijke meetinstrument is gemaakt aan de hand van de operationalisatie en is te vinden in bijlage E met de daarbij behorende topics en vragen voor de half-gestructureerde interviews.

De opnames van de interviews zijn getranscribeerd. Hierna is er gebruik gemaakt van memberchecking. Dit houdt in dat transcriptie is gemaild naar de betreffende respondent. De respondent heeft de mogelijkheid gekregen de transcriptie door te lezen en om aan te geven of alles wat hierin stond overeen kwam met de werkelijkheid. Hier is voor gekozen om de transparant te zijn naar de respondenten (Baarda & Bakker, 2013). De goedgekeurde resultaten zijn vervolgens gebruikt voor de data-analyse.

6.2.2 Literatuuronderzoek

Deelvraag 3 luidt als volgt: **'Welke methodes zijn er op het gebied van het bespreekbaar maken, opbouwen en herstellen van het sociale netwerk voor cliënten en zijn deze toepasbaar voor de Jongerenopvang'?** Deze deelvraag is beantwoord door middel van literatuuronderzoek en de interviews.

Een literatuuronderzoek is een overzicht van bestaande kennis en inzichten uit de vakliteratuur over het praktijkprobleem wat onderzocht wordt. Door veel verschillende bronnen uit de literatuur te bestuderen, vergroot dit de betrouwbaarheid van het onderzoek (Van der Donk & Van Lanen, 2014). In dit literatuuronderzoek is onderzocht welke methodes er bestaan met betrekking tot het versterken van een netwerk. De interviews zijn gebruikt om te onderzoeken in hoeverre de methodiek Krachtwerk leeft en hoe deze ingezet wordt in de begeleiding. Daarnaast zijn de interviews gebruikt om te onderzoeken of de begeleiding ook andere methodes inzet bij de begeleiding in het sociaal netwerk.

Na afloop van het literatuuronderzoek is duidelijk welke methodes er bestaan met betrekking tot het bespreekbaar maken, opbouwen en herstellen van het sociaal netwerk. In de conclusies wordt beschreven welke methodes toepasbaar en relevant zijn om in te zetten op de Jongerenopvang.

6.3 Populatie en steekproef

Alle eenheden waarover in het onderzoek uitspraken zijn gedaan, wordt de populatie genoemd (Verhoeven, 2011). Het onderzoek is specifiek gericht op de Jongerenbegeleiders van MO 's-Hertogenbosch. Sinds april 2017 zijn er integrale teams gevormd waarin woonbegeleiders en maatschappelijk werkers in één team werken. Het team van de Jongerenopvang bestaat uit zeven woonbegeleiders en drie maatschappelijk werkers.

Een steekproef is een willekeurige selectie uit de populatie die de mogelijkheid heeft aan het onderzoek mee te doen (Verhoeven, 2011). Er zijn voor dit onderzoek vier woonbegeleiders geïnterviewd, vier maatschappelijk werkers en één ervaringsdeskundige die werkzaam is op MO 's-Hertogenbosch, zij vormen de populatie van dit onderzoek. Er is gekozen om naast de woonbegeleiding en maatschappelijk werkers ook een ervaringsdeskundige te interviewen, omdat hij tussen de cliënt en begeleiding in staat. Hierdoor kan hij de situatie vanuit twee perspectieven bekijken. In bijlage F is een overzicht te vinden van deze respondenten met bijbehorende functie. Een aantal van deze geïnterviewde woonbegeleiders en maatschappelijk werkers behoorden na de herindeling van de integrale teams niet meer tot de Jongerenopvang. Er is toch besloten hen te interviewen, vanwege hun ervaring en kennis met betrekking tot de jongeren.

6.4 Analysemethode

De interviews zijn geanalyseerd door middel van de protocolanalyse. Dit is een methode om geschreven teksten te analyseren (Van der Zee, 2016). Door middel van geluidsopnames tijdens de individuele interviews was het mogelijk om de informatie van de interviews te transcriberen.

De protocolanalyse bestaat uit zeven stappen om de data van de interviews te kunnen analyseren. Allereerst worden alle interviews getranscribeerd om de data te kunnen analyseren. De transcriptie is niet verbatim uitgetypt, zo zijn uh's, stopwoordjes en gekuch weggelaten uit de transcriptie. De tekst wordt uitgeschreven door middel van vraag en antwoord. De vragen en opmerkingen van de onderzoeker zijn vetgedrukt in de tekst om het onderscheid duidelijk te maken tussen de onderzoeker en de respondent.

De gehele tekst is op papier opgedeeld in fragmenten die antwoord geven op de deelvragen. Aan elk fragment is een trefwoord gehangen. De trefwoorden zijn vervolgens geordend waarin de quotes van de respondenten onder de trefwoorden zijn komen te staan (Van der Zee, 2016). Dit is terug te zien in bijlage G. Op deze manier is er een overzicht gecreëerd van de thema's die benoemd worden per deelvraag. Elk trefwoord heeft verschillende onderwerpen waar ook een label

aan gehangen is, dit is terug te zien in de vorm van een boomdiagram in bijlage H. Op deze manier is er duidelijk wat elke respondent over de labels heeft gezegd, dit wordt in de resultaten beschreven.

Er is voor de protocolanalyse gekozen omdat het de lange transcripties overzichtelijk in kaart wist te brengen. In de protocolanalyse worden gegevens gekoppeld door middel van trefwoorden. Door middel van een overzicht van trefwoorden, konden gegevens overzichtelijk verwerkt worden in de resultaten. Daarnaast is een overzicht van trefwoorden ook van belang geweest om duidelijk in kaart te kunnen brengen waar de struikelblokken in de begeleiding lagen en of deze overeenkomsten met elkaar hadden.

Hoofdstuk 7: Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek weergegeven. De resultaten zijn gebaseerd op basis van de voorkennis van de probleemanalyse en negen half-gestructureerde interviews met woonbegeleiders, maatschappelijk werkers en een ervaringsdeskundige van de Jongerenopvang. De resultaten van de deelvragen zijn opgedeeld in meerdere alinea's met de belangrijkste thema's met betrekking tot de deelvraag.

Uit de interviews is gebleken dat alle respondenten eenzelfde idee hebben over eenzaamheid en een sociaal netwerk. Zo benoemen zij dat eenzaamheid niets te maken heeft met het alleen zijn, maar dat het gaat om het gevoel. Het gevoel hebben er alleen voor te staan. Daarnaast kan eenzaamheid te maken hebben met het gebrek van een sociaal netwerk. De respondenten hebben ook een soortgelijke mening over het sociaal netwerk. Volgens hen bestaat uit een sociaal netwerk uit veel verschillende partijen, zoals familie, vrienden, collega's, klasgenoten, kennissen, buurtgenoten, sportgenoten. De belevingen van de respondenten komen overeen met de begripsafbakening voor dit onderzoek.

7.1 Resultaten deelvraag 1

In deze paragraaf worden de resultaten beschreven van de eerste deelvraag: 'Wat doet de begeleiding al met betrekking tot het bespreekbaar maken, opbouwen en herstellen van het sociale netwerk van de jongeren buiten de Jongerenopvang'?

De begeleiding van de Jongerenopvang is zich ervan bewust dat een groot deel van de jongeren eenzaam is en dat zij een beperkt sociaal netwerk hebben. Dit wordt al aan het begin van het traject van de jongere duidelijk, zo geven de respondenten aan. Jongeren vermijden het onderwerp en willen hier niet over praten. Toch laten jongeren wel doorschijnen dat zij dit gevoel ervaren. Zo geeft respondent A het volgende aan:

"Het ene moment proef je dat de jongere het contact niet wil en is dan heel stellig, dat komt meer naar voren dan wanneer een jongere het wel wilt. Op hele kwetsbare momenten geeft een jongere het wel eens aan, maar dit is sporadisch".

Uit voorgaand citaat is op te maken dat de jongeren hun kwetsbaarheid maar op bepaalde momenten laten zien.

De begeleiding zet al het één en ander in om het sociaal netwerk bespreekbaar te maken en om hier stappen in te zetten om samen met de jongeren het netwerk te vergroten. Belangrijke facetten hierin zijn het bespreekbaar maken van het netwerk met de jongeren, de begeleiding die geboden wordt, het uitnodigen van het netwerk van de jongeren en MO Actief (dit is een initiatief vanuit de organisatie waar bewoners bij elkaar kunnen komen om te voetballen met elkaar).

7.1.1 Bespreekbaarheid

Alle respondenten hebben aangegeven het sociaal netwerk van de jongeren bespreekbaar te maken. Het sociaal netwerk wordt op verschillende momenten en op verschillende manieren bespreekbaar gemaakt. De meerderheid van de respondenten geeft aan dat gedurende het traject via verschillende onderwerpen het sociaal netwerk ter sprake komt. Het sociaal netwerk is ook iets wat verder gaat dan alleen een goede band hebben met familie en vrienden. Zo benoemt respondent F het volgende: "Je bent ook bezig met dagbesteding of werk met de jongere. Daar kunnen ze ook al een stukje netwerk uithalen als het goed is".

Er wordt door vier respondenten benoemd dat timing belangrijk is in het bespreekbaar maken van het sociaal netwerk. Respondent F benoemt hier het volgende in:

"Ik maak het belang van een sociaal netwerk bespreekbaar met de jongere voor zover dat kan. Als het dan niet het moment is, laat ik het rusten en pak ik het later weer op".

Daarnaast benoemt respondent A dat ze het juiste moment probeert te vinden om dit gesprek aan te gaan: *"Ik heb het over het sociaal netwerk van de jongere wanneer het ter sprake komt en ook wanneer ik een ingang voel dat ik het erover kan hebben".*

Het opbouwen van een vertrouwensband is belangrijk voordat gevoelige onderwerpen voor de jongeren worden besproken. Een groot deel van respondenten geven aan een goede band met de jongeren te hebben. Respondent C benoemt hierover het volgende:

"Wij hebben wel de werkrelatie met de jongeren om er veel mee te kunnen doen. Die basis die wij hebben, die is eigenlijk zo groot, daar kunnen wij veel meer mee. Als je het contact hebt, kun je ook moeilijkere vragen stellen. Ik ben wel trots dat wij dat hebben".

Respondent G voegt hier het volgende aan toe: *"Je moet een vertrouwensband met de jongeren hebben, op die manier zorg je ervoor dat ze uit zichzelf naar je toe komen".* Het bespreekbaar maken van het sociaal netwerk wordt door iedereen anders aangepakt. Respondent C en D geven aan het netwerk in kaart te brengen door middel van Playmobil poppetjes. Respondent D vraagt de jongere zichzelf in het midden te zetten en de poppetjes eromheen te zetten met wie er om hem heen staat. Hierbij vraagt respondent D om uitleg waarom het ene poppetje verder van de jongere afstaat en het andere poppetje dichterbij. Respondent D geeft aan hiermee te bereiken dat het sociaal netwerk inzichtelijk is en dat de jongere inzicht krijgt dat hij niet zo alleen is als hij zelf denkt.

7.1.2 MO Actief

MO Actief is een initiatief vanuit MO 's-Hertogenbosch waar bewoners van alle opvanglocaties bij elkaar kunnen komen om te voetballen met elkaar. Respondent G legt uit dat het initiatief is opgezet om het sociaal netwerk van de jongeren te vergroten, om ze ergens aan deel te laten nemen, om ze te leren samenwerken met andere bewoners en om ze het vertrouwen hierin te geven. De respondenten benoemen dat door MO Actief het sociaal netwerk vergroot wordt en het vertrouwen in elkaar groeit. Respondent I benoemt het volgende:

"Het gaat erom dat ze samen zijn. Dan hebben ze het gevoel erbij te horen, daardoor kunnen ze vrienden maken en uit hun isolement komen".

Er worden vanuit de Jongerenopvang dus initiatieven opgezet om het sociaal netwerk te vergroten en dit wordt als positief ervaren, zowel door de begeleiding als door de jongeren.

7.1.3 Uitnodigen van het netwerk

Naast het vergroten en opbouwen van het netwerk zet de begeleiding ook in op het herstellen van het sociaal netwerk van de jongeren. Respondent B vertelt dat de jongeren op de Jongerenopvang met verschillende redenen verblijven, één van deze redenen is vaak dat hun achtergrond met de familie verbroken is. De begeleiding zet hierop in door de jongeren te stimuleren hun netwerk uit te nodigen en te laten zien waar zij wonen en hoe hun kamer eruit ziet. Respondent B en C benoemen dat familieleden en vrienden welkom zijn om mee te eten op feestdagen.

Daarnaast mogen ouders aanwezig zijn bij gesprekken van de jongere en begeleiding wanneer de jongere dit toestaat. *"Wanneer de ouder hierin betrokken wordt, wordt de ouder hierin ook heel serieus genomen door begeleiding"*, aldus respondent C. De begeleiding probeert op deze manier het sociale netwerk van de jongere al tijdens de opvang te betrekken.

7.2 Resultaten deelvraag 2

In deze paragraaf worden de resultaten beschreven van de tweede deelvraag: *'Welke moeilijkheden ervaren de begeleiders in de begeleiding van de jongeren met betrekking tot het bespreekbaar maken, opbouwen en herstellen van hun sociale netwerk?'*

De respondenten hebben verschillende thema's aangekaart waarin zij moeilijkheden ervaren in de begeleiding. De thema's die bij de meeste respondenten terugkwamen gingen over het begeleidingsproces, dat de jongere vaak niet wil, MO Actief en de uitstroom. Onderstaande resultaten lichten dit toe.

7.2.1 Begeleidingsproces

Met het begeleidingsproces wordt de begeleiding van de jongeren van instroom tot uitstroom bedoeld. De meerderheid van de respondenten geven aan dat het begeleidingsproces niet specifiek gericht is op het sociaal netwerk van de jongeren.

"Als we het over leefgebieden hebben, is het sociaal netwerk niet het leefgebied dat hier het meest de aandacht vraagt. We zijn hier bezig met wonen, dag invulling en hoe de jongeren zich onderling met elkaar verhouden"

aldus respondent C.

Hiermee wordt bedoeld dat er tijdens het traject veel aandacht moet zijn voor de andere leefgebieden, waardoor de aandacht voor het sociaal netwerk naar de achtergrond verdwijnt. De respondenten geven aan dat een vertrouwensband met de jongere belangrijk is om het sociaal netwerk onderwerp van gesprek te kunnen maken. Respondent B zegt hierover het volgende: *"Het bespreekbaar maken komt vaak pas later voor in het proces. Vaak hebben we er niet eens ruimte voor in het traject of een jongere stroomt alweer uit. Het komt in ieder geval niet heel vaak voor en zeker niet in het begin"*. Naast het feit dat de respondenten benoemen dat het sociaal netwerk niet de grootste prioriteit heeft, wordt ook benoemd dat begeleiding er te weinig acties op uitzet. Respondent C zegt hier het volgende over: *"Het zit niet in ons systeem om het sociaal netwerk bespreekbaar te maken. Het is moeilijk, want als je het erover hebt worden de jongeren er ongemakkelijk van. We besteden er weinig aandacht aan, het is misschien ook dat we er weinig grip op hebben"*.

Een aantal respondenten benoemen ook onvoldoende kennis te hebben op dit vlak. Zo benoemt respondent A het volgende: *"Soms geven jongeren eerlijk toe dat ze hun moeder missen. Ik heb dan voor mijn gevoel te weinig handvatten om daar iets mee te doen. Ik denk dat we hier meer kennis over nodig hebben. Ik moet zeggen dat ik het zelf erg lastig vind, omdat ik er niet kundig genoeg voor ben"*. Daarnaast stelt respondent E de volgende vraag:

"Hoe bouw je bewust sociale contacten op? Hoe doe je dat? Een goed sociaal netwerk opbouwen als je in deze situatie zit, wanneer kan je dat op een goeie manier doen?"

Dit geeft aan dat de respondenten wel begeleiding willen geven in het sociaal netwerk van de jongeren, maar niet weten hoe ze dit moeten aanpakken.

Op de Jongerenopvang werken de woonbegeleiders locatie gebonden. De reden dat er locatie gebonden gewerkt wordt, is dat er altijd een begeleider op de groep aanwezig moet zijn. De maatschappelijk werker en ervaringsdeskundige werken niet locatie gebonden. Het feit dat de woonbegeleiders locatie gebonden werken, betekent dat hun werkplek enkel op de Jongerenopvang is en dat zij hier tijdens hun werktijden niet weg kunnen. Een aantal respondenten ziet dit als een struikelblok in de begeleiding als het gaat om het sociaal netwerk. Respondent B benoemt het volgende: *"Als woonbegeleiding zijn we beperkt omdat we toch gebonden zijn aan de locatie. Je krijgt er niet de ruimte voor om met jongeren mee naar buiten te gaan"*. Meerdere respondenten geven aan dat wanneer zij naar buiten zouden kunnen, zij graag met een jongere mee gaan naar zijn netwerk. Hierdoor leren ze de jongeren beter kennen en kunnen ze beter inspelen op pijnpunten van het netwerk van de jongere. Doordat de begeleiders veel binnen zitten, krijgen zij hierdoor alleen het netwerk van de jongere binnen de opvang te zien. Respondent C benoemt dat de begeleiding naar binnen gericht is, juist omdat er locatie gebonden wordt gewerkt: *"Als het niet mogelijk wordt gemaakt voor ons om naar buiten te gaan, dan ga ik ook niet kijken wat er buiten allemaal is voor de jongere"*. Respondent C heeft het hier over een gebrek aan kennis over de sociale kaart in 's-Hertogenbosch en welke mogelijkheden er zijn voor jongeren om sociale contacten buiten de Jongerenopvang op te doen.

7.2.2 Jongere wil niet

Een ander struikelblok waar de begeleiding tegenaan loopt is het verschil tussen wat de begeleiding graag zou willen voor de jongere en wat de jongeren zelf zouden willen. De meerderheid van de

respondenten benoemen dat jongeren tijdens hun verblijf op de Jongerenopvang geen contact willen met hun familie en hier niet over willen praten. Respondent A: *"Meestal loop je vast als jongeren aangeven dat ze geen contact willen. Als je in de opvang zit, zit je denk ik best wel in een overlevingsfase. Dan moet je je eigen hoofd boven water houden. Misschien komt de wens van de jongeren later wel om contact te zoeken, maar hier is het vaak het moment nog niet"*. Respondent G zegt: *"Als jongeren ergens niet voor openstaan, dan probeer ik het wel, maar als ze echt niet willen dan houdt het op"*. De respondenten geven hierin aan graag begeleiding te bieden aan de jongeren, maar dat de jongeren dit zelf niet willen. Begeleiding komt als het ware hierdoor in een spagaat tussen wat zij als begeleiding denken dat goed voor de jongere is en tussen wat de jongere zelf denkt dat goed voor hem is. De meningen van de respondenten komen hierin overeen. Respondent H zegt dat hij de jongeren niet gaat verplichten om een bepaalde richting op te gaan. Ook respondent G benoemt dit, wanneer een jongere iets niet wil, dan wil hij dit niet en dan laat je hem zijn eigen ding doen.

Respondent B geeft aan dat de jongeren er vaak niet over willen praten, omdat het voor hun een moeilijk onderwerp is. Het contact met de familie is verbroken en dat is moeilijk. Wanneer hierover gesproken moet worden zal dit voor de jongeren voelen als het openhalen van een wond die nog niet geheeld is. De wond moet tijd krijgen om te helen, om het vervolgens wel bespreekbaar te kunnen maken.

7.2.3 MO Actief

MO Actief wordt op twee verschillende manieren bekeken door de respondenten. Zoals in paragraaf 7.1.2 te lezen is vinden de respondenten het positief dat de jongeren met anderen in aanraking komen en hier hun sociale netwerk kunnen vergroten. Een andere kant hieraan is dat de activiteiten binnen de opvang blijven waardoor de jongeren hun sociaal netwerk niet kunnen verbreden. Respondent B zegt hierover het volgende:

"Een minpunt wat ik daaraan vind is dat het vergroten van een sociaal netwerk zich laat in een zelfde soort doelgroep. En vaak ben ik voorstander van dat je sociaal netwerk zich buiten de opvang plaatsvindt. Want hierbinnen ontstaan relaties en beste vrienden, maar zodra ze uitstromen zijn het geen beste vrienden meer. Ze vinden elkaar hier omdat ze in dezelfde situatie zitten".

Een sterk sociaal netwerk heeft op meerdere vlakken vrienden. MO Actief helpt bij het vergroten van het sociaal netwerk als het gaat om vrienden binnen de opvang. Echter wordt het sociaal netwerk buiten de Jongerenopvang hiermee niet vergroot. Het verblijf op de Jongerenopvang is tijdelijk en respondenten merken op dat vriendschappen die op de Jongerenopvang ontstaan ook tijdelijk zijn. Om deze reden is het belangrijk dat het sociale netwerk wordt verbreed tot buiten de Jongerenopvang.

7.2.4 Uitstroom

De meerderheid van de respondenten benoemt zich ervan bewust te zijn dat er bij de uitstroom van de jongeren weinig aandacht wordt geschonken aan waar de jongeren terecht komen en hoe zij dit gaan invullen. Er is weinig nazorg op dat gebied. Respondent C geeft aan de uitstroom slordig te vinden, zo is er regelmatig geen sprake van een afsluitend gesprek met de jongere. Respondent H benoemt het volgende:

"Als je het koppelt aan een stukje vereenzaming, dan denk ik dat er op het moment dat iemand vanuit hier zelfstandig gaat wonen, dat daar meer aandacht mag komen te liggen. Op het moment dat iemand hier weggaat, moet er zeker in het begin meer contact zijn. Ik merk zelf dat je ze toch weinig nog ziet wanneer ze buiten de opvang gaan wonen".

Respondent I voegt hier het volgende aan toe: *"Zodra de jongeren weggaan van de Jongerenopvang voelen ze zich nog meer eenzaam. Want dan zijn ze een half jaar, jaar gewend in een groep te wonen met vrienden om zich heen. Bij uitstroom is dat in één keer weg. Ik zie vaak dat mensen weggaan uit hun traject en vervolgens weer terugvallen. Dit komt door eenzaamheid en weinig nazorg hierin"*. Wat hier wordt gezegd is dat jongeren begeleid op een groep wonen en hierna met weinig voorbereiding uitstromen naar zelfstandig wonen zonder begeleiding. Een gebrek aan voorbereiding en nazorg hierin kan zorgen voor terugval, zoals respondent I benoemt.

7.3 Literatuuronderzoek deelvraag 3

In deze paragraaf wordt literatuuronderzoek gedaan naar de derde deelvraag: 'Welke methodes zijn er op het gebied van het bespreekbaar maken, opbouwen en herstellen van het sociale netwerk voor jongeren en zijn deze toepasbaar voor op de Jongerenopvang'? De vraag wordt vanuit verschillende perspectieven bekeken. Er wordt benoemd welke verschillende methodes en instrumenten er kunnen worden ingezet om het netwerk met de jongeren te bespreken, op te bouwen en te herstellen.

7.3.1 Bespreekbaar maken van het sociale netwerk

Om het netwerk bespreekbaar te maken met de jongeren is er eerst een vertrouwensband nodig. De jongeren die op de Jongerenopvang komen hebben vaak al meerdere hulpverlenerscontacten gehad. Ze hebben wantrouwen in volwassenen en hulpverleners. Door als hulpverlener eerst aan de slag te gaan met directe hulpvragen van de jongeren als huisvesting en financiën wordt het vertrouwen van de jongeren gewonnen. Hierna is het belangrijk het sociaal netwerk te bespreken met de jongere (Jezek, Lettink & Nabben, 1995). Wanneer de hulpverlener de vertrouwensband dusdanig heeft opgebouwd kan het sociaal netwerk ter sprake komen. Dit kan door middel van:

- Krachtwerk

Binnen MO 's-Hertogenbosch wordt er met de methodiek Krachtwerk gewerkt. Uit de gehouden interviews is gebleken dat deze methodiek niet leeft bij de werknemers. Echter benoemen wel alle respondenten dat Krachtwerk een grote rol kan spelen bij het bespreekbaar maken en opbouwen van een sociaal netwerk. De doelgroep van Krachtwerk heeft allemaal een gemeenschappelijke factor, namelijk (het risico op) sociaal uitgesloten zijn (Wolf & Jonker, 2015).

De Krachteninventarisatie (zie bijlage I) is een onderdeel van de methodiek Krachtwerk. Bij het invullen van de Krachteninventarisatie komt het onderwerp sociale relaties aan bod. Een krachteninventarisatie is een overzicht van tien leefgebieden, deze worden door de jongere ingevuld met de begeleiding. Op basis van de inventarisatie worden concrete en gerichte doelen gesteld en stappen afgesproken. Bij deze doelen wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van het sociaal netwerk en de hulpbronnen in de omgeving van de cliënt (Wolf, 2012).

- Ecogram en sociogram

De eerste stap bij het opbouwen van het sociaal netwerk van de jongere is het in kaart brengen van dit netwerk en het bespreekbaar maken hiervan. Het ecogram en sociogram zijn instrumenten om hiermee aan de slag te gaan.

Een ecogram is een overzicht van alle sociale contacten van de cliënt, het gaat hier naast familie ook om vrienden, kennissen, burens, collega's, klasgenoten, sportgenoten, huidige medebewoners etc. In een sociogram wordt de betekenis van deze sociale contacten besproken. Er wordt dan in kaart gebracht hoe vaak de cliënt de contacten ziet en wat ze dan samen doen. Op deze manier krijgt de hulpverlener inzichtelijk hoe het netwerk van de cliënt eruit ziet en hoe deze ingezet kan worden en daarnaast waar de wensen van de cliënt liggen als het gaat om het netwerk (Tuinder, Maas & Arts, 2014).

Voorafgaand van het sociogram kan er ook een groslijst worden gemaakt van namen die een cliënt spontaan benoemt. Dit biedt een algemeen inzicht in het sociaal netwerk van de cliënt. Hierna kan de groslijst uitgewerkt worden door middel van een sociogram (Kruijswijk, et al., 2014). Er zijn meerdere manieren om het sociogram in kaart te brengen, dit kan bijvoorbeeld ook door middel van een bolletjesschema of het sociogram heel letterlijk te nemen door aan de slag te gaan met Playmobil poppetjes.

- Smart4U

Smart4U is een app voor op de mobiele telefoon die mensen motiveert om sociale netwerken te versterken. Op deze manier kunnen de jongeren in hun veilige omgeving zich hiervoor openstellen, het zorgt voor een laagdrempelige interventie. De app coacht mensen met psychische aandoeningen om actief met hun sociaal netwerk aan de slag te gaan. De app is zo ontwikkeld dat mensen zelf acties kunnen ondernemen die passen bij hun eigen behoeftes (Manders, Van Woerden & Koekkoek, 2015).

- Natuurlijk, een netwerkcoach

Dit is een methode om het netwerk van kwetsbare en sociaal geïsoleerde mensen te versterken en mobiliseren door middel van het bevorderen van maatschappelijke participatie. De methode bestaat uit een 10-stappenplan waar de eerste drie stappen in het teken staan van de oriëntatie op de wensen van de cliënt en zijn netwerk. De drie stappen daarna gaan om het bedenken van

mogelijkheden om dit netwerk op te bouwen. In de laatste stappen worden deze plannen ten uitvoer gebracht (Kruijswijk, et al., 2014).

7.3.2 Opbouwen van een netwerk

Jongeren hechten veel waarde aan het onderhouden van het contact met ouders en broers of zussen, ondanks dat het contact ernstig verstoord is. Echter wil de jongere eerst zijn zaken op orde hebben voordat hij wil beginnen aan dit contactherstel. Hierom is het belangrijk om tijdens het verblijf de zelfredzaamheid en de opbouw van een nieuw netwerk voorop te stellen en om de jongere na uitstroom te gaan helpen bij het herstellen van het oude netwerk (Jezek, Lettink & Nabben, 1995). Door individueel of in groepsverband kennis en vaardigheden van de jongeren te vergroten kan een bijdrage geleverd worden aan de opbouw en het onderhoud van een ondersteunend netwerk (Hendrix, 2001). Hulp bij het herstellen of opbouwen van een steunend sociaal netwerk kan cliënten stimuleren om weer activiteiten te gaan oppakken (Wolf & Jonker, 2015).

Het opbouwen van een netwerk van de jongere kan op verschillende manieren, deze worden hieronder toegelicht:

- Sport

Sport heeft sociale meerwaarden zoals samenwerken, het opbouwen van een sociaal netwerk en het ervaren van sociale binding en identificatie in en door sport (Elling, 2004). Naast sociale binding kan het deelnemen aan sport er ook voor zorgen dat mensen meer controle krijgen over hun eigen leven, dit kan komen door een toename in een sociaal netwerk, maar ook de toename in burgerzin. Dit is met name belangrijk voor risicojongeren die zich niet veilig voelen in groepen en juist weerstand hebben tegen sociale activiteiten (Alles over sport, 2015).

- Samen op stap

Samen op stap is een manier die ingezet wordt volgens de Instapmethode. De Instapmethode gaat ervan uit dat niet alleen het probleem, maar ook de oplossing gevonden moet worden in de leefomgeving van de jongeren zelf. Bij Samen op stap gaat de begeleider met de jongere mee naar zijn omgeving. De begeleider laat hiermee zien bereid te zijn om naar de jongere toe te bewegen en interesse te hebben in de leefwereld van de jongere (Naber, Sap & Bijvoets, 2010).

- Sociaal netwerkmethodiek

De Sociaal netwerkmethodiek is bedoeld voor mensen die in hun dagelijks leven ervaren dat hun netwerk niet vitaal genoeg is. De methodiek heeft als doel om het sociaal isolement en eenzaamheid te voorkomen en om onderlinge steun te bevorderen. De begeleider ondersteunt en motiveert de cliënt om zijn netwerk te vergroten. Het netwerk kan eventueel betrokken worden bij de probleemsituatie van de cliënt. De methodiek bestaat uit de volgende vijf fasen: het inventariseren van het sociaal netwerk, het analyseren op mogelijkheden, een werkplan maken en uitvoeren, het bespreken van de resultaten en manieren analyseren om deze te stabiliseren (Kruijswijk, et al., 2014).

7.3.3 Herstellen van een netwerk

Zwerfjongeren komen vaak op de Jongerenopvang met zwakke netwerken en problematische relaties met hun ouders of andere familieleden (Zwerfjongeren, 2016). Verbroken contact met ouders verzwakt het gehele sociale netwerk van de jongere (Scheffelaar, 2015). Het herstellen van de relatie met de ouders vergroot de kansen voor de jongeren om terug te kunnen keren naar hun netwerk.

Er zijn verschillende methodes in te zetten om het netwerk van de jongeren te herstellen, waaronder:

- Mediation

Mediation richt zich op het herstel van de relatie tussen de jongere en het gezin. De methode helpt de hulpverleners situaties te herkennen waarbij de jongeren via mediation in gesprek kunnen komen met hun ouders om de relatie te verbeteren. Mediation kan ingezet worden bij jongeren die verblijven op een maatschappelijke opvang waarbij slechts sprake is van een heftige problematiek op één levensgebied. Wanneer er sprake is van meer problematieken is mediation minder geschikt, omdat deze problemen eerst opgelost moeten worden (Scheffelaar, 2015).

- Familiezorg

Deze methode richt zich op de onderlinge relaties tussen de cliënt en zijn familieleden. Familiezorg helpt hulpverleners in hun expertise in het relationeel werken. De hulpverlener leert het gesprek met de cliënt en de familie aan te gaan en de vraag, wens of behoefte duidelijk te krijgen. In deze

methodiek gaat het om open communicatie, oog hebben voor veranderende relaties en aandacht voor het hele zorgsysteem (Kruijswijk, et al., 2014).

- Sociale Netwerk Strategieën

Respondent D heeft een cursus gevolgd vanuit haar voormalige werk over de Sociale Netwerk Strategie. *"Via de Sociale Netwerk Strategie wordt er gekeken hoe het netwerk van de jongere weer een bepaalde verantwoordelijkheid kan nemen"*, aldus respondent D. Het is een manier van werken waarbij de jongere de regie over het leven in eigen hand houdt en samen met zijn sociaal netwerk besluiten neemt en een plan voor de toekomst maakt (Kenter Jeugdhulp, 2015).

Respondent I: *"Wij zijn als hulpverleners passanten in het leven van de jongere, wij komen en wij gaan. De familie blijft wanneer de hulpverlening stopt"*. De Sociale Netwerk Strategie helpt hulpverleners om vanuit deze gedachte het netwerk bij het hulpverleningsproces te betrekken (SoNeStra, 2012).

Hoofdstuk 8: Conclusie

Op basis van de onderzoeksresultaten zullen in dit hoofdstuk de deelconclusies per deelvraag en de eindconclusie van de hoofdvraag kenbaar worden gemaakt. Er wordt antwoord gegeven op de hoofdvraag: *'Hoe kunnen de begeleiders van de Jongerenopvang van Maatschappelijke Opvang regio 's-Hertogenbosch succesvol begeleiding bieden aan de jongeren als het gaat om het bespreekbaar maken, opbouwen en herstellen van hun sociale netwerk buiten de Jongerenopvang?'* Om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden, zal er eerst antwoord gegeven worden op de deelvragen en zal de conclusie van het onderzoek, dat parallel heeft gelopen aan dit onderzoek, naar de vereenzaming van de jongeren op en na de Jongerenopvang worden toegelicht. Vervolgens kan er aan de hand van de deelconclusies een gedegen eindconclusie worden gegeven en de hoofdvraag van dit onderzoek beantwoord worden.

8.1 Conclusie deelvraag 1 en deelvraag 2

In deze paragraaf wordt er voor zowel deelvraag 1 als deelvraag 2 een conclusie gegeven. Het gaat hier om de volgende deelvragen: *'Wat doet de begeleiding al met betrekking tot het bespreekbaar maken, opbouwen en herstellen van het sociale netwerk van de jongeren buiten de Jongerenopvang?'* en *'Welke moeilijkheden ervaren de begeleiders in de begeleiding van de jongeren met betrekking tot het bespreekbaar maken, opbouwen en herstellen van hun sociale netwerk?'* Er is voor gekozen om deze deelvragen voorafgaand gezamenlijk te bespreken, omdat er in de resultaten van de deelvragen veel vergelijking is tussen de onderwerpen. Waar de begeleiders al veel doen in de begeleiding ervaren ze tegelijkertijd ook moeilijkheden.

Uit de resultaten van deelvraag 1 is naar voren gekomen dat de begeleiders het sociaal netwerk altijd bespreekbaar maken met de jongeren. Echter komt het regelmatig voor dat de jongeren de begeleiding pas echt nodig hebben op dit vlak wanneer ze uitgestroomd zijn. Wanneer de jongeren uitstromen is deze begeleiding er nog maar in beperkte mate en alleen vanuit de kant van de maatschappelijk werkers. Er kan dus geconcludeerd worden dat wanneer jongeren uitstromen ze te weinig handvatten hebben meegekregen om vervolgens zelfstandig mee te kunnen draaien in de maatschappij.

Uit resultaten blijkt dat de maatschappelijk werkers het sociaal netwerk van de jongeren beter in kaart hebben dan de woonbegeleiders. Dit is opvallend, omdat de maatschappelijk werkers de jongeren minder zien en spreken dan de woonbegeleiders. Uit de resultaten blijkt dat de maatschappelijk werkers op dit vlak meer rechtstreeks zijn naar de jongeren. Zij gaan met de jongeren zitten om vervolgens het sociaal netwerk op papier in kaart te brengen. Woonbegeleiding laat dit meer bij de jongere en probeert het netwerk enkel in kaart te brengen door gesprekken erover te voeren wanneer de jongere hier open over is. Woonbegeleiding doet dit op deze manier, omdat er bij hen de angst heerst de jongere te verliezen wanneer het onderwerp te gevoelig ligt. De maatschappelijk werkers herkennen dit niet. Hieruit kan geconcludeerd worden dat woonbegeleiding meer bespreekbaar kan maken met de jongeren dan ze misschien zelf denken. Het lukt de maatschappelijk werkers ten slotte wel het netwerk in kaart te brengen zonder het contact met de jongeren te verliezen. Bij de maatschappelijk werkers komt het onderwerp sociaal netwerk meer aan bod tijdens de begeleiding, omdat dit door veel hulpvragen van de jongeren verweven zit. De maatschappelijk werker helpt de jongeren met deze hulpvragen en kijkt tegelijkertijd wat het netwerk van de jongere hierin kan betekenen.

MO Actief wordt zowel positief ervaren als het gaat om het netwerk vergroten als betwijfelend ervaren. MO Actief werkt om het sociaal netwerk te vergroten door middel van contacten binnen de

opvang, echter stimuleert dit de jongeren niet ook contacten buiten de opvang op te doen. MO Actief is een goed initiatief, omdat het de jongeren helpt een eerste stap te zetten naar dagbesteding en het maken van nieuwe contacten. Echter kan uit de resultaten geconcludeerd worden dat het initiatief nog een vervolgstap mist. Namelijk een vervolgstap waarin de jongeren ook buiten de opvang naar een activiteit kunnen om daar nieuwe contacten op te doen. Wanneer de jongeren zullen uitstromen van MO 's-Hertogenbosch kunnen zij niet meer naar MO Actief. Dit betekent dat dit stukje dagbesteding bij uitstroom direct wegvalt. Het is van belang dat de jongeren tegen de tijd van uitstroom een nieuwe sportlocatie buiten de opvang heeft gevonden waar hij kan sporten en nieuwe contacten op kan doen buiten de Jongerenopvang. Zoals eerder al benoemt is zorgt sport voor een sociale binding (Elling, 2004). Hieruit kan geconcludeerd worden dat sport een belangrijk aspect is als het gaat om het opbouwen van het sociale netwerk van de jongeren.

8.1.1 Antwoord deelvraag 1

- Deelvraag 1: Wat doet de begeleiding al met betrekking tot het bespreekbaar maken, opbouwen en herstellen van het sociale netwerk van de jongeren buiten de Jongerenopvang?

De begeleiding weet een goede vertrouwensband met de jongeren op te bouwen. Hierdoor leggen ze de basis om een gevoelig onderwerp als het sociaal netwerk bespreekbaar te maken. De begeleiding weet deels het sociaal netwerk in kaart te brengen en voelt goed aan wanneer dit besproken kan worden met de jongere.

Vanuit de organisatie is MO Actief ontstaan. Hier kunnen de jongeren sporten met andere bewoners van MO 's-Hertogenbosch. De begeleiders nodigen de jongeren uit deel te nemen aan deze activiteit. De jongeren leren bij MO Actief nieuwe contacten op te bouwen.

De begeleiding zorgt dat de deur altijd openstaat voor familie en vrienden van de jongeren. Ze zorgen dat hier aandacht voor is en dat de jongeren weten dat zij hun familie en vrienden mogen uitnodigen.

8.1.2 Antwoord deelvraag 2

- Deelvraag 2: Welke moeilijkheden ervaren de begeleiders in de begeleiding van de jongeren met betrekking tot het bespreekbaar maken, opbouwen en herstellen van hun sociale netwerk?

Het grootste punt waar de begeleiders moeilijkheden in ervaren gaat om het feit dat ze locatie gebonden werken. Hierdoor hebben ze niet de vrijheid met jongeren naar buiten te gaan om daar het netwerk op te bouwen. Volgens de begeleiding bereik je meer met de jongeren wanneer je mee gaat en ze buiten de opvang kan begeleiden. Dit bevestigt de Samen op stap-methode. Met deze methode gaat de begeleider met de jongere mee naar zijn omgeving. Hiermee laat de begeleider bereidheid zien om naar de jongere toe te bewegen (Naber, Sap & Bijvoets, 2010).

Na uitstroom blijven veel jongeren naar de Jongerenopvang komen voor een praatje of een hulpvraag. Dit doen ze omdat ze niet terecht kunnen bij een eigen netwerk benoemen de begeleiders.

Het begeleidingstraject heeft geen opzet voor gerichte nazorg voor de jongeren, waardoor de jongeren na uitstroom er grotendeels opnieuw alleen voor staan. De jongeren worden door het ontbreken van nazorg weinig voorbereid op het zelfstandig wonen en het opbouwen van het netwerk en hoe deze in te zetten.

De begeleiders geven aan moeilijkheden te ervaren in de begeleiding wanneer de jongeren aangeven geen begeleiding te willen in het opbouwen van hun netwerk. Voor de jongere ligt dit onderwerp tijdens hun verblijf vaak nog te gevoelig, dit is ook gebleken uit het onderzoek naar eenzaamheid van de jongeren. De begeleiders weten niet hoe ze de begeleiding dan toch vorm kunnen geven bij de jongeren. Hieruit kan geconcludeerd worden dat de begeleiders hier onvoldoende kennis over hebben om de juiste begeleiding te kunnen bieden.

8.2 Conclusie deelvraag 3

Deelvraag 3 luidt als volgt: 'Welke methodes zijn er op het gebied van het bespreekbaar maken, opbouwen en herstellen van het sociale netwerk voor cliënten en zijn deze toepasbaar voor de Jongerenopvang'? In paragraaf 7.3 is toegelicht welke methodes er zijn op het gebied van het bespreekbaar maken, opbouwen en herstellen van het sociale netwerk. In dit hoofdstuk wordt toegelicht of deze methodes toepasbaar zijn voor de Jongerenopvang van MO 's-Hertogenbosch.

Krachtwerk is een methodiek die momenteel al wordt ingezet in de begeleiding met jongeren. De methodiek is bedoelt om ruimte te bieden en om kennis te krijgen van het sociaal netwerk van een cliënt en hoe dit netwerk in te zetten bij de hulpvragen van de cliënt (Wolf & Jonker, 2015). De respondenten benoemen dat de methodiek weinig leeft in de begeleiding. Echter is de methodiek

wel zeer geschikt voor de doelgroep en het onderwerp. De methodiek biedt ruimte om de omgeving van de cliënt te betrekken bij de hulpvragen.

Het inzetten van een ecogram of sociogram is toepasbaar voor de jongeren op de Jongerenopvang. Een aantal respondenten hebben aangegeven dit zo nu en dan in de praktijk te gebruiken. De manier waarop dit in kaart wordt gebracht is elke keer anders, afhankelijk van wat het beste past bij de jongere. Doordat een ecogram wisselend kan zijn in de vorm en de manier waarop het toegepast kan worden, kan maatwerk worden toegepast en de methode zo worden ingezet waardoor het past bij de jongere (Tuinder, Maas & Arts, 2014).

De Smart4U app is speciaal ontwikkeld voor mensen met een psychische aandoening. Belangrijke criteria voor de gebruikers van de app zijn dat er sprake is van zwakke sociale integratie bij de cliënt, dat de gebruiker in staat is instructies te volgen en openstaat voor het vergroten of verstevigen van contacten. Dit zijn criteria waar een groot deel van de jongeren van de Jongerenopvang aan voldoen. Echter is deze app niet geschikt voor de jongeren van de Jongerenopvang, omdat de app ontwikkeld is voor mensen met een psychische aandoening (Manders, Van Woerden & Koekkoek, 2015). Bij een groot deel van de doelgroep van de Jongerenopvang is er geen sprake van een psychische aandoening. Echter kan een zelfhulp app er wel aan bijdragen dat de jongere minder afhankelijk wordt van de contacten met hulpverleners en ook contacten buiten de opvang ontwikkelt. Uit de resultaten van de interviews blijkt dat het voor de jongeren moeilijk is om over hun netwerk te praten; dit ligt gevoelig voor ze.

Samen op stap is een methode die op de Jongerenopvang ingezet zou kunnen worden wanneer woonbegeleiding niet langer locatie gebonden hoeft te werken.

De Sociaal netwerkmethodiek zou ingezet kunnen worden op de Jongerenopvang. Hier gaat het om het inventariseren van het netwerk, het analyseren van mogelijkheden en het maken van een plan om dit te kunnen uitvoeren. In grote lijnen wordt dit al met de jongeren uitgevoerd, maar de Sociaal netwerkmethodiek zal zorgen voor structuur en een houvast voor zowel de jongere als begeleiding om zich hieraan te houden (Kruijswijk, et al., 2014).

Mediation richt zich op het herstel van de relatie tussen de jongere en het gezin. Door de jongere via mediation in contact te laten komen met ouders, kan de relatie verbeterd worden. Mediation zou ingezet kunnen worden wanneer jongeren zelfstandig uitstromen van de Jongerenopvang en hun leven enigszins weer op de rit hebben. Jongeren geven zelf ook aan er dan meer open voor te staan om opnieuw contact met ouders op te nemen. Wel gaat het hierbij om jongere waarbij sprake is van een lichte vorm van problematiek tussen de jongere en de ouder (Scheffelaar, 2015). Aan mediation kan familiezorg gekoppeld worden. Hierin voert de hulpverlener het gesprek tussen ouder en jongere en wordt er gezorgd dat de vraag, wens of behoefte duidelijk is tussen beide partijen.

Sociale Netwerk Strategie is een manier van werken van hulpverleners waarbij de jongere samen met zijn netwerk besluiten neemt en een plan voor de toekomst maakt (Kenter Jeugdhulp, 2015). De Sociale Netwerk Strategie helpt hulpverleners om vanuit deze gedachte het netwerk bij het hulpverleningsproces te betrekken (SoNeStra, 2012).

8.2.1 Antwoord deelvraag 3

- Deelvraag 3: Welke methodes zijn er op het gebied van het bespreekbaar maken, opbouwen en herstellen van het sociale netwerk voor cliënten en zijn deze toepasbaar voor de Jongerenopvang?

Zoals eerder benoemd kan Krachtwerk ingezet worden op de Jongerenopvang om het netwerk bespreekbaar te maken. Wanneer jongeren (nog) niet naar hun verleden willen kijken, is het mogelijk om de toekomst en wensen te bespreken. Daarnaast wordt er bij Krachtwerk ook gekeken naar hoe de omgeving van de jongere kan helpen bij doelen die gesteld worden.

Het sociogram wordt al door een aantal begeleiders ingezet. Dit is een overzichtelijke manier om het sociaal netwerk in kaart te brengen. Ook gaf respondent E aan dat jongeren door middel van een sociogram vaak het besef krijgen meer sociaal netwerk te hebben dan zij zelf denken.

De Smart4U app is niet toepasbaar op de jongeren opvang, omdat de app voor een andere doelgroep gemaakt is. Wel zou een soortgelijke app kunnen werken bij de jongeren op de Jongerenopvang.

Samen op stap is een methode die ingezet zou kunnen worden op de Jongerenopvang, mits de woonbegeleiders niet meer locatie gebonden hoeven te werken.

De Sociale netwerkmethodiek, mediation en de Sociale Netwerk Strategie zijn passende methodes om het netwerk tussen de jongere en de ouders te herstellen. Wel moet begeleiding hier nog een cursus in volgen om dit passend te kunnen uitvoeren.

8.3 Conclusie onderzoek naar vereenzaming jongeren

In dit onderzoek stond de volgende hoofdvraag centraal: **'Hoe kan binnen de Jongerenopvang in 's-Hertogenbosch voorkomen worden dat jongeren eenzaamheid ervaren na uitstroom'?** De deelvragen die hieraan gekoppeld zijn gaan over de acties die de jongeren zelf ondernemen om de eenzaamheid te voorkomen, in welke mate eenzaamheid en hun sociale netwerk onderwerp van gesprek is tussen de begeleiders en de jongeren en welk verschil de jongeren ervaren in hun sociale netwerk voor, tijdens en na de Jongerenopvang.

Uit dit onderzoek is gebleken dat de jongeren tijdens hun verblijf op de Jongerenopvang nog niet bezig zijn met hun uitstroom en het zelfstandig wonen. Er is sprake van eenzaamheid bij de jongeren die momenteel op de Jongerenopvang verblijven, dit gevoel treedt echter nog niet op de voorgrond, omdat de jongeren negen medebewoners om zich heen heeft en er elk moment van de dag begeleiding aanwezig is. De jongeren die al uitgestroomd zijn geven aan de eenzaamheid na uitstroom meer te ervaren. Zij benoemen dat het belangrijk is dat het sociaal netwerk al bespreekbaar gemaakt moet worden tijdens het verblijf. Wel kan dit pas de diepgang bereiken wanneer de jongere hier klaar voor is, dit moment kan ook pas aan de orde zijn wanneer de jongere zelfstandig gaat wonen.

Uit onderzoek is gebleken dat de eenzaamheid van de jongeren en hun sociaal netwerk nauwelijks tot nooit wordt aangekaart door de begeleiding. Dit is een opvallend resultaat, omdat de respondenten van dit onderzoek aangeven het sociaal netwerk altijd bespreekbaar te maken met de jongeren. Hieruit kan geconcludeerd worden dat dit verschillend ervaren wordt door beide partijen, maar dat dit niet het gewenste resultaat behaalt.

8.4 Eindconclusie hoofdvraag

- Hoofdvraag: Hoe kunnen de begeleiders van de Jongerenopvang van Maatschappelijke Opvang regio 's-Hertogenbosch succesvol begeleiding bieden aan de jongeren als het gaat om het bespreekbaar maken, opbouwen en herstellen van hun sociale netwerk buiten de Jongerenopvang?

In de interviews is naar voren gekomen dat de respondenten inzicht hebben op het probleem. Er is voor hen duidelijk dat jongeren weinig sociaal netwerk hebben en dat hierin weinig begeleiding is. De respondenten geven aan zich hier bewust van te zijn, maar het moeilijk te vinden om hier concrete begeleiding in te geven. Hieruit kan geconcludeerd worden dat de begeleiders onvoldoende kennis hebben op dit gebied en dat het noodzakelijk is dat deze kennis vergroot wordt.

De begeleiders ondervinden problemen in de begeleiding, omdat ze de jongeren niet buiten de Jongerenopvang kunnen begeleiden. Buiten de Jongerenopvang is de begeleiding het hardst nodig, omdat het van belang is dat de jongere na uitstroom ook contacten buiten de Jongerenopvang heeft waar hij naartoe kan gaan. Het bieden van begeleiding buiten de Jongerenopvang zet een stap in de richting van succesvolle begeleiding.

Tot slot is nazorg cruciaal in succesvolle begeleiding. Wanneer een jongere uitstroomt en op zichzelf gaat wonen begint het inzetten en het herstellen van zijn sociaal netwerk pas. Hier is nog begeleiding voor nodig, omdat de jongere niet weet hoe hij dit aan moet pakken en hoe hij de eerste stap moet zetten.

Kort samengevat is het van groot belang dat de jongeren tijdens hun verblijf op de Jongerenopvang al begeleiding krijgen in het opbouwen van nieuwe contacten en leren waar zij hun hulpvragen kunnen stellen naast de Jongerenopvang. Bij uitstroom is het van groot belang dat de jongere wordt geholpen dit nieuw opgebouwde netwerk te leren inzetten. Wanneer de jongere er klaar voor is, is het ook van groot belang dat hij begeleiding krijgt in het herstellen van oude contacten. Op deze manier kan het team van de Jongerenopvang succesvolle begeleiding bieden en staat de jongere er niet opnieuw alleen voor wanneer hij uitstroomt.

Hoofdstuk 9: Discussie

In dit hoofdstuk wordt het onderzoek in zijn geheel kritisch bekeken. Onderzoek moet aan verschillende kwaliteitscriteria voldoen. Dit zijn de criteria die het wetenschappelijk gehalte van het onderzoek bepalen. In de volgende sub paragrafen wordt toegelicht hoe de criteria zijn toegepast in dit onderzoek (Verhoeven, 2011).

9.1 Onafhankelijkheid

Een onderzoek behoort onafhankelijk te zijn van voorkeuren en meningen van betrokkenen. Het onderzoek moet door een andere onderzoeker op eenzelfde manier opnieuw uitgevoerd kunnen worden met dezelfde conclusie als resultaat (Verhoeven, 2011).

In dit onderzoek is één van de praktijkbegeleiders geïnterviewd. Hier is voor gekozen omdat deze begeleider ook tot het team van de Jongerenopvang hoort en al veel ervaring heeft met de begeleiding van de jongeren. Echter heeft dit de onafhankelijkheid van het onderzoek in gevaar kunnen brengen, omdat de praktijkbegeleider op de hoogte was van het onderzoek en hierdoor haar antwoorden niet geheel objectief heeft kunnen geven. Daarentegen heeft het interview zich gericht op vragen over het begeleidingsproces. Hier zijn tijdens de begeleiding in het onderzoek geen verwachtingen uitgesproken over een eventuele uitkomst. In het interview stond de mening en uitleg van de respondent centraal. De praktijkbegeleider, en tegelijkertijd respondent, heeft vragen gekregen over hoe zij de huidige begeleiding ziet en hoe ze verandering voor zich ziet. Deze mening van haar verandert niet door betrokken te zijn bij de begeleiding van de onderzoeker.

Het onderzoek is deels herhaalbaar (Verhoeven, 2011). De topics voor de interviews zijn door middel van de probleemstelling en deelvragen opgesteld. Echter is het interview half-gestructureerd geweest, wat inhoudt dat de onderzoeker door heeft gevraagd bij bepaalde onderwerpen. Dit doorvragen staat niet vast op papier en kan iedere onderzoeker op een andere manier aanpakken, waardoor de resultaten verschillend kunnen zijn wanneer dit onderzoek herhaalt wordt door iemand anders. Een andere reden waarom dit onderzoek niet herhaalbaar is, is omdat het team van de Jongerenopvang inmiddels verandert is. Nieuwe teamleden van de Jongerenopvang kunnen een ander zicht hebben op de begeleiding met betrekking tot eenzaamheid en het sociaal netwerk.

Tijdens het uitvoeren van de interviews is de mening van de onderzoeker soms naar voren gekomen. Dit is gebeurd wanneer respondenten in hun antwoorden om bevestiging vroegen. Wanneer de onderzoeker het hiermee eens was werd dit bevestigd. Dit heeft de onafhankelijkheid van het interview in gevaar gebracht, het is van belang dat de onderzoeker gedurende het onderzoek objectief blijft en een eigen mening niet naar voren laat komen.

9.2 Informativiteit

Om een uitspraak te kunnen controleren, moet deze nauwkeurig geformuleerd worden. Er moet kennis zijn van wat er onderzocht wordt, wanneer en met wie. Om deze reden is het belangrijk nauwkeurig te omschrijven wat het onderwerp van het onderzoek is en begrippen moeten helder afgebakend worden (Verhoeven, 2011).

Aan het begin van de interviews is de respondenten uitgelegd waar het onderzoek over gaat. De interviews zijn begonnen met twee beleevingsvragen, namelijk: 'Wat versta jij onder eenzaamheid?' en 'Wat versta je onder een sociaal netwerk?'. Deze vragen werden gesteld met als doel de beleving van de respondent te achterhalen. Echter is de begripsafbakening van deze twee onderwerpen niet met de respondenten gedeeld. De beleving van de respondenten kwam in grote lijnen overeen met de begripsafbakening, maar er is tijdens de interviews niet een duidelijke afbakening gegeven van de begrippen om tijdens het interview hier verder op te richten. Dit maakt dat het onduidelijk is of de respondenten en onderzoeker hetzelfde beeld hebben bij de begrippen en hoe ze afgebakend zijn.

Aan de start van dit onderzoek is ervoor gekozen om het handelingsonderzoek te volgen. Hierin werkt de onderzoeker samen met de onderzochten om beperkingen in de begeleiding duidelijk te krijgen en om samen naar een nieuwe manier van handelen te zoeken (Stokkink, z.d.). Het team van de Jongerenopvang, de onderzochten, zijn niet op de hoogte gebracht van deze vorm van onderzoek. Hierdoor was het team niet op de hoogte van het verwachtingspatroon met betrekking tot het onderzoek en is het handelingsonderzoek niet de richting op gegaan zoals gewenst was door de onderzoeker. Zo was het doel in het onderzoek om na de individuele interviews een bijeenkomst te houden met de respondenten om de belangrijkste resultaten te bespreken en om met het team een richting van begeleiding te kiezen. Dit was uiteindelijk niet mogelijk door een beperkte beschikbaarheid van de respondenten. Wanneer het doel van dit onderzoek eerder

duidelijk was gemaakt aan de respondenten, was de bereidwilligheid hoogstwaarschijnlijk ook groter geweest.

9.3 Generaliseerbaarheid

Generaliseerbaarheid gaat om de vraag of de resultaten van een onderzoek geldig verklaard kunnen worden over een grotere groep dan de populatie van het onderzoek (Verhoeven, 2011). Representatieve generaliseerbaarheid houdt in dat de onderzoeksresultaten alleen geldig zijn voor de populatie (Mortelmans, 2013). In dit onderzoek kan uitspraak worden gedaan over het team van de Jongerenopvang van MO 's-Hertogenbosch, wat wil zeggen dat het onderzoek representatief generaliseerbaar is. Een groot gedeelte van dit team heeft meegewerkt aan het onderzoek. De resultaten zeggen iets over de begeleiding van het team en de begeleiding van de desbetreffende jongeren die momenteel op de Jongerenopvang verblijven. Deze resultaten kunnen niet gegeneraliseerd worden over andere teams binnen MO 's-Hertogenbosch, omdat hier geen sprake is van de doelgroep jongeren. Tevens kunnen deze resultaten niet gegeneraliseerd worden over andere teams die jongeren begeleiden, omdat hier niet van bekend is hoe zij deze begeleiding aanpakken en of er een verschil is in het begeleidingsproces.

9.4 Bruikbaarheid

Bruikbaarheid houdt in dat het onderzoek bruikbaar moet zijn voor de opdrachtgever, in dit geval de begeleiders van de Jongerenopvang. Bruikbare kennis kan direct ingezet worden in het werkveld. Dit betekent dat het belangrijk is dat de hoofdvraag overeen komt met de opdracht en wensen van de praktijk (Migchelbrink, 2010). Om hier zeker van te zijn, is de gang van zaken van het onderzoek meerdere malen teruggekoppeld aan de praktijkbegeleiders en opdrachtgever door middel van bespreking van het onderzoek en feedbackmomenten. Hierin werd gekeken of het onderzoek de richting kreeg wat ervoor zorgde dat de uiteindelijke resultaten bruikbaar zijn voor de praktijk.

Uit de resultaten en aanbevelingen van dit onderzoek blijkt wel dat er een aantal veranderingen moeten plaatsvinden in de begeleiding die afhankelijk zijn van de werkuren van de begeleiders en protocollen van de organisatie. De aanbevelingen zijn bruikbaar voor de Jongerenopvang, maar zullen niet direct ingezet kunnen worden voordat er hier een plan voor op tafel ligt.

9.5 Betrouwbaarheid

Betrouwbaarheid betreft de vraag of het onderzoek herhaalt kan worden met hetzelfde resultaat. Dit bereik je door zo duidelijk en transparant mogelijk alle stappen in het onderzoek te beschrijven en door een tweede onderzoeker te laten meelezen (De Bil, 2011). Tijdens de uitvoering van dit onderzoek zijn er meerdere partijen geweest die hebben meegedacht in de vorm van het onderzoek. Zo heeft er veel overleg plaatsgevonden tussen de onderzoeker en de praktijk, de begeleider en de medestudent waarmee het onderzoek wordt gedaan. Hiermee is overlegd hoe stappen zijn genomen en met welke verantwoording.

De betrouwbaarheid betreft het vertrouwen in de werkwijze tijdens het onderzoek. Het gaat om de nauwkeurigheid en zorgvuldigheid in de wijze van werken (Migchelbrink, 2010). Deze betrouwbaarheid is gewaarborgd door een proefinterview af te nemen. Het proefinterview had als doel te controleren of de doelstelling behaald werd door middel van de opgestelde interviewvragen. Aan de hand van dit proefinterview zijn er nog enige aanpassingen aan het definitieve interview gedaan. Achteraf gezien heb ik het proefinterview niet kritisch genoeg geëvalueerd. Zo was aan het begin van dit onderzoek de doelstelling om erachter te komen wat begeleiding deed met betrekking tot opbouwen, vergroten, onderhouden en behouden van het sociale netwerk van de jongeren. Na afloop van alle interviews bleek dat de resultaten voornamelijk gericht waren op het bespreekbaar maken, opbouwen en herstellen van het sociale netwerk. Door deze kennis is de hoofdvraag van het onderzoek aangepast.

Binnen het tijdsbestek van twee weken zijn alle interviews afgenomen. Tussen de interviews door werden de geluidsopnames direct getranscribeerd, zodat eventuele systematische fouten eruit gehaald konden worden.

Na afloop van de interviews zijn de transcripties teruggekoppeld aan de respondenten. De respondenten hebben de mogelijkheid gekregen de transcriptie te controleren. Hierdoor is transparantie ontwikkeld naar de respondent en de respondent heeft het vertrouwen gekregen dat de interviews juist waren uitgewerkt. Dit had echter ook de betrouwbaarheid van het onderzoek kunnen schaden. Zo is de respondenten de ruimte gegeven hun transcriptie na te lezen en aanpassingen te doen, waardoor zij ook de ruimte hadden kunnen nemen om eerder gemaakte

opmerkingen ongedaan te maken.

Het onderzoek over jongeren dat tegelijkertijd is uitgevoerd met het onderzoek dat voor u ligt vergroot de betrouwbaarheid van het algehele onderzoek. Doordat resultaten van beide onderzoeken overeenkomen vergroot dit de betrouwbaarheid.

9.6 Validiteit

De validiteit, oftewel de geldigheid, betreft het vertrouwen in de inhoud van de gegevens. Er zijn verschillende vormen van validiteit waar in dit onderzoek rekening mee is gehouden:

- Externe validiteit

Externe validiteit wil zeggen dat de resultaten de onderzochte werkelijkheid laten zien (Migchelbrink, 2010). In de probleemanalyse zijn meerdere onderzoeken naar begeleiding in het sociaal netwerk aangestipt die overeen komen met waar de Jongerenwerkers van de Jongerenopvang moeilijkheden in ondervinden. Dat de gegevens van dit onderzoek overeen komen met eerder gedane onderzoeken maakt dat het betrouwbaar is en de inhoud van de gegevens vertrouwd kunnen worden.

- Interne validiteit

Interne validiteit gaat erom of de getrokken conclusie juist is (De Bil, 2011). Naast dit onderzoek werd er tegelijkertijd een ander onderzoek gedaan over dit onderwerp bij de jongeren van de Jongerenopvang. Resultaten hiervan zijn overeenkomstig. De conclusie van dit onderzoek kan naast de conclusie van het andere onderzoek gelegd worden, wat de betrouwbaarheid vergroot. Bij het afnemen van de interviews was soms onduidelijk of de bewering van respondenten voldeden aan de waarheidsgelalte (Mortelmans, 2013). Zo werd door alle respondenten op één na benoemd dat de vriendschappen tussen jongeren na uitstroom al snel ophielden. De overige respondent beweerde het tegendeel hiervan. In dit onderzoek is uitgegaan van de meerderheid, maar dit betekent niet dat het intern valide is.

- Democratische validiteit

Er is in dit onderzoek rekening gehouden met democratische validiteit. Dit houdt in dat in het onderzoek meerdere partijen betrokken worden voor wie het wenselijk is dat dit probleem wordt aangepakt (Van der Donk & Van Lanen, 2014). In dit onderzoek zijn er drie partijen betrokken, namelijk de woonbegeleiders, maatschappelijk werkers en een ervaringsdeskundige. In het andere onderzoek zijn de jongeren betrokken, zowel de jongeren die momenteel nog op de Jongerenopvang wonen, als de jongeren die al zijn uitgestroomd.

Hoofdstuk 10: Aanbevelingen

In dit hoofdstuk worden er aanbevelingen gegeven aan de hand van de hoofdvraag van het onderzoek: **'Hoe kunnen de begeleiders van de Jongerenopvang van Maatschappelijke Opvang regio 's-Hertogenbosch succesvol begeleiding bieden aan de jongeren als het gaat om het bespreekbaar maken, opbouwen en herstellen van hun sociale netwerk buiten de Jongerenopvang?'**

- Sociaal netwerk bespreekbaar maken door middel van spel

Het is van belang om het sociaal netwerk al gedurende het verblijf van de jongere bespreekbaar te maken (Naber, Sap & Bijvoets, 2010). De jongeren zelf geven aan dit liever niet te doen op het kantoor. De jongeren spelen op de Jongerenopvang veel spelletjes met elkaar en de begeleiders. Daarom is het advies om door middel van een spel het netwerk bespreekbaar te maken en hierin uit te leggen hoe een netwerk ingezet kan worden wanneer een jongere bijvoorbeeld hulp nodig heeft. Het spelen van het spel kan met een begeleider en één jongere, maar kan ook met een hele groep jongeren en begeleider(s) gespeeld worden. Het is aan te raden goed in te schatten of het spel met meerdere jongeren gespeeld kan worden. Ervaring leert dat meerdere jongeren bij elkaar er voor zorgen dat het spel minder serieus wordt gespeeld en dat de jongeren geen eerlijke antwoorden durven te geven bij elkaar door een schaamte gevoel. Dit advies is uitgewerkt in een beroepsproduct. Verdere toelichting hierover is te vinden in hoofdstuk 11. Het spel 'Levensweg - van JOeB naar uitstroom' kan gespeeld worden als voorbereiding op de uitstroom van de jongere. JOeB staat voor Jongerenopvang en Begeleiding. De Jongerenopvang wordt door de jongeren JOeB genoemd. Wanneer de uitstroom dichtbij komt en een woning in zicht is, is het van belang dat de begeleider de uitstroom met de jongere opnieuw bespreekt. Dit kan eventueel door een checklist af te werken. Op de checklist wordt nagegaan wat voor beeld de jongere heeft van het zelfstandig wonen, of dit beeld realistisch is, waarna een plan wordt opgesteld hoe de eerste weken eruit kunnen gaan zien. Dit plan moet na uitstroom geëvalueerd worden door begeleider en jongere en zo nodig aangepast worden.

- Sociaal netwerk inzetten

Uit het onderzoek is naar voren gekomen dat het netwerk van de jongere weinig wordt ingezet tijdens de begeleiding. Een aanbeveling is om het netwerk dat de jongere heeft te blijven betrekken. Dit om te voorkomen dat de contacten die er nog zijn ook verwateren. In het jaar 2017 wordt de presentiebenadering geïmplementeerd als methodiek binnen MO 's-Hertogenbosch. Deze methodiek heeft als uitgangspunt om aansluiting te vinden bij de leefwereld van de cliënt (De Brabander, 2013). Dit betekent dat de leefwereld van de cliënt betrokken wordt bij de begeleiding.

- Begeleiding buiten de Jongerenopvang

Om aansluiting te kunnen vinden bij de leefwereld van de cliënt is het belangrijk dat woonbegeleiding niet gebonden is aan de Jongerenopvang (De Brabander, 2013). Om de jongeren te motiveren een sociaal netwerk op te bouwen is het belangrijk deze eerste stappen samen met de jongere te zetten. Het is belangrijk dat woonbegeleiding naar buiten kan om hierin begeleiding te kunnen bieden. Een advies is om contact op te nemen met het team van de Vrouwenopvang. Zij zijn al aan de slag met flexibele diensten en werkplekken. Een idee is om twee woonbegeleiders op de dienst te hebben staan, waarvan één woonbegeleider ten alle tijden de groep kan verlaten. Wanneer dit niet haalbaar is, is een andere optie om bepaalde dagen of tijdstippen hiervoor te reserveren.

- MO Actief koppelen aan buitenactiviteiten

In het onderzoek is naar voren gekomen dat MO Actief een succes is als het gaat om het vergroten van het netwerk van de jongeren binnen de Jongerenopvang. Echter stopt deze activiteit voor de jongeren wanneer zij uitstromen naar een woonlocatie buiten MO 's-Hertogenbosch. Advies is om contacten te leggen met sportlocaties buiten MO 's-Hertogenbosch waar de jongeren kunnen gaan sporten en contacten kunnen leggen. Het is wenselijk wanneer deze overstap naar een nieuwe sportlocatie al voor de uitstroom plaatsvindt, zodat de jongere hieraan kan wennen en een locatie heeft waar hij naar toe kan gaan wanneer hij zelfstandig woont. Hiermee bevordert je ook direct het belang van de contacten van de jongeren buiten de Jongerenopvang en worden de jongeren gestimuleerd meer deel te nemen aan het 'gewone' maatschappelijke leven (Van Bodengraven & Lammers, 2010).

- Samenwerking woonbegeleiding en maatschappelijk werkers

Uit de resultaten van het onderzoek is gebleken dat de maatschappelijk werkers een beter beeld hebben van het sociaal netwerk dan de woonbegeleiders. Ook geven woonbegeleiders aan soms het netwerk niet in beeld te hebben. Advies is om de samenwerking tussen woonbegeleiding en maatschappelijk werkers te vergroten door deze informatie te delen met elkaar. Hierdoor is het netwerk van de jongere beter inzichtelijk bij zowel de woonbegeleiders als maatschappelijk werkers en hoeft hier niet meer dan nodig naar gevraagd te worden bij de jongeren.

- Uitstroom voorbereiden

Uit dit onderzoek is gebleken dat de jongeren nauwelijks worden voorbereid op hun uitstroom en dat er soms geen afsluitend gesprek plaatsvindt. Een afsluitend gesprek is van groot belang voor de jongeren. Zij hebben lange tijd op een groep gewoond. Begeleiding geeft aan erin te slagen een vertrouwensband met de jongere op te bouwen. Deze vertrouwensband moet afgesloten worden wanneer de hulpverlening stopt. Voor cliënten die gehecht zijn geraakt aan een begeleider is het lastig om afscheid hiervan te nemen. Hierom is het van belang om op tijd toe te werken naar het afscheid en om de tijd te nemen de hulpverlenersrelatie af te ronden (Profi-leren, z.d.). Door geen passend afsluitingsgesprek met de jongere te voeren, kan dit ervoor zorgen dat de jongere veel blijft terugkomen naar de Jongerenopvang en verwachtingen houdt. Of het kan schade brengen aan de opgebouwde vertrouwensband wat als gevolg kan hebben dat de jongere opnieuw moeite zal ervaren met het vertrouwen van een ander.

Een goede voorbereiding op zelfstandigheid is essentieel voor jongeren die niet meer bij hun ouders wonen en hulpverlening krijgen (Zwerfjongeren, 2016). Uit dit onderzoek is gebleken dat wanneer de begeleiding aan de jongeren vraagt hoe ze het voor zich zien om zelfstandig te wonen, dat de jongeren zich hier of geen beeld van kunnen schetsen, of hun beeld is geen realistisch beeld. Advies is om samen met de jongeren een realistische voorstelling te ontwikkelen en om een plan te maken hoe de jongere het zelfstandig wonen gaat indelen.

- Nazorg

Op het gebied van nazorg is het belangrijk dat de jongeren in zicht blijven na hun uitstroom. Deze verantwoordelijkheid moet niet alleen liggen bij de maatschappelijk werkers, maar ook bij de woonbegeleiders. Het is van belang dat de jongeren bij uitstroom ondersteuning krijgen vanuit hun

eigen netwerk, de wijk en/of buurt die hen helpt bij het verder opbouwen en onderhouden van contacten. Advies is om de jongere na uitstroom nog enige tijd in beeld te houden en te zorgen dat er een overdracht in begeleiding is tussen de organisatie en het netwerk of de wijk. Begeleiding moet er zeker van zijn dat de jongere na uitstroom op zijn plek is en juiste begeleiding weet te vinden voordat de hulpverlening wordt gestopt. De tijdsduur hiervoor kan per jongere verschillen (Zwerfjongeren, 2016).

- Sociale Netwerk Strategie cursus

In de interviews hebben een aantal respondenten aangegeven weinig kennis te hebben op het vlak van begeleiden met betrekking tot het sociaal netwerk. Door een gebrek aan kennis kan de begeleiding niet in juiste mate gegeven worden. Advies is om het team van de Jongerenopvang de Sociale Netwerk Strategie-cursus te laten volgen.

- Netwerkcoach

In het onderzoek is naar voren gekomen dat er tijdens de begeleiding andere hulpvragen zoals financiën en een woning meer aandacht krijgen dan het sociaal netwerk van de jongere. De begeleiding geeft aan dat het sociaal netwerk al snel op de achtergrond verdwijnt, omdat er meerdere levensgebieden aandacht nodig hebben. Hierdoor lijkt het sociaal netwerk minder de prioriteit te hebben. Hierom is het advies aan MO 's-Hertogenbosch om een netwerkcoach aan te stellen. Deze netwerkcoach zal zich alleen bezig houden met de jongeren en hun netwerk, waardoor de begeleiders hun aandacht kunnen richten op de overige leefgebieden. Een sociale netwerkcoach houdt zich specifiek bezig met het versterken en het verbreden van het netwerk. De coach heeft als taak om samen met de jongeren te kijken wie tot hun netwerk behoort, hoe ze die kunnen activeren en wat ze kunnen doen om het netwerk te vergroten (Stoel, 2013).

- Ontwikkeling zelfhulp app

De jongeren van de Jongerenopvang vinden het moeilijk om zich open te stellen bij begeleiding en om vervolgens een gevoelig onderwerp als hun beperkte sociaal netwerk bespreekbaar te maken. Een app zou hier een uitkomst voor kunnen bieden, het geeft de jongeren de kans om in een veilige omgeving zich open te stellen voor een laagdrempelige interventie. Advies is om een dergelijke app te ontwikkelen om op deze manier de jongeren over dit onderwerp te kunnen benaderen.

- Handelingsonderzoek

Dit onderzoek heeft de beginnende richtlijnen van het handelingsonderzoek gevolgd. Door middel van de interviews is de themafase afgerond. Advies aan het team van de Jongerenopvang is om de kristallisatiefase en exemplarische fase als team op te pakken. In de kristallisatiefase wordt gezocht naar het centrale thema dat het meest verbonden lijkt met het probleem. Met andere woorden is een advies aan het team van de Jongerenopvang om te kijken welk thema rondom de begeleiding van het sociaal netwerk het meest en snelst succesvol effect zal hebben op de begeleiding. In de exemplarische fase wordt van het team gevraagd om als het ware een stappenplan te maken met concrete punten hoe de begeleiding anders vormgegeven kan worden, om het gevonden probleem in de begeleiding direct in beweging te krijgen door anders te gaan handelen (Stokkink, z.d.).

Hoofdstuk 11: Beroepsproduct

Op basis van de eindconclusie zijn er meerdere aanbevelingen geformuleerd die voor de praktijk relevant zijn. Eén van deze aanbevelingen, 'Levenswegspel – van JOeB tot uitstroom', is uitgewerkt en ontwikkeld tot een beroepsproduct. Dit spel is van kwaliteit en bruikbaar voor de Jongerenopvang. Daarnaast kan het direct ingezet worden in de praktijk.

11.1 Meerwaarde onderzoek

Dit onderzoek is van meerwaarde voor het team van de Jongerenopvang. Het geeft een inzicht in hoe de begeleiding momenteel is vormgegeven en hoe dit anders ingezet kan worden, waardoor het sociaal netwerk van de jongeren meer onder de aandacht komt. Bij het afnemen van de interviews gaven de respondenten aan het fijn te vinden om het over dit onderwerp te hebben; ze merkten dat ze zich hierdoor opnieuw bewust werden van het belang van het onderwerp. Daarnaast is uit de interviews gebleken dat de begeleiders niet weten hoe ze de begeleiding moeten aanpakken met de jongeren als het gaat om het sociaal netwerk. Ze zijn hier niet kundig genoeg voor naar eigen zeggen. Dit onderzoek legt op tafel welke moeilijkheden de begeleiders precies ervaren en welke oplossingen hiervoor zijn.

Dit onderzoek geeft nieuwe richtlijnen aan de begeleiders hoe het begeleidingsproces veranderd moet worden om te kunnen komen tot succesvolle begeleiding met betrekking tot het sociaal netwerk buiten de Jongerenopvang van de jongeren.

De meerwaarde voor dit onderzoek is dat de sterke kanten van het team zijn toegelicht en dat verbeterpunten naar voren komen met directe aanbevelingen hoe deze verbeterpunten aangepakt kunnen worden.

11.2 Meerwaarde beroepsproduct

Het beroepsproduct is het spel Levensweg verandert naar de Jongerenopvang-variant: 'Levensweg - van JOeB naar uitstroom'. Dit spel start bij instroom op de Jongerenopvang. De jongere begint met het maken van de keuze: opleiding volgen of gaan werken. Gaandeweg het spel komt de jongere herkenbare situaties van de Jongerenopvang tegen en verschillende onderwerpen over het sociaal netwerk. Er worden vragen gesteld over zijn netwerk en hoe hij deze inzet. Op deze manier wordt het onderwerp spelenderwijs bespreekbaar gemaakt. Het is aan de begeleiding dit spel mee te spelen en de onderwerpen die tijdens het spel aan bod komen kracht bij zetten door hier vragen over te stellen. Het spel eindigt met uitstroom naar een zelfstandige woning.

'Levensweg - van JOeB naar uitstroom' is een manier om het sociaal netwerk bespreekbaar te maken. Het sociaal netwerk moet tijdens de begeleiding meer naar voren komen, maar ongedwongen besproken worden. Het spel is een inleiding voor de jongeren met uitzicht op hun uitstroom. Door middel van het spel worden de jongeren zich bewust in hoeverre het eigen sociaal netwerk ingezet kan worden. Er is voor dit spel gekozen om de begeleiders ook handvatten te bieden om het onderwerp bespreekbaar te maken. Uit de resultaten van de interviews is naar voren gekomen dat zij niet weten hoe zij dit moeten aanpakken. Het spel biedt een manier van het bespreekbaar maken en inzichtelijk krijgen van het netwerk van de jongere en de daarbij behorende hulpvragen. Hier kan de begeleider vervolgens op inzetten.

In bijlage J zijn foto's te zien van de uiteindelijke vormgeving van het spel met de bijbehorende handleiding. De vakjes op het spelbord hebben getallen gekregen. In de handleiding staan de betekenissen per vakje. Hierdoor zou het spel eventueel ook ingezet kunnen worden op een andere locatie van MO 's-Hertogenbosch en de betekenis per vakje aangepast kunnen worden. Wanneer de begeleiding gaandeweg het spel andere nuttige vragen bedenkt voor het spel, kan dit op ieder moment toegevoegd worden.

11.3 Overdracht

Het beroepsproduct is op 18 mei 2017 overhandigd aan Dorien Jaartsveld (opdrachtgever), Ilse Sterk en Laura Sijmons (praktijkbegeleiders). Het product is overhandigd door middel van een presentatie van het nieuw ontwikkelde 'Levensweg - van JOeB naar uitstroom'. Er is gekozen voor een presentatie om de resultaten van de twee onderzoeken duidelijk naar voren te laten komen en de verantwoording voor het beroepsproduct duidelijk te maken. Vervolgens is het nieuw ontwikkelde spel getoond en er is uitleg gegeven over de verandering van het spel, wanneer het spel ingezet kan worden, door wie het spel gespeeld moet worden en met welk doel het gespeeld kan worden.

Het team van de Jongerenopvang kon niet aanwezig zijn bij de overhandiging van het spel. Uiteindelijk is het team verantwoordelijk om verandering te gaan brengen in de begeleiding. Om deze rede is het belangrijk dat ook zij op de hoogte gesteld worden van de uiteindelijke resultaten van het onderzoek en het nieuw ontwikkelde spel dat direct in de praktijk ingezet kan worden. Tijdens de overhandiging van het beroepsproduct is dit besproken. Een eerstvolgend moment waarbij het hele team aanwezig kan zijn zou nog te lang duren. Hierdoor is besloten het spel in een aantal overdrachten tussen diensten door uit te leggen aan de werknemers. Daarnaast is besloten een mail te sturen naar het team met uitleg hierover. De opmaak van het spel is toegevoegd aan de e-mail door middel van bijlages, zodat de begeleiding altijd extra handleidingen en geldkaartjes kan printen, wanneer deze zoek raken of kapot gaan.

Uiteraard zal er een kopie van de onderzoeksrapporten beschikbaar worden gesteld voor het team.

11.4 Feedback beroepsproduct

Na de overdracht van het beroepsproduct is er ruimte geweest voor Dorien, Ilse en Laura om hun feedback mondeling hierover te geven. Hier is voor gekozen, omdat dit ruimte bood om het gesprek erover aan te gaan en dit gaf Merel en mij de ruimte om bepaalde keuzes te verantwoorden. Deze gegeven feedback is besproken. Uit de feedback is naar voren gekomen dat het spel er mooi uit ziet en van kwaliteit is. De inhoud klopt met het doel en komt overeen met het

leven op de Jongerenopvang, wat voor herkenbaarheid zorgt. Het spel is een leuke manier om het netwerk met de jongeren bespreekbaar te maken, maar ook om inzichtelijk te krijgen wat voor beeld de jongeren hebben bij de uitstroom, het zelfstandig wonen en hoe ze hun netwerk hierbij willen inzetten.

Als het gaat om bruikbaarheid van het spel is de vraag gesteld of dit spel al gespeeld is met de jongeren. Zij zijn degene die per slot van rekening het spel zullen gaan spelen. Tijdens de ontwikkeling van het spel is er aan twee jongeren gevraagd wat zij van het spel vonden en of zij tips hadden. Deze jongeren waren enthousiast over het idee van het spel, maar hebben het nog niet gespeeld. Een ander punt van feedback was de vraag of er al begeleiders hebben gekeken naar het spel en hun feedback er op hebben kunnen geven. Ook dit is niet het geval geweest.

Om deze punten van feedback met betrekking tot de bruikbaarheid te kunnen verbeteren is er besloten een paar dagen na de overhandiging van het beroepsproduct op de Jongerenopvang het spel te gaan spelen. Het spel is uitgelegd aan een begeleider en zij is vervolgens met één jongere dit spel gaan spelen. Tijdens het spel is er door de onderzoeker geobserveerd en gekeken of het spel zo gespeeld wordt zoals in de theorie bedoeld is. Na afloop van het spel hebben de begeleider en jongere hun mening hierover gegeven. De jongere heeft het spel meegespeeld, maar weigerde antwoord te geven op de vragen wanneer het ging over het sociaal netwerk. Hij gaf aan dat dit een spel was en dat hij geen zin had om dan serieus te moeten doen. Wanneer hij dit spel één op één zou spelen zou hij hier hetzelfde over denken zei hij. Zijn begeleider zei achteraf dat deze jongen erg gesloten is, maar dat ze wel het idee had dat hij meer zou vertellen wanneer hij met een begeleider alleen zou zijn.

Omdat er weinig jongeren in huis waren op de avond dat het spel is uitgetest, heeft Mevr. Sterk het spel de avond hierna nogmaals gespeeld jongeren. Zij gaf aan dat ze veel uit het spel heeft weten te halen. Ze merkte verschil in het spelen van het spel met meerdere jongeren of maar met één jongere. Toen er tijdens het spel nog maar één jongere meedeed beantwoorde hij de vragen serieuzer. Tijdens het spel komen er vragen naar voren als 'Je gaat verhuizen, wie helpt je mee?' en 'Je bent ziek, wie verzorgt je?'. Opvallend was dat de jongere vaak tot de conclusie kwam dat woonbegeleiding hem moest helpen. De jongere heeft weinig mensen in zijn eigen netwerk om dit op te kunnen pakken. Het spel biedt een mooie manier om door te vragen aan de jongeren, aldus Mevr. Sterk. Naast dat er vragen voorkomen in het spel, zijn er ook veel andere onderwerpen om te bespreken als sport en verzekeringen afsluiten.

Deze punten van feedback zijn nog meegenomen in de verandering van het spel voordat deze officieel overhandigd is aan het team van de Jongerenopvang.

Tijdens de overhandiging van het beroepsproduct kwam de vraag waar het spel zou komen te liggen. Zo kan het spel geplaatst worden in de gezamenlijke spelletjeskast waardoor de jongeren dit spel ieder moment kunnen pakken, of het spel moet een plekje krijgen op het kantoor waardoor de begeleiders kunnen bepalen wanneer het spel gespeeld wordt. Naar mijn mening moet het spel op het kantoor komen te liggen. Op deze manier blijft de kwaliteit van het spel gewaarborgd. Daarnaast is het spel ontwikkeld als spel voor begeleider(s) én de jongere(n). De begeleiding kan het spel van het kantoor halen en dit vervolgens met de jongeren spelen. Uiteraard mogen de jongeren ook naar het spel komen vragen.

'Hoe wordt ervoor gezorgd dat het spel onder de aandacht blijft bij de begeleiding? Hoe wordt ervoor gezorgd dat dit spel ingezet blijft worden?' Dit waren vragen die bij de overhandiging werden gesteld. Het is van belang dat hier binnen het team een aandacht functionaris voor wordt aangesteld. Uit ervaring weet het team dat ze snel terugvallen in oude patronen. Om deze reden is het belangrijk dat iemand zich verantwoordelijk stelt om dit onder de aandacht te houden binnen het team. Dit kan door middel van een standaard agendapunt tijdens een teamoverleg of door dit wekelijks tijdens een overdracht te bespreken.

Als het gaat om kwaliteit werd benoemd dat het spel er perfect en uitnodigend voor de jongeren uitzag. De beoordelaars werden er enthousiast van toen ze er naar keken; de inhoud van het spel had hoge kwaliteit, omdat het passend is bij de doelgroep en hun verblijf op de Jongerenopvang. Een punt van feedback was de kwaliteit van de doos van het spel. Deze is in de oude staat van het Levensweg-spel gebleven, wat ervoor kan zorgen dat het misleidend is voor de jongeren. Het Levensweg-spel is een oud spel en minder aantrekkelijk voor de jongeren om te spelen. Naar mijn inzien hoeft dit niet nadelig te zijn. Het spel zal op het kantoor komen te liggen, de begeleiding kent de inhoud van het spel en zal bij de introductie van het spel de jongeren direct duidelijk kunnen maken dat het niet gaat om het Levensweg-spel, maar een vernieuwde editie speciaal aangepast op een verblijf op de Jongerenopvang.

•

Literatuurlijst

- Alles over sport. (2015, december 16). *Effecten van sporten en bewegen*. Opgehaald van Alles over sport: <https://www.allesoversport.nl/artikel/effecten-van-sporten-en-bewegen/>
- Baarda, B. & Bakker, E. (2013). *Basisboek Kwalitatief Onderzoek*. Groningen/Houten: Noordhoff uitgevers B.V.
- Beijersbergen, M., Christians, M., Jansen, N. & De Vet, R. (2015, november). *Krachtwerk interventiebeschrijving*. Opgehaald van Movisie: https://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Methodebeschrijving_Krachtwerk_3%20%5bMOV-10099561-1.0%5d.pdf
- Boog, B. (2007). *Handelingsonderzoek of Action Research. Kwalon*.
- Brinkman, F. (2004). *Presentie in de praktijk*. Utrecht: NIZW Uitgeverij.
- De Bil, P. (2011). *Onderzoek in 15 stappen*. Den Haag: Uitgeverij Nelissen.
- De Brabander, R. (2013). *Van gedachten wisselen*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- De Wit, M., Segeneren, M., Van Husen, G. & Fransen, N. (2012). *Het voortraject van Amsterdamse zwerfjongeren*. Amsterdam: GGD Amsterdam.
- Elling, A. (2004). 'We zijn vrienden in het veld'. Grenzen aan sociale binding en 'verbroedering' door sport. *Pedagogiek*, 342-360.
- Federatie Opvang. (2013). *Thema's: Lieke Jansen*. Opgehaald van Federatie Opvang: <http://www.opvang.nl/site/item/lieke-jansen>
- Federatie Opvang. (z.d.). *Maatschappelijke Opvang*. Opgehaald van Federatie Opvang: <http://www.opvang.nl/site/item/maatschappelijke-opvang/>
- Geenen, M.-J. (2014). *Reflecteren: leren van je ervaringen als sociale professional*. Bussum: Coutinho.
- GGD Amsterdam. (2014, juli 4). *Aanpak van eenzaamheid*. Opgehaald van GGD Amsterdam: <http://www.ggd.amsterdam.nl/beleid-onderzoek/gezondheidsmonitors/gezond-wel/eenzaamheid/aanpak-eezaamheid/>
- Grit, R. & Julsing, M. (2012). *Zo doe je een onderzoek*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.
- Groen, M. (2011). *Reflecteren: de basis*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers bv.
- Hendrix, H. (2001). *Bouwen aan netwerken*. Soest: Uitgeverij H. Nelissen B.V.
- Huber, M. A. & Bouwes, T. (2011). *Samensturing in de maatschappelijke opvang*. Amsterdam: Wmo werkplaatsen.
- Interakt Online. (z.d.). *Netwerken in kaart*. Opgehaald van Interakt Online: <http://www.interaktonline.nl/site/media/Netwerken%20in%20kaart.pdf>
- Jeeninga, W. (2010). *Zwerfjongeren - omvang, kenmerken en zorgbehoeften*. Tilburg: Universiteit van Tilburg.
- Jezek, R., Lettink, D. & Nabben, T. (1995). *Het leven zoals het is: werken met zwerfjongeren*. Utrecht: Uitgeverij SWP.
- Kenter Jeugdhulp. (2015, oktober 26). *Werken vanuit Sociale Netwerk Strategieën*. Opgehaald van Kenter Jeugdhulp: <https://kenterjeugdhulp.nl/nieuws/werken-vanuit-sociale-netwerk-strategieen/>
- Kruijswijk, W., Van der Veer, M., Brink, C., Calis, W., Van de Maat, J. W. & Redeker, I. (2014, maart). *Aan de slag met sociale netwerken*. Opgehaald van Movisie: [https://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Aan-de-slag-met-sociale-netwerken%20\[MOV-2237000-1.1\].pdf](https://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Aan-de-slag-met-sociale-netwerken%20[MOV-2237000-1.1].pdf)
- Leest, J. (z.d.). *Presentie benadering*. Opgehaald van Body of Knowledge Sociaal Werk: <http://www.bodyofknowledgesociaalwerk.nl/pagina/presentie benadering>

- Manders, W., Van Woerden, L. & Koekkoek, B. (2015, augustus). *Smart4U een sociale netwerk app*. Opgehaald van Movisie:
https://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/onderzoeksrapport-smart4U%20%5BMOV-8376417-1.0%5D.pdf
- Migchelbrink, F. (2010). *Praktijkgericht onderzoek in zorg en welzijn*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- MO 's-Hertogenbosch. (2016). *Functiebeschrijving Maatschappelijk werker*. 's-Hertogenbosch.
- MO 's-Hertogenbosch. (2016). *Functiebeschrijving Woonbegeleider*. 's-Hertogenbosch.
- MO 's-Hertogenbosch. (2016). *Jaarplan Maatschappelijke Opvang regio 's-Hertogenbosch*. 's-Hertogenbosch.
- MO 's-Hertogenbosch. (2017). *Jongerenopvang en Begeleiding*. Opgehaald van MO 's-Hertogenbosch: <http://www.modenbosch.nl/index.php/diensten/jongerenopvang-en-begeleiding/>
- MO 's-Hertogenbosch. (2017). *Visie en Kernwaarden*. Opgehaald van MO 's-Hertogenbosch: <http://www.modenbosch.nl/index.php/over-smo/visie-en-kernwaarden/>
- MO 's-Hertogenbosch. (2017). *Voorpagina*. Opgehaald van MO 's-Hertogenbosch: <http://www.modenbosch.nl/>
- Mortelmans, D. (2013). *Handboek kwalitatieve onderzoeksmethoden*. Leuven/Den Haag: Acco.
- Movisie. (2014, oktober). *Factsheet zwerfjongeren Nederland*. Opgehaald van Stichting zwerfjongeren Nederland: <http://www.zwerfjongeren.nl/wp-content/uploads/2014/12/Factsheet-Zwerfjongerenbeleid-dec-2014.pdf>
- Movisie. (2015, juni 30). *Krachtwerk*. Opgehaald van Movisie: <https://www.movisie.nl/esi/krachtwerk>
- Movisie. (2015, april 15). *Transitie jeugdzorg: een overzicht*. Opgehaald van Movisie: <https://www.movisie.nl/artikel/transitie-jeugdzorg-overzicht>
- Movisie. (2016, mei 19). *Zonder empowerment geen participatiesamenleving*. Opgehaald van Movisie: <https://www.movisie.nl/artikel/zonder-empowerment-geen-participatiesamenleving>
- Movisie. (z.d.). *Participatie en activering*. Opgehaald van Movisie: <https://www.movisie.nl/kennisdossiers/participatie-en-activering>
- Movisie & Vilans. (2014). *Kennisdossier 04: 'Bouwen aan sociale netwerken'*. Opgehaald van Zorgbelang-Brabant: <http://www.zorgbelang-brabant.nl/publicaties/kennisdossier-04-bouwen-aan-sociale-netwerken/317/>
- Naber, P., Sap, I. & Bijvoets, M. (2010). *Zwerfjongeren begeleiden*. Antwerpen - Apeldoorn: Garant.
- Nourhussen, S. (2007, december 22). *Jongere mag niet eenzaam zijn*. Opgehaald van Trouw: <https://www.trouw.nl/home/jongere-mag-niet-eeenzaam-zijn~acef9ae0/>
- Pehlivan, T. & Brummelman, J. (2015). *I'm Ready!* Stichting Alexander en Defence for Children.
- Profi-leren. (z.d.). *Vertrouwensrelatie*. Opgehaald van Profi-leren: http://www.profi-leren.nl/files/saw_dc51.pdf
- Redeker, I. (2017). *Het sociale netwerk, een moetje?* Opgehaald van Vilans: <http://www.vilans.nl/weblog-sociale-netwerk-client-een-moetje-wmo.html>
- Rijksoverheid. (z.d.). *Jeugdhulp bij gemeenten*. Opgehaald van Rijksoverheid: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/jeugdhulp/inhoud/jeugdhulp-bij-gemeenten>
- Scheffelaar, A. (2015, september 1). *Family Mediation voor jongeren*. Opgehaald van Movisie: [https://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Family-mediation%20\[MOV-7794378-1.0\].pdf](https://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Family-mediation%20[MOV-7794378-1.0].pdf)

- Skanfonds. (2014, oktober). *Thuisloze jongeren: Geloof in eigen kunnen*. Opgehaald van Movisie: [https://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Thuisloze-jongeren-Geloof-in-eigen-kunnen%20\[MOV-4544261-1.0\].pdf](https://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Thuisloze-jongeren-Geloof-in-eigen-kunnen%20[MOV-4544261-1.0].pdf)
- Sociaal Werk Nederland. (2017). *Wat is sociaal werk en wat is de rol van Sociaal Werk Nederland?* Opgehaald van Sociaal Werk Nederland: <https://www.sociaalwerknederland.nl/wat-doen-we/252-wat-is-sociaal-werkhttps://www.sociaalwerknederland.nl/wat-doen-we/252-wat-is-sociaal-werk>
- Sok, K., Royers, T. & Van der Veen, N. (2014). *Bouwen aan sociale netwerken van mensen met een beperking, ziekte of aandoening*. Movisie, Vilans, Aandacht voor iedereen.
- SoNeStra. (2012). *Het Werken vanuit Sociale NetwerkStrategieën*. Opgehaald van SoNeStra: <http://sonestra.nl/introductie-sonestra>
- Sprinkhuizen, A. & Scholte, M. (2012). *De sociale kwestie hervat*. Houten: Uitgeverij Bohn Stafleu van Loghum.
- Sterk, I. & Tholen, L. (2016). *JOeB tweede plaatsingen*. 's-Hertogenbosch: Maatschappelijke Opvang regio 's-Hertogenbosch.
- Stoel, G. (2013). *De inzet van het sociale netwerk in de Utrechtse Jeudgzorg*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Stokkink. (z.d.). *Handelingsonderzoek (Action Research)*. Opgehaald van Stokkink: http://www.stokkink.nl/images/multisites/425/files/Stokkink/Leestafel_PDFs/Handelingsonderzoek.pdf
- Tavecchio, L. & Thomeer-Bouwens, M. (1996). *Gehechtheid, sociaal netwerk en thuisloosheid bij jongeren*. Leiden: Vakgroep Algemene Pedagogiek.
- Tielen, G. (2016). *Kwetsbare jongeren op weg naar zelfstandigheid*. 2016: Toezicht Sociaal Domein.
- Tuinder, M., Maas, H. & Arts, W. (2014, juni). *Aan het werk met het sociale netwerk!* Opgehaald van het PON: https://hetpon.nl/cms_file.php?fromDB=1380
- Van Bodengraven, P. & Lammers, C. (2010, december). *Informatiekrant Sport-Zorgtrajecten*. Opgehaald van Jeugdzorg Nederland: <https://www.jeugdzorgnederland.nl/contents/documents/sportkrant-jan2011-lr.pdf>
- Van der Donk, C. & Van Lanen, B. (2014). *Praktijkonderzoek in zorg en welzijn*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Van der Rijst, R. (z.d.). *Aspecten van een wetenschappelijk onderzoekende houding*. Leiden: Universiteit Leiden.
- Van der Zee, F. (2016). *Protocolanalyse*. Opgehaald van Hulp bij onderzoek: <https://onlinehulp.hulpbijonderzoek.nl/resources/online-woordenboek/module/protocolanalyse>
- Van Dongen, I. (2010). *Eenzaamheid*. Tilburg: Brabantse Vereniging van instellingen voor Welzijn Ouderen.
- Verhoeven, N. (2011). *Wat is onderzoek?* Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
- Wewerinke, D., Boersma, S. & Wolf, J. (2014). *Ontwikkeling van een gezondheidsbevorderende interventie voor en door dakloze jongeren*. Opgehaald van Zwerfjongeren: <https://zwerfjongeren.nl/wp-content/uploads/2014/09/Infoblad-Ontwikkeling-interventie-gezondheidstoestand-dakloze-jongeren.pdf>
- Wilken, J. P. (2016). *Werken met sociale netwerken*. Opgehaald van Kenniscentrum Sociale Innovatie: <http://husite.nl/kus/wp-content/uploads/sites/109/2016/05/Wmo-wijzer-Werken-met-sociale-netwerken.pdf>
- Willems, M., Vlaardingerbroek, S. & Van Berkel, I. (2014). *Voorkomen zwerfproblematiek jeugdzorgjongeren*. Arnhem: Spectrum, partner met elan.
- Wolf, J. (2012). *Herstelwerk*. Nijmegen: UMC St Radboud.

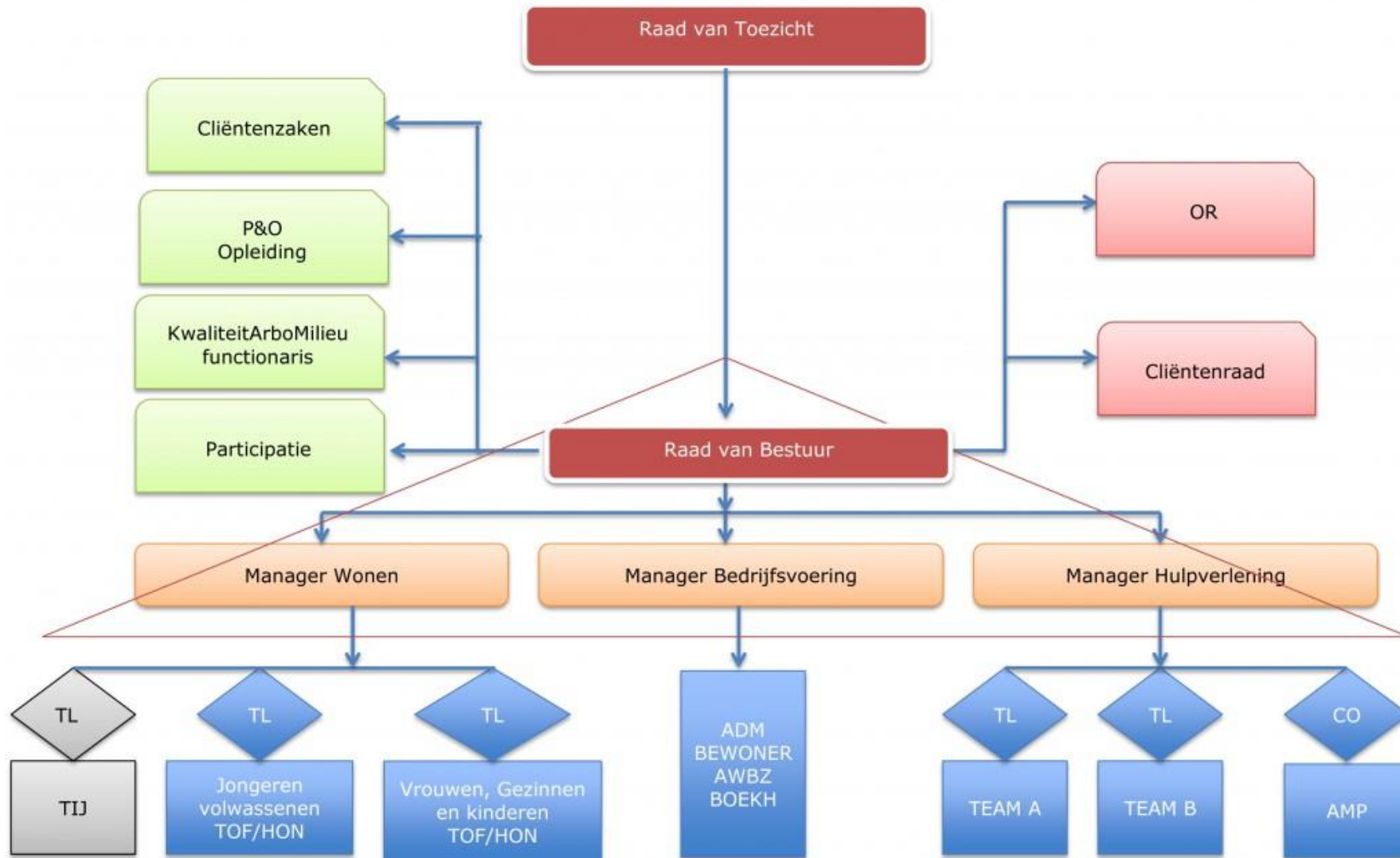
- Wolf, J. & Jonker, I. (2015, november). *Krachtwerk interventiebeschrijving*. Opgehaald van Movisie:
[https://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Methodebeschrijving_Krachtwerk_3%20\[MOV-10099561-1.0\].pdf](https://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Methodebeschrijving_Krachtwerk_3%20[MOV-10099561-1.0].pdf)
- Wolf, J. & Van der Laan, G. (2005). *De bitterzoete werkelijkheid*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Zwerfjongeren. (2016). *Dak- en thuisloze jongeren in Amsterdam*. Amsterdam: Gemeente Amsterdam.
- Zwerfjongeren. (2016, mei). *Jongeren voorbereiden op zelfstandigheid*. Opgehaald van Zwerfjongeren: <https://zwerfjongeren.nl/wp-content/uploads/2016/05/Inventarisatie-voorbereiding-zelfstandigheid-mei-2016.pdf>
- Zwolle. (z.d.). *Dakloos*. Opgehaald van Zwolle: <https://www.zwolle.nl/dakloos/wanneer>

Bijlage A: Tijdpad

Onderstaande het tijdpad voor het gehele onderzoek. Ook is in dit tijdpad rekening gehouden met een andere leerlijn 'Profilering'.

Tijdpad															
Week indeling		Onderzoeksplan							Data-verzameling	Data-analyse		Eindverslag			
SW	KW	Context	Aanleiding	Probleem analyse	Probleem- en doelstelling	Onderzoeks ontwerp	Visiedocument	Feedback aanpassen	Interviews uitvoeren	Resultaten uitwerken	Resultaten beschrijven	Conclusie	Discussie	Aanbeveling	Samenvatting
1	5	x	x	x	x	x									
2	6	x	x	x	x	x									
3	7	x	x	x	x	x									
4	8	x	x	x	x	x									
	9	x	x	x	x	x	x								
5	10						x	x							
6	11						x		x						
7	12						x		x						
8	13						x		x						
9	14									x					
10	15									x	x				
1	16										x				
	17											x	x	x	x
2	18											x	x	x	x
3	19											x	x	x	x
4	20											x	x	x	x
5	21											x	x	x	x
6	22											x	x	x	x
SW = schoolweek															
KW = kalenderweek															
rood vetgedrukt = deadline															

Bijlage B: Organogram

Bijlage C: Functiebeschrijving Maatschappelijk Werker

Functiebeschrijving: Woonbegeleider

Vaststellingsdatum: 25 augustus 2016

Versie: 3.0 (vastgesteld)

Plaats van de functie in de organisatie:

De Woonbegeleider ontvangt hiërarchisch leiding van de teamleider.

De Woonbegeleider ontvangt functionele aanwijzingen en/of richtlijnen van de maatschappelijk werker en de kinderwerker.

De Woonbegeleider geeft zo nodig functionele aanwijzingen en/of richtlijnen aan de kinderwerker, beheerder, de nachtwaker en de telefonist/receptionist.

Doel van de functie:

Het mede vormgeven en evalueren van begeleidingsplannen en - met inachtneming van het begeleidingsplan en de gestelde doelen op de verschillende leefgebieden - bieden van ondersteuning en begeleiding aan de cliënten bij het vergroten van hun zelfredzaamheid en gericht op het zo zelfstandig mogelijk voeren van een eigen huishouding. Tevens het daartoe organiseren van activiteiten en bieden van dagelijkse ondersteuning en begeleiding aan individuele en/of groepen cliënten.

Resultaatgebieden en taken:

1. Begeleidingsplan mede vormgeven en evalueren

- Voert oriënterende gesprekken met de cliënt en met diens eventuele cliëntensysteem, verzamelt relevante gegevens over diens leefomgeving, brengt daarmee de situatie, de hulpvraag en/of behoeften en mogelijkheden van de cliënt in beeld en wijst de cliënt zo nodig door naar andere specifieke hulp- en/of dienstverleners;
- Denkt samen met de cliënt en/of diens cliëntensysteem mee bij het vertalen van de hulpvraag, behoefte en mogelijkheden in een begeleidings- en actieplan;
- Geeft in samenwerking met de cliënt inhoud aan activiteiten en denkt mee over de wijze van begeleiding;
- Observeert de cliënt en signaleert en rapporteert over eventuele knelpunten in de begeleiding of in de begeleidingsbehoefte van de cliënt en over incidenten en/of onvoorziene situaties;
- Levert actief in multidisciplinair verband bijdragen aan het opstellen, evalueren en zo nodig bijstellen van het begeleidingsplan;
- Verzorgt de planning en organisatie van activiteiten, zoveel mogelijk samen met de cliënt(en).

Resultaat:

De hulpvraag en behoeften van de cliënt zijn gesignaleerd en in kaart gebracht, zodanig dat op basis van de verzamelde gegevens een begeleidings-/actieplan kan worden opgesteld, geëvalueerd en zo nodig bijgesteld.

2. Begeleidingsplan uitvoeren

- Biedt - in overeenstemming met het begeleidingsplan - begeleiding en ondersteuning aan de cliënt, gericht op de zelfredzaamheid in de samenleving en zodat de cliënt zoveel mogelijk zelf de regie over het eigen leven kan bepalen;
- Bouwt een vertrouwensrelatie op met de cliënt en diens leefomgeving en houdt deze in stand;
- Stimuleert de betrokkenheid van het netwerk;
- Bevordert een goede leefsituatie van de cliënt;
- Biedt ondersteuning bij de inrichting van het dagelijks leven van de cliënt;
- Geeft inzicht in het eigen gedrag van de cliënt en diens leefomgeving;
- Stimuleert en ondersteunt bij participatie van de cliënt in het maatschappelijk leven;
- Stimuleert, organiseert en ondersteunt zo nodig bij huishoudelijke en/of (re)creatieve activiteiten, zoveel mogelijk samen met de cliënt;
- Observeert de cliënt, is alert op crisissignalen en biedt zo nodig opvang in acute crisissituaties;
- Organiseert individuele en groepsgerichte activiteiten ter bevordering van het leef- en hulpverleningsklimaat, de veiligheid en het welbevinden van de cliënt;
- Ondersteunt de cliënt tijdens evaluatiemomenten en geeft feedback;
- Legt de bevindingen betreffende de geboden cliëntbegeleiding en -ondersteuning en de voortgang daarvan op inzichtelijke wijze vast in het begeleidingsplan.

Resultaat: Het begeleidingsplan is uitgevoerd, zodanig dat de cliënt zo zelfstandig mogelijk kan functioneren en in staat is om de gestelde doelen te behalen.

3. Dienstverlening optimaliseren

- Houdt maatschappelijke ontwikkelingen bij;

- Draagt voorstellen aan voor de verbetering van de werkprocessen en/of de optimalisering van de kwaliteit van de te leveren dienstverlening;
- Begeleidt, ondersteunt en adviseert cliënten, collega's, vrijwilligers en stagiaires en geeft zo nodig voorlichting;;
- Houdt contact met en onderhoudt deze contacten met andere hulpverleners, instanties en organisaties op lokaal niveau;
- Neemt desgevraagd deel aan werkgroepen en/of andere overlegvormen;
- Participeert in de BHV-organisatie.

Resultaat:

De kwaliteit van de dienstverlening is geoptimaliseerd, zodanig dat cliënten zo effectief en efficiënt mogelijk kunnen worden geholpen.

Functie eisen:

- Afgeronde Mbo-opleiding, te denken aan MBO Sociaal Pedagogisch Werk, niveau 4, MBO Medewerker Maatschappelijke Zorg, niveau 4 of MBO Persoonlijk begeleider specifieke doelgroepen, niveau 4;
- Affiniteit met de doelgroep van de maatschappelijke en vrouwen-opvang;
- Affiniteit met relevante instrumenten, zoals krachtwerk, herstelwerk en de presentiebenadering;
- Affiniteit met maatschappelijke ontwikkelingen en problematiek;
- Kennis van de richtlijnen betreffende veiligheid en BHV;
- Kennis van de sociale kaart.

(MO 's-Hertogenbosch, 2016)

Bijlage D: Functiebeschrijving woonbegeleider

Functiebeschrijving: Maatschappelijk werker

Vaststellingsdatum: 25 augustus 2016

Versie: 2.0 (vastgesteld)

Plaats van de functie in de organisatie:

De Maatschappelijk werker ontvangt hiërarchisch leiding van de teamleider.

De Maatschappelijk werker geeft zo nodig functionele aanwijzingen en/of richtlijnen aan de budgetconsulent, de woonbegeleider, de kinderwerker en de beheerder.

Doel van de functie:

Het begeleiden van de cliënt bij het werken aan de gestelde doelen op de relevante leefgebieden, zodat de cliënt zoveel mogelijk zelfstandig kan functioneren in de samenleving.

Resultaatgebieden en taken:

1. Coördinatie hulpverlening

- Brengt de wensen, behoeften, problemen en ambities van de cliënt in kaart, betreft context gebonden factoren hierbij, eventueel in overleg met in- of externe andere disciplines en vertaalt deze in een actieplan/begeleidingsplan;
- Verzamelt samen met de cliënt informatie over de voor de cliënt relevante leefgebieden volgens de geldende methodiek;
- Bepaalt - samen met de cliënt - de prioritering van de hulpvraag, de wenselijkheid en aard van de hulpverlening en stemt deze af op de (ontplooiings-)mogelijkheden van de cliënt;
- Stelt samen met de cliënt een begeleidingsplan op, waarbij de hulpvragen worden geanalyseerd, in overleg met interne en/of externe disciplines;
- Heeft aandacht voor de omgeving van de cliënt, woningen en locaties en onderneemt actie;
- Coördineert de hulpverlening rond de toegewezen cliënten; ;
- Regelt zo nodig ondersteuning voor de cliënt bij de persoonlijke verzorging in het dagelijkse leven en de verzorging van de woonomgeving;
- Zoekt samen met de cliënt en - indien aan de orde - met diens cliëntstelsel naar interventies die de zelfregie versterken en het probleemoplossend vermogen van de cliënt vergroten;
- Treedt op als crisis-interventor en schakelt indien noodzakelijk andere (externe) disciplines in;
- Neemt deel aan het (multidisciplinair) overleg op lokaal, regionaal en zo nodig landelijk niveau; evalueert de actie-/begeleidingsplannen en stelt deze zo nodig bij;
- Verwijst cliënten door, bijvoorbeeld in gevallen waar buiten de eigen discipline vallende specialistische hulp nodig is;
- Fungeert als eerste aanspreekpunt voor en geeft voorlichting, advies en/of instructie aan de cliënten en hun eventuele cliëntstelsel.

Resultaat:

De hulpverlening is conform de actie-/begeleidingsplannen en conform richtlijnen en procedures zodanig gecoördineerd dat de begeleidingsplannen zijn afgestemd op de wensen, vragen en mogelijkheden van de cliënten.

2. Begeleidingsplan uitvoeren/realiseren

- Biedt - conform het begeleidingsplan - (doel)herstelgerichte begeleiding aan cliënten en/of hun leefomgeving, gericht op gedragsverandering en/of het in standhouden, herstellen of verbeteren van relatie tussen de cliënt en diens sociale omgeving;
- Begeleidt de op preventie gerichte activiteiten, zowel individueel, in de leefomgeving als groepsgericht;
- Begeleidt en ondersteunt de cliënten en/of hun cliëntstelsel bij hulpvragen van materiële en immateriële aard ten aanzien van financiën, woon-/werksituatie en de toepassing van wet- en regelgeving;
- Treedt - desgevraagd - bemiddelend op tussen cliënten en externe instanties;
- Bouwt een vertrouwensrelatie op met cliënten en hun cliëntstelsel en houdt deze in stand;
- Biedt maatwerk in de hulpverlening en kan verschillende rollen aannemen;
- Ondersteunt en traint cliënten in het verkrijgen van (oplossingsgerichte) sociale en praktische vaardigheden die het zelfstandig handelen en het herstel bevorderen;
- Ondersteunt het cliëntstelsel, zodanig dat dit een constructieve bijdrage kan leveren bij het hulpverleningsproces;
- Begeleidt, ondersteunt en adviseert cliënten, collega's, vrijwilligers en stagiaires en geeft zo nodig voorlichting;
- Stimuleert de cliënt, gemeentelijke instanties, relevante organisaties en vrijwilligers tot een actieve deelname aan projecten/participatie;

- Gaat samen met de cliënt op onderzoek uit binnen de verschillende leefgebieden en rapporteert in het registratiesysteem;
- Legt de bevindingen en de voortgang van de begeleiding vast in het begeleidingsplan.

Resultaat:

Het begeleidingsplan is uitgevoerd, zodanig dat de daarmee beoogde doelen op een inzichtelijke en methodische manier zijn of kunnen worden behaald.

3. Dienstverlening optimaliseren

- Houdt maatschappelijke ontwikkelingen, trends in de hulpverlening en wijzigingen in wet- en regelgeving bij;
- Draagt voorstellen aan voor de bijstelling van het geldende beleid, de verbetering van de werkprocessen en/of de optimalisering van de kwaliteit van de te leveren dienstverlening;
- Informeert de cliënt over het geldend beleid en licht dat zo nodig toe;
- Verricht functie-relevante activiteiten zoals het inlichten van betrokkenen en instanties over gesignaleerde knelpunten en de (mogelijke) gevolgen daarvan;
- Bewaakt en ontwikkelt de eigen professionele beroepsuitoefening;
- Neemt desgevraagd deel aan werkgroepen en/of andere overlegvormen.

Resultaat:

De kwaliteit van de dienstverlening is geoptimaliseerd, zodanig dat cliënten zo effectief en efficiënt mogelijk kunnen worden geholpen.

4. Relatiebeheer

- Bouwt aan een professioneel netwerk en onderhoudt daarin contacten met onder andere gemeentelijke instanties, relevante organisaties en vrijwilligers;
- Onderhoudt contact met andere hulpverleners, instanties en organisaties, zowel op lokaal als regionaal als landelijk niveau.

Resultaat:

Een functie-relevant en professioneel netwerk is opgebouwd en onderhouden.

Functie eisen:

- Afgeronde hbo-opleiding, te denken aan HBO Maatschappelijk werk en dienstverlening;
- Affiniteit met de doelgroep van de maatschappelijke en vrouwen-opvang;
- Affiniteit met relevante methodieken, zoals krachtwerk, herstelwerk en de presentiebenadering;
- Beschikt over vaardigheden in het onderkennen en analyseren van knelpunten in de hulpverlening en cliëntbegeleiding;
- Heeft kennis van de sociale kaart;
- Beschikt over sociale vaardigheden voor het onderhouden van intensieve contacten met de cliënt en diens cliëntsysteem;
- Beschikt over didactische vaardigheden voor het geven van begeleiding aan collega-medewerkers en externe instanties.

(MO 's-Hertogenbosch, 2016)

Bijlage E: Interviewopbouw en meetinstrument

Interviewopbouw

Voorstellen

Mijn naam is Esther. Ik doe dit onderzoek samen met Merel van der Zijden. Wij richten ons onderzoek op de vereenzaming van jongeren binnen de Jongerenopvang. Merel richt haar onderzoek op de jongeren. Ik onderzoek wat begeleiding hierin kan betekenen.

Gespreksdoel

Ik wil na afloop van dit interview weten hoe begeleiding van de Jongerenopvang inzet op het sociaal netwerk van de jongeren.

Opbouw

Ik wil allereerst beginnen met twee persoonlijke belevingsvragen. Deze vragen zijn belangrijk om te weten hoe jij er als woonbegeleider instaat. Hierna heb ik vragen met betrekking tot de begeleiding en het sociaal netwerk van de jongeren.

Geschatte duur

De geschatte duur van dit interview is een half uur tot drie kwartier.

Wat gebeurt er met de informatie

De data van dit interview zal ik uittypen. Vervolgens wil ik dit naar je mailen met de vraag het door te lezen of alles klopt wat er staat. De data van alle interviews wil ik analyseren en vervolgens wil ik komen tot aanbevelingen.

Meetinstrument

Beleving sociaal netwerk en eenzaamheid

- Wat versta jij onder eenzaamheid?
- Wat versta jij onder een sociaal netwerk?

Beeld sociaal netwerk jongeren

- Heb je een beeld van het sociale netwerk van de jongeren?

Belang sociaal netwerk

- Vind je een sociaal netwerk voor de jongeren belangrijk? Waarom?

Bespreekbaarheid sociaal netwerk

- Wordt het belang van een sociaal netwerk met de jongeren besproken? Hoe?

Huidige begeleiding

- Hoe is de huidige begeleiding vormgegeven met betrekking tot het sociale netwerk?
- Bereik je met deze begeleiding wat je wilt bereiken?
- Wat vindt je goed gaan in deze begeleiding?
- Waarin ondervind je struikelblokken in deze begeleiding?

Gewenste begeleiding

- Waarin zie je verbeterpunten voor jezelf? Zie je ook verbeterpunten in het team?
- Hoe ziet succesvolle begeleiding er voor jou uit?
- Hoe zie je de begeleiding voor je als je met jongeren sociaal netwerken gaat opbouwen, vergoten, versterken en onderhouden?

Methodiek

- Welke rol heeft de methodiek Krachtwerk bij het sociaal netwerk?

Eigen inbreng

- Is er nog iets dat je mist over dit onderwerp dat je graag kwijt wilt?

Bijlage F: Overzicht respondenten

Respondent A

Functie: woonbegeleider

Respondent B

Functie: woonbegeleider

Respondent C

Functie: woonbegeleider

Respondent D

Functie: maatschappelijk werker

Respondent E

Functie: maatschappelijk werker

Respondent F

Functie: maatschappelijk werker

Respondent G

Functie: woonbegeleider

Respondent H

Functie: maatschappelijk werker

Respondent I

Functie: ervaringsdeskundige

Bijlage G: Protocolanalyse

Deelvraag 1: Wat doet de begeleiding al met betrekking tot het vergroten, opbouwen, behouden en onderhouden van het sociale netwerk van de jongeren?

Bespreekbaarheid

- A: Het gesprek gaat er wel eens over.
- A: Ik heb het over het sociaal netwerk van de jongere wanneer het te sprake komt en ook wanneer ik een ingang voel dat ik het erover kan hebben.
- A: Ik vind dat je er vaak pas bij latere begeleiding naar kan kijken. Van is het nodig, of zinvol om daar aandacht aan te besteden.
- A: Ik bespreek wel eens de belangen van het sociaal netwerk met de jongeren.
- B: Ik vraag wel eens aan de jongere of hij broers of zussen heeft, hoe het systeem van de familie eruit ziet. Daarin kan je soms ook eruit halen met wie hij contact heeft en met wie niet. Zo kom je aan informatie.
- B: Als een jongeren open is, dan ga ik erover mee in gesprek.
- C: De keren dat ik een sociogram heb gemaakt komen er altijd vier of vijf mensen uit waarvan men zegt: 'Die heeft vroeger voor mij, als kind of later op school, heel veel betekend, maar het contact is verbroken of ik heb iets gedaan wat niet kon'.
- C: Ik leg wel uit wat het belang is van sociale contacten. En wat je zeg maar voor vooroordelen uit kan halen in je persoonlijke leven, dat het een verrijking kan zijn.
- C: Ik ga het gesprek eigenlijk gewoon aan bij mensen die zich vervelen, die rondlopen en helemaal niks doen. Dan heb ik het er over en bijvoorbeeld het nut van het vrijwilligerswerk.
- D: Ik zeg altijd tegen de jongeren dat wij passanten zijn, wij komen en wij gaan. Wij zijn er best wel in een belangrijke fase van hun leven, maar uiteindelijk is er geen connectie meer met ons.
- D: Ik maakte het netwerk bespreekbaar door middel van playmobilpoppetjes. Ik vroeg aan de jongere zichzelf in het midden te zetten en de poppetjes neer te zetten met wie er om hem mee staat en waarom diegene zo ver staat en de ander zo dichtbij. Op die manier bracht ik met de jongere het netwerk in kaart. Hiermee bereikte ik dat de jongere vaak inzicht kreeg dat ze niet zo alleen waren dan dat ze zelf dachten. Dat er meer mensen in hun omgeving waren die begaan met ze waren.
- D: Als een jongere niet wil praten over zijn netwerk, dan doe ik dit op een ander moment. Timing is daarin bepalend.
- D: Ik bespreek met woonbegeleiding wat ik doe en waarom ik dit doe.
- E: Het blijft een onderwerp van gesprek. Sowieso het netwerk en de familie.
- E: Je komt via verschillende onderwerpen op het sociaal netwerk terecht.
- E: Een jongere in mijn begeleiding komt uit een beschermde thuissituatie, hij heel veel gezien binnen de opvang en ik merkte dat hij met bepaalde mensen ging optrekken. Ik maak dit bespreekbaar door te vragen wat hij zag, wat hij hiervan dacht en welke keuzes hij hierin maakte.
- E: Je ziet op de opvang vriendschappen ontstaan die ik de moeite waard vind om te bespreken.
- F: Ik maak het belang van een sociaal netwerk bespreekbaar met de jongere zover dat kan. Als dat niet het moment is laat ik het rusten en pak ik het later weer op.
- G: Ik heb een beeld van het sociaal netwerk van de jongeren. Als ze binnen komen spreken ze daar met mij over. Als zij het willen dan praat ik er met hun over.
- H: Je mag benoemen wat je ziet en dat je merkt dat het moeilijk voor de jongere is om het onderwerp te bespreken.
- H: Er is wel sprake van een netwerk, maar in hoeverre dat netwerk hem nou heel veel verder gaat helpen. In die zin heeft het netwerk waar hij nu in zit een negatieve invloed op hem. Ook dat moet je weer bespreekbaar maken.
- H: Ik kaart aan wat het belang is van mensen om je heen.
- H: Bij het leren kennen ga je uitvragen hoe het allemaal zit, hoe het met de familie zit en wat de behoefte van de jongere daarin is.
- H: Gedurende het traject wordt het sociaal netwerk op verschillende manieren aangestipt.
- I: Mijn doel is altijd, ik maak het altijd bespreekbaar. Ik probeer altijd met diegene, met de cliënt een oplossing te vinden. Hoe je daaruit kunt komen.
- I: Ik ga het gesprek aan. Ik benader iemand anders, meer praten. Niet dat je gaat zitten en dat de jongere dan moet praten over zijn eenzaamheid. Je moet wachten tot de jongere naar de werknemer open is.

Contact met ouders

- A: Daar wil je als hulpverlener graag op inzetten en aan de jongere benoemen dat het goed zou zijn als er wel contact met de ouders is.
- A: Ik reageer begripvol als een jongere aangeeft zijn moeder te missen. Ik probeer meestal ook

wel de kant op te gaan of hij er wel eens over na heeft gedacht om weer contact op te nemen. Ik probeer daar wel een beetje stuur aan te geven om te kijken wat daar nou echt de behoefte in is en of we daar enigszins iets mee kunnen of dat hij daar toch iets mee wilt.

- B: Als iemand aangeeft graag een extra dag naar zijn moeder te willen, dan mag dit altijd van ons. Want we vinden het eigenlijk allemaal belangrijk dat er netwerk is en het contact goed behouden wordt. Dus dan geven we aan dat het goed is, geen discussie.

- H: Ik wil altijd weten hoe het contact met de ouders nu is en of er broers en zussen zijn met wie ze contact hebben. Ookal is het contact nu slecht, dat wil niet zeggen dat het contact slecht moet blijven.

Uitstroom

- A: Je speelt erop in door te zeggen misschien heb je straks ook iemand nodig. Of heb je erover nagedacht dat als je hier weggaat hoe je er dan voor komt te staan.

- A: Wanneer een jongere uitstroomt waarvan wij denken dat diegene zich best wel alleen zou kunnen voelen, dan hebben we het er wel over.

- A: Bij uitstroom wordt er met de jongere besproken of hij zich voorbereid op het alleen zijn.

- B: Ik zal altijd wel met de jongere in kaart brengen hoe hij het na de uitstroom gaan doen. Ik probeer wel in de begeleiding te kijken wat als de jongere op zichzelf kijkt, op wie valt hij terug?

- C: We proberen zoveel mogelijk een afsluitend gesprek te voeren.

- E: Bij uitstroom probeer ik de volgende instantie duidelijk te maken dat bijvoorbeeld de moeder erg graag contact wilt en dat het gunstig zou zijn als het een onderwerp van gesprek blijft met de jongere.

- E: Ik heb afspraken staan bij jongeren die uitgestroomd zijn en praat erover hoe het daar bevalt en hoe het gaat.

Hulp

- A: Als iemand ervoor open staat en die heeft ook iets nodig, dan zoek ik daar zeker in mee.

- B: Ik zoek wel manieren van werken met jongeren met wat helpt en wat vooruit helpt.

- H: Als iemand zegt het leuk te vinden om te sporten. Dan ga je uitzoeken hoe we dat voor elkaar kunnen krijgen dat hij naar de sportschool kan.

Aandacht

- A: Er is aandacht voor in de zin van dat we het er in het team wel over hebben, dus we weten dat het belangrijk zou kunnen zijn. We kijken ook wel gewoon naar het huidige sociale netwerk.

- B: Onze werkwijze is vooral gericht op de klik hebben met jongeren, een vertrouwensband.

- C: In het verleden deed ik wel veel meer onderzoekjes naar het sociaal netwerk.

- C: Wat ik goed vind is dat wij op zich wel de werkrelatie hebben met jongeren om er veel meer mee te kunnen doen. Die basis die wij hebben, die is eigenlijk zo groot, daar kunnen wij veel meer mee. Als je het contact hebt, kun je ook moeilijkere vragen stellen. Ik ben wel trots dat we dat hebben.

- E: Ik vind het goed dat er altijd wel aandacht is voor het sociaal netwerk.

- G: Je moet een vertrouwensband met de jongeren hebben. Op die manier zorg je ervoor dat ze uit zichzelf naar je toe komen.

Maatjesproject

- A: A. had hier toen een maatje vanuit Humanitas. Dat was een maatjesproject. Als iemand goed aangeeft wat hij wilt, dan kan je daar ook iets mee en kan je je daarvoor inzetten.

Netwerk uitnodigen

- B: Met feestdagen organiseren we een Kerstdiner en dan wordt er wel gezegd van: 'Hee, neem maar wat familie of vrienden mee. Met wie vindt jij het fijn om deze dag samen te vieren?'

- B: We nodigen mensen uit het netwerk uit.

- C: We proberen wel eens met Kerst bijvoorbeeld om familie uit te nodigen of als een moeder zegt dat ze goed kan koken om te kijken of we die moeder een keertje hier kan komen om te koken.

- C: Heel soms kiezen ouders er ook voor om bij een gesprek aanwezig te zijn, als de jongere dat wil. Dan wordt een ouder daar ook wel heel serieus in genomen.

- E: Ik vind het altijd wel leuk om te vragen of ze mensen die belangrijk zijn willen uitnodigen, om hun kamer te laten zien of überhaupt te laten zien waar ze dan zitten.

MO Actief

- B: Een collega van mij doet heel veel buitenactiviteiten. Daarin zie ik wel weer dat het sociaal netwerk daardoor weer heel erg vergroot wordt.

- B: Ik ben wel eens met jongeren naar Jong Actief gegaan, om ze daar voor te stellen. Dan gaf ik aan: 'Hier ken je even buiten de opvang andere activiteiten doen, met andere jongeren. Want daar komen ook andere jongeren, niet persé jongeren uit de opvang.'

- C: We zijn wel heel de tijd aan het zoeken. In het verleden is hier vanuit ons wel gekeken naar wat er allemaal te doen is voor jongeren.
- C: Wat ik wel goed vind. Ondanks dat het tegenstrijdig is aan de visie over dat je buiten de opvang moet gaan ontdekken en leren en doen. Ik vind het wel goed dat wij bijvoorbeeld voetballen hebben en dat er activiteiten zijn binnen de organisatie. En dat is naar binnen gericht, dat is helemaal waar, maar het kan een eerste stap zijn om naar buiten te gaan.
- G: De jongeren die meedoen aan het voetbal van de MO spelen niet alleen met jongeren van hier, maar met mensen van de hele maatschappelijke opvang. Bij een toernooi laatst van LifeGoals ontmoet je mensen uit andere steden waar je een praatje mee maakt.
- G: Het voetbal van de MO is opgezet om het sociaal netwerk van de jongeren te vergroten, om ze ergens aan deel te laten nemen, het samenwerken met andere bewoners en ze het vertrouwen geven.
- I: Wat goed gaat zijn de activiteiten die hier zijn. Met het voetballen voelen de jongeren zich lekker vrij. Maar het is een start. Als er maar een begin is. Dat ze samen zijn, leuke dingen, lachen. Het gaat erom dat ze samen zijn. Dan hebben ze het gevoel erbij te horen, daardoor kunnen ze vrienden maken. Zo kan je toch uit het isolement komen.

Open houding jongeren

- C: Sommige jongeren zijn heel open en daar zie je ook mensen van in huis verschijnen. Dan kun je ook vragen stellen: 'Wie is dat'? Je kunt ook kennismaken.

Netwerk

- C: Er is een netwerk, dat kun je zien, omdat jongeren hier bekenden hebben. Sommigen vanuit school als je hier uit de regio komt.
- C: We constateren dat het sociaal netwerk waarschijnlijk erg zwak is, maar that's it.
- D: Voor mij is het beeld van het sociaal netwerk van de jongere er altijd meteen.
- D: Ik benoem als het gaat over het netwerk opbouwen, dat dit niet persé over ouders of familie hoeft te gaan. Het hoeft niet zo dichtbij te zijn.
- E: Soms zoek je netwerk op, maar dat is heel wisselend.
- F: Ik heb één jongere in de begeleiding en daar heb ik een heel goed beeld van zijn netwerk.
- H: Ik heb een redelijk beeld van het sociaal netwerk van de jongeren, niet altijd, niet dat ik het tot in den treure weet. Sommige jongeren weet je van dat er contacten zijn eventueel met het thuisfront, met familie. En je ziet wel contacten die ze hebben, omdat je ze overdag ziet.

Begeleiding

- D: Voor mij is het altijd van belang dat ik uit ga zoeken met de cliënt: 'Wat zijn de belangrijkste personen om je heen en waarom zijn die belangrijk, of wie waren er in het verleden belangrijk voor jou en zou je weer opnieuw een beroep op hun kunnen doen'?
- E: Het mooie van de Jongerenopvang is dat de begeleiding er onvoorwaardelijk probeert te zijn voor de jongeren.
- F: Die jongere voelt zich ook eenzaam, hij wilt heel graag terug naar Curaçao. Daar zijn we nu ook mee bezig, om dat voor elkaar te krijgen. Hij heeft verder echt geen netwerk hier.
- F: Ik probeer met de jongere het netwerk op te bouwen, ik ben onder andere bezig geweest om hem bij beschut werk onder te brengen.
- G: Het vertrouwen met cliënten gaat goed in de begeleiding. Het gaat op zich heel vlot, dat vind ik goed. Als ik iets voor elkaar wil krijgen met hun erbij, dan gaat het goed.
- G: Wanneer ik gelijkwaardig sta aan de jongere merk ik dat hij meer gaat vertellen. Ik vind het belangrijk dat de jongere gaat vertellen, want dan hoef je het niet uit hem te trekken.
- H: Je laat iemand in het begin gewoon, rustig aan bouw je een band op.
- H: Ik denk het zover mogelijk in kaart brengen van de familie en het gewoon zien van met wie ze omgaan, dat dat wel zichtbaar is. Het werken aan de wensen van.

Dagbesteding

- F: Je bent met de jongere bezig met dagbesteding of werk. Daar kunnen ze al een stukje sociaal netwerk uithalen natuurlijk.

Buitenactiviteiten

- H: Je onttrekt je letterlijk uit de huidige situatie waar je eigenlijk sowieso uit weg wil, je wil uit de opvang weg. Je wilt uiteindelijk iets voor jezelf. Dat mensen uit de opvang zijn en nog steeds omgaan met mensen van de opvang is prima, maar als ze dat maar naast datgene doen wat ze behoren te doen om in hun eigen levensonderhoud te kunnen voorzien.

Nazorg

- H: Ik zet nu af en toe in mijn agenda dat ik naar de Carolushof moet, daar zitten een aantal jongeren. Dat ik voor mezelf inplan dat ik mijn gezicht moet laten zien.

Deelvraag 2: Waar lopen de begeleiders tegen aan in de begeleiding van de jongeren met betrekking tot hun sociale netwerk?

Netwerk

- A: Ik heb het netwerk niet goed in beeld denk ik.
- A: Ik denk dat sommige jongeren echt wel vrienden hebben, maar ik zou niet weten wat zij met hun vrienden doen.
- B: Ik vind het in kaart brengen van het sociale netwerk van de meeste jongeren heel moeilijk. Ze gaan de deur uit en zeggen niet waar ze heen gaan. Als je dat vraagt vinden ze je vaak bemoeizuchtig. Wat ze echt buiten de Jongerenopvang doen, daar hebben we vaak niet zoveel zicht op.
- B: Heel veel jongeren willen hun netwerk helemaal niet hierheen halen. Er is veel schaamte. Ze houden hun netwerk buiten de deur.
- C: Er zit al een netwerk als de jongeren hier binnen komen die wij niet zo goed in kaart hebben.
- C: Ik vind het jammer dat wij weinig doen met het kijken naar wie er belangrijk is in het leven van de jongere.
- C: We constateren dat het sociaal netwerk waarschijnlijk erg zwak is, maar that's it. En dan doen we er niks mee.
- D: Jongeren vinden het vaak eng en confronterend als het dichtbij netwerk besproken wordt.
- E: Sociale netwerken liggen niet voor het oprapen, voor niemand niet.
- H: Wat ik denk te zien is dat het vaak ook contacten zijn, maar dat is misschien een invulling, dat het contacten zijn voor het moment dat ze hier zitten, hier elkaar leren kennen en dat het redelijk oppervlakkig is. Niet echt de diepgaande vriendschappen.
- H: Het vinden van aansluiting bij eigenlijk andere culturen is voor jongeren best lastig.

Gevoelig onderwerp

- A: Je merkt bij sommige jongeren dat het toch gevoelig ligt. Doordat ze het onderwerp vermijden en dan ben ik bang ze te verliezen in contact.
- B: Voor de één is het een gevoelig onderwerp en krijg je er helemaal niets uit.
- B: Het is een onderwerp dat niet makkelijk is. Deze jongeren zitten hier natuurlijk ook met een rede. En een rede is vaak dat hun achtergrond met de familie vaak verbroken is. Dat openhalen vinden jongeren heel moeilijk. Om het erover te hebben. Dat is wonden die nog niet geheeld zijn weer open halen.
- D: Heel vaak zijn dingen moeilijk uit te spreken door jongeren, dus vermijden ze het liever.
- F: Soms liggen dingen gewoon heel gevoelig.

Hechtingsproblematiek

- A: Ik denk dat er ok vaak hechtingsproblematiek aanwezig is. De jongeren hebben het gevoel verlaten te zijn.

Uitstroom

- A: Jongeren denken er wel over na, maar ze kunnen zich niet helemaal goed voorbereiden op de stap erna of de stap na de opvang bijvoorbeeld.
- A: Ik heb wel eens aan A. gevraagd hoe hij het dacht te zullen vinden om op zichzelf te gaan wonen, ik vroeg of hij daarover had nagedacht. Hij zei toen: 'Dat kan ik toch nog niet weten, dat weet ik pas als ik daar woon'. Dat geeft aan hoe erg ze in het moment leven.
- B: In de tussentijd dat je hier hebt gewoond is er niks echt opgebouwd buiten de deur, waardoor de jongere toch weer in een gat terecht komt waardoor hij ons weer opzoekt.
- B: Want ook hierbinnen ontstaan relaties, beste vrienden, maar zodra ze uitstromen zijn het geen beste vrienden meer.
- C: Ik vind de uitstroom sowieso slordig. Een afsluitend gesprek gebeurt regelmatig niet, het is geen vast onderdeel.
- C: Ik vind dat de stap tussen ons en de samenleving in die zin, die vind ik best groot.
- E: Als je op jezelf gaat wonen, dan ben je in één keer alleen. Alleen is maar alleen en heel veel mensen die alleen wonen moeten daaraan wennen.
- H: Als je het koppelt aan een stukje vereenzaming, dan denk ik dat er op het moment dat iemand vanuit hier zelfstandig gaat wonen, dat daar meer aandacht mag komen te liggen. Dus op het moment dat iemand hier uit de opvang gaat of naar een tweede opvang fase woning gaat wonen of zelfstandig gaat wonen, dat daar toch zeker in het begin wat meer contact is. Ik merk zelf, dat wanneer ze extramuraal gaan, dat je ze toch nog te weinig ziet.
- I: Zodra de jongeren naar hun kamers gaan of weggaan van de Jongerenopvang, dan voelen ze zich nog meer eenzaam. Want dan zijn ze een half jaar, jaar gewend in een groep met vrienden om zich heen en dan is het in één keer weg. Dat is alles wat ze hadden en dat is dan in één keer weg.

Begeleidingsproces

- A: Het is niet zo dat we een kant en klaar proces hebben van: 'Hee iemand stroomt uit, dan moeten we hier en hier op letten'. Dat niet nee.
- A: Ik merk dat wij er wel mee bezig zijn, maar er te weinig op uitzetten zeg maar.
- B: Het bespreekbaar maken komt vaak pas voor later in het proces. Vaak hebben we er niet eens ruimte voor in het traject. Of een jongere stroomt alweer uit. Het komt in ieder geval niet heel vaak voor en zeker niet in het begin.
- B: Het is niet iets structureels dat wij toepassen in gesprekken die we hebben met jongeren.
- B: Ik denk wel dat iedereen in het team het belangrijk vindt dat jongeren een sociaal netwerk heeft. Maar in het toepassen of in het actief mee aan de slag gaan. Dat doet niet iedereen even actief.
- C: Als we het over leefgebieden hebben, is het sociaal netwerk niet het leefgebied dat hier het meeste aandacht vraagt. We zijn hier bezig met wonen, dag invulling en hoe ze zich onderling met elkaar verhouden.
- C: Het zit niet in ons systeem om het sociaal netwerk bespreekbaar te blijven maken. Het is moeilijk. Want als je het erover hebt, dan worden ze er toch ongemakkelijk van.
- C: Het is raar dat je het zelf belangrijk vindt, maar we besteden er weinig aandacht aan. Het is misschien ook dat we er weinig grip op hebben.
- C: Het bespreekbaar maken van het belang van een sociaal netwerk is geen onderdeel van een begeleidingsgesprek standaard.
- D: Er gebeuren tijdens het traject heel veel dingen, waardoor het sociaal netwerk soms op de achtergrond komt.
- E: Nu ga je heel veel dingen gewoon doen met de jongere, in plaats van te kijken, als ik het niet zou doen met wie zou je het dan kunnen doen?
- G: Ik merk nu nog te weinig aan de begeleiding dat er interesse is in de jongeren. Gelijkwaardig zijn met de jongeren. Ik werk hier, zij wonen hier. Wij moeten het samen doen met de jongeren. Wat ik zelf merk is toch dat erboven gaan staan niet werkt bij de jongeren. Zij merken dat, zij voelen dat. Dan zijn ze ook niet open.
- I: Wat ik merk is dat de jongeren alleen maar regels krijgen. Of je dan ooit als werknemers kan openbreken dat de jongere open wordt, dat gaat dan niet gebeuren. Jongeren zien het hier als een strafkamp, dat zeggen ze tegen mij. Waardoor ze juist niet open gaan, maar dichtklappen.
- I: De jongere valt hier in een web van regels, hij komt er dan niet eens aan toe om aan een sociaal netwerk bezig te zijn. Hij is bezig met allerlei andere dingen.

Onvoldoende kennis

- A: Soms heb je ook wel dat jongeren heel eerlijk toegeven dat ze hun moeder missen ofzo. Ik heb dan voor mijn gevoel te weinig handvatten om daar iets mee te doen.
- A: Ik denk dat we hier meer kennis over nodig hebben. Ik moet zeggen dat ik het zelf erg lastig vind, omdat ik er niet kundig genoeg voor ben.
- E: Hoe bouw je bewust sociale contacten op? Hoe doe je dat zelf?
- E: En een goed sociaal netwerk opbouwen, als je in een bepaalde situatie zit, wanneer kan je dat op een goeie manier doen?

Jongere wil niet

- A: Meestal loop je vast als jongeren aangeven dat ze geen contact willen.
- A: De jongere wil vaak tijdens het verblijf nog geen contact met ouders, daar vinden ze het nu het moment nog niet voor.
- A: Als je in de opvang zit, zit je denk ik best wel in een overlevende fase. Dan moet je je eigen hoofd boven water houden. Misschien komt die wens later wel, dat er dan contact komt. Misschien is het moment er hier nog niet.
- C: Sommige jongeren willen er niet over praten.
- D: Soms geven jongeren aan het gesprek echt niet te willen aangaan en de rust nodig te hebben.
- E: Je hebt er ook mensen bij die zeggen: 'Ik wil er niks mee, klaar'.
- F: Sommige jongeren willen het niet over hun netwerk hebben.
- G: Als jongeren ergens niet voor openstaan, dan probeer ik het wel, maar als ze echt niet willen dan houdt het op. Dan zie ik het gewoon aan de jongere en dan weet ik deze jongere wil niet die richting op, die wil zijn eigen ding.
- H: Dan kom je weer in een neerwaartse spiraal terecht waar je toch met hem uit moet zien te komen. Ik kan in principe alles benomen en bespreekbaar maken, maar je bent wel afhankelijk van in hoeverre diegene er antwoord op gaat geven en je daadwerkelijk een kijkje laat nemen in zijn leven. In die zijn, wij zijn en blijven gewoon een soort buitenstaanders. We zijn wel mensen die tijdelijk iemand ondersteunen, ja waarom zou jij als je hier net binnenkomt mij gelijk alles gaan vertellen.

Wisselvallig gedrag jongere

- A: Het ene moment proef je dat de jongere het contact niet wilt en is dan heel stelling, dat komt meer naar voren dan wanneer een jongere het wel wilt. Op hele kwetsbare momenten geeft een jongere het wel eens aan, maar sporadisch.

Contact ouders

- A: Soms zijn ouders ook niet in beeld. Soms zijn er wel ouders en soms zijn ze er ook niet. Waar zoek je dan sociale contacten?

- C: Wij gaan weinig in gesprek met ouders.

- C: Over het algemeen hebben wij niet heel veel met ouders te maken, dat contact tussen de jongere en ouder is behoorlijk verstoord.

- E: Jongeren kunnen zelf bepalen of ze hun familie willen zien, want ze zijn ouder dan 18 jaar.

- G: Af en toe is het contact met een moeder of vader zo verstoord, daar willen ze dan absoluut niets mee te maken hebben.

- H: Vaak hebben de jongeren een heel verleden gehad waarin problematisch contact met de ouders is geweest.

- H: Er zijn ook ouders die wel iets willen weten en contact wilt hebben, maar daar kan ik niets in betekenen zolang de jongere dit niet wilt.

Onzichtbaar

- B: In sommige gevallen is er echt wel contact, maar dat krijgen wij dan niet te horen, wij zien dat niet.

- B: Ze houden hun netwerk buiten de deur.

- G: Jongeren die uitgestroomd zijn komen minder terug wanneer zij naar mijn idee drugs gebruiken. Ze willen zichzelf niet laten zien, omdat ze bang zijn dat begeleiding dan erachter komt dat ze weer gebruiken.

Netwerk uitnodigen

- B: De jongeren zijn niet zo happig op mensen hierheen halen. Met Kerst mogen en familieleden en vrienden uitgenodigd worden, maar dit gebeurt niet.

Nazorg

- B: Er is heel weinig nazorg. Wij merken dat jongeren na hun uitstroom heel vaak terugkomen. Ze zoeken ons zoveel op dat je ook een beetje kan concluderen dat ze eigenlijk nergens heen kunnen en ze zich hier vertrouwd voelen.

- H: Dat wat het met een klant doet als hij opeens uit een groep stapt, ik denk dat dat nog te weinig aandacht heeft gehad.

- I: Dat jongeren weggaan uit hun traject en daarna weer terugvallen heeft te maken met eenzaamheid en nazorg.

Locatie gebonden

- B: Als woonbegeleiding zijn we beperkt, omdat we toch gebonden zijn aan de locatie. Je krijgt er niet de ruimte voor om met jongeren mee naar buiten te gaan.

- C: We proberen daar wel dingen in te doen, maar we zetten niet door. En het heeft denk ik ook iets te maken met dat wij heel erg naar binnen zijn gericht nog steeds. We proberen wel naar buiten gericht te zijn, maar wij zijn niet goed in netwerken.

- C: Wij zijn erg naar binnen gericht. Dat komt voor een deel omdat we niet naar buiten kunnen. Dus als je het niet mogelijk maakt voor ons om naar buiten te gaan, ga ik ook niet buiten kijken.

- C: Ik vind het een struikelblok dat je niet naar buiten kan. Je kan hier niet weg officieel, dat is een beperking. Ik denk dat we het daardoor niet belangrijk maken.

Jongere beschadigd

- B: Ik merk dat deze jongere vaak erg beschadigd zijn, los van de uitzonderingen.

- E: Het feit dat heel veel jongeren geen vertrouwen hebben in andere mensen door hoe ze zijn opgevoed en wat ze hebben meegemaakt, maakt dat het voor hun wel heel lastig is om sociale contacten aan te gaan. En de vraag is, krijg je dat hier binnen die tijd op een goeie manier voor elkaar, of niet.

Buitenactiviteiten

- B: Een minpunt dat ik daarin vind is dat het vergroten van een sociaal netwerk zich laat in een zelfde soort doelgroep. En vaak ben ik er voorstander van dat je je sociaal netwerk buiten de opvang plaatsvindt. Want ook hierbinnen ontstaan relaties, beste vrienden, maar zodra ze uitstromen zijn het geen beste vrienden meer. Ze vinden elkaar hier omdat ze in dezelfde situatie zitten.

- B: Er is te weinig buitenactiviteit om het sociaal netwerk te vergroten of te stimuleren.

- H: Binnen de maatschappelijke opvang zijn er een aantal dingen die worden aangeboden rondom sport. Wat ik daar wel van vindt, het blijft wel allemaal binnen de opvang. Het zijn allemaal mensen die uit dezelfde club komen, uit de grote opvang club.

Opvoeding

- C: Ik vraag me ook af of jongeren vanuit hun jeugd mee hebben gekregen hoe je jezelf bezig kan houden.

- E: Er zijn heel veel jongeren hier waarbij je merkt dat ze heel weinig of heel onnatuurlijk aandacht hebben gekregen. Die zijn niet in een gezinssituatie opgevoed waarbij mensen onvoorwaardelijk van hun houden, of hun ouders hebben het vaak in ieder geval niet laten zien in de daden die ze richting hun kinderen hebben gehad.

Onkunde

- E: Er speelt ook veel onkunde bij jongeren, maar ook bij ouders waardoor situaties zijn zoals ze zijn.

- E: Ik denk dat het heel lastig is, als je iemand bent die heel veel blowt op dit moment, dan is het lastig om mensen te vinden die dat niet doen. Je merkt aan mensen die blowen hier, die zoeken elkaar op. Dezelfde problemen komen bij elkaar. Dat is vaak iets dat niet gunstig werkt. Daarom is het lastig om goede contacten op te bouwen binnen de opvang.

- F: Echt contact is voor de jongere in mijn begeleiding erg moeilijk. Dit komt omdat hij heel veel mensen niet vertrouwd. Dat maakt het natuurlijk best lastig om contact te maken met sommige mensen.

Verschillende beleving

- H: Daar zit ook wel een verschil in van beleving van wat doe je met je netwerk. Ik zou uit een beetje blowen geen bevrediging vinden. Zij vinden dat wel al voldoende. Dus het is ook de vraag van ik ga hun ook niets opleggen van wat een sociaal netwerk moet inhouden en wat je er allemaal mee moet doen.

- H: En als iemand ervoor kiest om het te blijven doen, ja dat kan. Het is ook niet om mensen te verplichten om in een bepaalde richting te gaan ontwikkelen.

- H: Datgene wat ik vind of wat ik denk dat goed zou zijn wil niet zeggen dat ook daadwerkelijk iedereen zelf zo geholpen wilt worden.

Deelvraag 3: Welke methodes zijn er op het gebied van het vergroten, opbouwen, behouden en onderhouden van het sociale netwerk voor cliënten en zijn deze toepasbaar voor de Jongerenopvang?

Krachtwerk

- A: Het is niet iets dat structureert en motiveert waardoor het onderwerp steeds terugkomt. Zou wel goed zijn denk ik, dat er meer aandacht voor is.

- B: We hebben allemaal cursussen gekregen hier, maar het leeft niet echt. Dat is niet iets dat we hier hanteren. Het is meer vanuit eigen gevoel, het toepassen.

- C: Ik denk dat Krachtwerk eigenlijk een hele grote rol speelt in het sociaal netwerk. Omdat je in het Krachtwerk ook gaat kijken naar de omgeving. En het betrekken van de omgeving. We gebruiken heel weinig van de methodiek.

- D: Krachtwerk gebruik je indirect om te kijken wat de krachten zijn binnen het gezin en wat de krachten vroeger waren.

- F: Bij Krachtwerk kijk je naar wat voor sociaal netwerk iemand in het verleden heeft gehad, wat daar nu van over is en wat daar de oorzaak van is. En je kijkt wat de jongere zelf graag zou willen. Het is fijn om daar goed naar te kunnen kijken.

- G: Krachtwerk betekent veel praten en erop wijzen waar de band goed is en wat niet goed is. Een jongere heeft een fout gemaakt, is hier gekomen, hier probeert hij de fout niet nog eens te maken. Benoemen wat de jongere kan en dat hij daar gebruik van moet maken.

- H: Als je merkt uit gesprekken dat iemand heel erg gebaat is bij het contact met een opa of tante of andere vriend en je ziet dat dat een steunend iemand is, dan moet je kijken hoe je in elk geval dat contact erbij kan betrekken. In die zin kan je wel degelijk gebruik maken van de positieve pijlers in het netwerk dat aanwezig is. Als het er niet is, dan moet je op zoek gaan naar hoe we dat gaan creëren. Dat wat er al is, dat goed is, dat kun je altijd mee inzetten.

Krachteninventarisatie

- A: Je ziet dat de krachteninventarisatie wordt ingevuld door middel van kennismaking eigenlijk. Het is meer een kennismakingstool.

Sociogram

- A: Er is wel eens een sociogram met jongeren gemaakt. Dit is een tool die enkele collega's af en toe inzetten.

Andere tools

- B: Ik weet wel dat sommige collega's wel vanuit de methodiek echt met jongeren gaan zitten. Met poppetjes gaan kijken hoe het netwerk is opgebouwd, wie voor de jongere belangrijk en niet belangrijk is. Dan krijg je heel inzichtelijk hoe het is.

- C: Ik heb een aantal tools die ik niet gebruik.

- D: Er zijn meerdere disciplines en methodieken die ik meeneem.

Sociale netwerk strategie

- D: Bij deze strategie kijk je hoe je ervoor zorgt dat het netwerk ook weer een bepaalde verantwoordelijkheid neemt. Uiteindelijk gaan de jongeren weg uit deze setting en keren ze toch vaak weer terug naar het systeem waar ze vandaan komen. Je kijkt samen naar het systeem en kijkt wie welke rol kan invullen en uitoefenen.

Bijlage H: Boomdiagram

Deelvraag 1

- Netwerk
 - Zicht op
 - Goed beeld
 - Redelijk beeld
- Begeleiding
 - Vertrouwensband
 - Netwerk in beeld
- Bespreekbaarheid
 - Timing
 - Belang
 - Gespreksmethode
 - Familie
 - Vrienden
- Hulp
 - Meedenken
- Contact ouders
 - Stimuleren
 - Zicht op vorm van contact
- Netwerk uitnodigen
 - Feestdagen
 - Ouders bij traject betrekken
 - Uitnodigen
- MO Actief
 - Voetbal
 - Jong Actief
 - Sociaal netwerk vergroten
- Buitenactiviteiten
 - Dagbesteding
- Uitstroom
 - Voorbereiden
 - Vervolgafspraken
- Nazorg
 - Jongeren opzoeken

Deelvraag 2

- Krachtwerk
 - Leeft niet
 - Motiveert en structureert niet
 - Omgeving
 - Krachten in gezin
- Krachteninventarisatie
 - Kennismaking
- Tools
 - Sociogram
 - Playmobile
 - Disciplines
 - Methodieken
 - Sociale netwerk strategie

Deelvraag 2

- Netwerk
 - Niet in beeld
 - In kaart brengen moeilijk
 - Niet voor het oprapen
 - Vinden van aansluiting lastig
- Onzichtbaar
 - Netwerk buiten de opvang
- Begeleidingsproces
 - Geen ruimte in traject
 - Toepassen is lastig
 - Weinig aandacht
- Onvoldoende kennis
 - Weinig handvatten
 - Niet weten hoe
- Gevoelig onderwerp
 - Onderwerp vermijden
 - Moeilijk bespreekbaar
- Jongere wil niet
 - Jongere wil later
 - Vastlopen
 - Wisselvallig gedrag jongere
- Contact ouders
 - Ouders niet in beeld
 - Verstoord contact
 - Jongere wil niet
 - Begeleiding stimuleert het weinig
- Hechtingsproblematiek
 - Gevoel verlaten te zijn
- Locatie gebonden
 - Beperkt
 - Naar binnen gericht
- Buitenactiviteiten
 - Te weinig
 - MO Actief
- Onkunde jongeren
 - Geen vertrouwen
 - Zelfde problemen
- Verschillende beleving
 - Andere wens dan begeleiding
- Uitstroom
 - Voorbereiding
 - Vriendschappen
 - Stap tussen opvang en zelfstandigheid
 - Vereenzaming
- Nazorg
 - Weinig nazorg
 - Terugval

Bijlage I: Krachteninventarisatie

Naam cliënt	Naam hulpverlener	Datum
Huidige persoonlijke en sociale hulpbronnen Welke krachten, talenten en mogelijkheden bezit ik nu?	Wensen & ambities Wat wil ik in de (nabije) toekomst?	Persoonlijke en sociale hulpbronnen in het verleden Welke krachten, mogelijkheden en talenten heb ik in het verleden gebruikt?
Veiligheid & bescherming tegen geweld		
Wonen & dagelijks leven		
Financiën & sociale zekerheid		
Kinderen & opvoeding		
(Ex-)partner		
Sociale relaties		
Activiteit, werk & leren		
Vrije tijd & recreatie		
Gezondheid & zelfverzorging		
Zingeving		
Wat zijn mijn prioriteiten? 1. 2. 3. 4		
Opmerkingen cliënt	Opmerkingen hulpverlener	
Handtekening cliënt	Handtekening hulpverlener	

(Wolf, 2012)

Bijlage J: 'Levensweg – van JOeB naar uitstroom'

Bordspel

Kaartjes bordspel

Handleiding Levensweg – van JOeB naar uitstroom

Levensweg

Van JOeB naar uitstroom

Spelregels

2-6 spelers

Inhoud

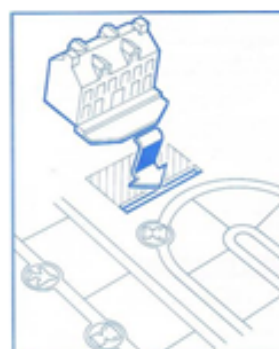
1 speelbord, 6 auto's, 52 roze en blauwe pinnetjes (26 van elke kleur), 3 bergen, 1 brug, 7 gebouwen, 1 rad van fortuin, geld in verschillende biljetten, 18 leningen van de bank, 7 telefoonverzekeringen, 7 ziektekostenverzekeringen, 9 salariskaarten, 8 sportkaarten, 9 carrièrekaarten, 9 geluksgetallen, 25 Levensweg-prestaties.

Doel van het spel

Zo rijk mogelijk worden door geld te verdienen en prestaties te verzamelen door vragen te beantwoorden. De speler die bij uitstroom het meeste geld heeft, is de winnaar.

Bord klaarmaken voor gebruik

1. Onder alle gebouwen staat een nummer. Zoek de gebouwen bij de genummerde locaties (1-7) op het speelbord. Zet de gebouwen op hun plaats. Zie afbeelding 1.
2. Zoek op het speelbord de genummerde plaatsen voor de bergen en brug. Zet de plastic onderdelen op hun plaats.
3. Bevestig het rad van fortuin op zijn plaats (nummer 12).

Afbeelding 1

Vorbereiding

Levensweg-prestaties

Meng alle Levensweg-prestaties door elkaar en leg ze met de goede kant omlaag op een stapel naast het speelbord. Deze Levensweg-prestaties vormen de 'pot'.

Kaarten

Sorteer de kaarten in vier stapeltjes: carrière, salaris, sport en geluksgetallen. Leg de stapeltjes met de goede kant omlaag naast het speelbord.

Verzekeringopolissen & Leningen

Neem de telefoonverzekeringen, de ziektekostenverzekeringen en de leningen van de bank en leg elk stapeltje met de goede kant omhoog naast het spelbord.

Geld

Spreek af welke speler bankier is. Deze speler beheert al het geld dat aan de bank wordt betaald of dat van de bank opgenomen wordt. De bankier verdeelt het geld in stapeltjes met gelijke waarde en geeft alle spelers 10.000.

Auto's en pinnetjes

Alle spelers kiezen een auto en zetten een blauw of roze pinnetje op de plaats van de bestuurder. Alle spelers zetten hun auto naast de startvakjes. Niet gebruikte auto's blijven in de doos.

En dan is het nu tijd om op JOeB te komen wonen!

Het spel

Alle spelers draaien één voor één aan het rad van fortuin. De speler die het hoogst scoort mag beginnen. Het spel gaat verder met de wijzers van de klok mee.

Je eerste beurt

Maak je keuze tussen werken en meteen een baan kiezen of eerst een opleiding volgen. Als je eerst een opleiding volgt, heb je later meer baankansen, maar een opleiding kost wel geld en tijd.

Verplaatsen

Draai het rad van fortuin. Verplaats je auto het gedraaide aantal vakjes. Verplaats je auto altijd naar voren, in de richting van de pijlen. Als je op een vakje terechtkomt waar al een andere speler staat, ga je verder naar het eerstvolgende lege vakje. Volg de aanwijzingen voor het vakje waar je eindigt.

Carrière

Als je besluit meteen te gaan werken, zet je je auto op het vak START CARRIÈRE en je doet het volgende:

1. Pak een carrièrekaart

Een andere speler maakt een waaier van de stapel carrièrekaarten (goede kant omlaag). Trek één carrièrekaart uit de waaier. Als je een kaart trekt waarop 'opleiding vereist' staat, moet je hem weer in een waaier stoppen en nog een trekken.

2. Pak een salariskaart

Een andere speler maakt een waaier van de stapel salariskaarten (goede kant omlaag). Trek één salariskaart uit de waaier.

3. Verplaats je auto

Leg je carrièrekaart en salariskaart met de goede kant omhoog voor je neer op tafel. Draai het rad en verplaats je auto.

Opleiding

Als je besluit te gaan studeren, zet je je auto op het vak START OPLEIDING en je doet het volgende:

1. Leen geld

Leen 40.000 van de bank om voor je opleiding te betalen (zie 'Leningen van de bank' verder op in de spelregels).

2. Kies je carrière

Als je het vakje 'CARRIÈRE KIEZEN' bereikt moet je stoppen. Doe het volgende:

- Pak een carrièrekaart

Pak drie carrièrekaarten van de stapel. Bekijk de kaarten, kies er één en leg de andere twee terug op de stapel.

- Pak een salariskaart

Pak drie salariskaarten van de stapel. Bekijk de kaarten, kies er één en leg de andere twee terug op de stapel.

3. Verplaats je auto

Leg je carrièrekaart en salariskaart met de goede kant omhoog voor je neer op tafel.

De vakjes

Getallen

Elk vakje heeft een cijfer. Hou de handleiding van dit bordspel goed bij je om de aanwijzingen van de cijfers te kunnen volgen.

Kleuren

Let op de kleuren van de vakjes waar je met je auto overheen rijdt - die zijn namelijk heel belangrijk! De betekenis van de kleuren is:

Oranje

De meeste vakjes zijn oranje. Als je op oranje eindigt, volg je de aanwijzing in de handleiding van het cijfer dat er op het vakje staat.

Groen

Dit zijn SALARIS-vakjes. Iedere keer dat je een groen vakje passeert of erop terechtkomt, ontvang je jouw salaris van de bank.

Rood

Als een speler een rood vakje bereikt, moet hij of zij stoppen. Volg de aanwijzingen in de handleiding van het cijfer dat er op het rode vakje staat en draai daarna het rad om nogmaals te verplaatsen.

Vakjes met Levensweg

Deze vakjes staan voor de prestaties en goede daden die je tijdens JOeB volbrengt. Deze prestaties kunnen je helpen om rijk te worden.

Iedere keer dat je op een vakje met levensweg terechtkomt, pak je één prestatie van de stapel. Je mag dit kaartje niet bekijken! Leg de kaartjes tot het einde van het spel met de goede kant omlaag voor je op de tafel.

Als de stapel prestaties naast het spelbord op is, neem je een kaartje van een andere speler.

Belasting betalen

Als je terechtkomt op een vakje met 'Belasting betalen', betaal je de bank de hoeveelheid belasting die op jouw salariskaart staat.

Je wordt ontslagen

Als je op dit vakje belandt, moet je van carrière wisselen.

Leg je huidige carriërekaart onder aan de stapel en pak een nieuwe. Als je een kaart pakt met 'opleiding vereist' trekt terwijl je niet hebt gestudeerd, dan leg je hem onder aan de stapel en pak je een andere. Pak op dezelfde manier een nieuwe salariskaart.

Salaris

Als je een vakje met SALARIS passeert of erop terecht komt, krijg je je salaris van de bank voordat je eventuele andere aanwijzingen opvolgt. Soms kun je meer dan één salaris krijgen!

Geluksgetallen

Je mag gedurende het spel één keer een geluksgetal kopen. Betaal aan het begin van je beurt 50.000 aan de bank en kies een getal uit de stapel.

Als één van de spelers (inclusief jij zelf) het getal op jouw kaartje draait, krijg je 10.000 van de bank.

Leningen van de bank

Je mag tijdens je beurt altijd geld lenen van de bank. Neem één of meer leningen en de bankier geeft je het geleende bedrag in geld. Elke lening is 20.000 waard.

Als je uitstroomt (of gedurende je beurten daarvoor) moet je al je leningen (met 5.000 per lening) rente terugbetalen aan de bank.

Verzekeringen

Telefoonverzekering

Je mag als je wilt een verzekering afsluiten voor je auto. Betaal de bank 10.000 en neem één verzekeringspolis. Nu is je telefoon beschermd bij schade en diefstal. Tijdens het spel kun je belanden op een vakje waarop staat dat je telefoon beschadigd is. Zonder verzekering moet je het bedrag dat op het vakje staat betalen.

Ziektekostenverzekering

Je mag als je wilt een ziektekostenverzekering afsluiten. Betaal de bank 10.000 en neem één verzekeringspolis. Wanneer je nu ziek wordt, betaalt je verzekering de kosten. Zonder verzekering moet je het bedrag dat op het vakje staat betalen.

De winnaar

Als alle spelers uitgestroomd zijn, tellen de spelers hun geld en prestaties bij elkaar op. De rijkste speler is de winnaar!

Handleiding bordspel

Op het bord staat op elk vakje een getal. In deze handleiding is terug te vinden welke betekenis elk getal heeft. Zorg dus dat je de handleiding bij de hand hebt tijdens het spel.

Startstudie

1a. Studiebeurs	Je ontvangt 20.000
2a. Boeken kopen	Betaal 5.000
3a. Maak nieuwe vrienden op school	Levensweg
4a. Neem een bijbaantje	Levensweg
5a. Studeren voor tentamens	1 beurt overslaan
6a. Ga stage lopen	Levensweg
7a. Vraag om hulp bij je huiswerk	
8a. Lever je verslag in	Levensweg
9a. Herexamen doen	1 beurt overslaan
10a. Afgestudeerd	Levensweg
11a. STOP: Carrière kiezen	

Startwerk

1b. Salaris	
2b. Maak contact met je nieuwe collega's	
3b. Je bent werknemer van de week geworden	Levensweg
12. Salaris	
13. Je mag één iemand uit eten nemen. Wie is dat en waarom? Zet diegene bij je in de auto.	Levensweg
14. Je ligt met griep op bed	1 beurt overslaan
15. Je bent jarig, wie nodig je uit om dit te vieren? Zet diegene bij je in de auto.	Levensweg
16. Schrijf je in bij de Woonservice	Betaal 5.000
17. Je bent ziek, wie zorgt er voor je? Zet diegene bij je in de auto.	Levensweg
18. Je leert een instrument bespelen	
19. Op de fiets naar je werk	Levensweg
20. Salaris	
21. Lekke fietsband	1 beurt overslaan
22. STOP: Je komt te vaak te laat op je werk	1 beurt overslaan
23. Ziektekosten moeten betaald worden	Betaal 10.000 als je geen verzekering hebt
24. Uitstapje op je werk	Levensweg
25. Je organiseert een feestje voor je vrienden	Betaal 5.000
26. Je telefoon is kapot en je kan niet meer met je vrienden appen	Betaal 10.000 als je geen verzekering hebt
27. Je gaat naar een dance event en geeft 5 kaartjes weg	Betaal 10.000
28. Cursus Nederlands of inburgering	Betaal 20.000
29. Salaris	
30. Belasting betalen	
31. Prijs in de vriendenloterij	Je ontvangt 50.000
32. Op bezoek bij je ouders	Levensweg
33. STOP: Je hebt je poetstaak nog niet gedaan	Sla 1 beurt over

34. Salaris	
35. Je wordt ontslagen	Begin een nieuwe carrière
36. Je wordt verliefd	Levensweg
37. Je koopt een cadeau voor je liefde	Betaal 5.000
38. Je gaat naar de bioscoop, wie neem je mee? Zet diegene bij je in de auto.	Levensweg
39. STOP: Je staat met je huisgenoten te blowen bij de voordeur	Sla 1 beurt over
40. Salaris	
41. Studieschuld	Betaal 50.000
42. Betaal contributie voor je sportclub	Betaal 20.000
43. Je bezoekt Walibi, wie gaat er met je mee? Zet diegene bij je in de auto.	Levensweg
44. Je gaat naar een jongerencentrum/inloop, met wie ga je? Zet diegene bij je in de auto.	Levensweg
45. STOP: Je relatie is over	Huil een beurt uit bij je beste vriend (in)
Binnenste rand	
46a. Vraag een ID kaart aan	Betaal 5.000
47a. Ruil je salariskaart met een andere speler naar keuze	
48a. Je neemt deel aan een activiteit binnen de Jongerenopvang	Levensweg
49a. Salaris	
50a. Je kookt samen met een medebewoner	Levensweg
51a. Je fiets is kapot	Betaal 15.000
52a. Je bezoekt de moskee	Levensweg
Buitenste rand	
46b. Koop nieuwe kleren	Betaal 5.000
47b. Je moet schulden aflossen	Betaal 40.000
48b. Dagje uit met de jongerenopvang	Levensweg
49b. Maak het goed met iemand waar je ruzie mee hebt	Levensweg
50b. Salaris	
51b. Je rits is kapot, wie maakt deze voor je?	Levensweg
53. Ruil je salariskaart met een andere speler naar keuze	
54. STOP: Kies een sport	Levensweg
55. Stemmen	Levensweg
56. Je hebt weekbudget over	Ontvang 5.000
57. Salaris	
58. Schulden aflossen	Betaal 25.000
59. Je bent je kluisdeutel kwijt	Betaal 20.000
60. Je maakt nieuwe vrienden	Levensweg
61. Je bent boos op een woonbegeleider, aan wie ga je dit vertellen?	
62. Salaris	
63. Ga vrijwilligerswerk doen	Levensweg
64. Je wint een spel van je woonbegeleider	Ontvang 10.000

65.	Als je niet vooraan staat mag je nog eens draaien	
66.	Je breekt je been	Betaal 10.000 als je geen ziektekosten-verzekering hebt
67.	Belasting betalen	
68.	STOP: Een dierbare overlijdt	Sla een beurt over om te rouwen
69.	Je bezoekt een multicultureel festival en koopt voor 3 vrienden een drankje	Betaal 25.000
70.	Salaris	
71.	Kies een geluksgetal	
72.	Valentijnsdag, wie stuur je een kaart?	Levensweg
73.	Een dierbare is jarig, koop een cadeau	Betaal 5.000
74.	Je gaat meer uren werken	Je ontvangt 80.000
75.	Schenk geld aan een goed doel	Betaal 25.000
Buitenste rand		
76a.	Sparen voor je uitzet	Levensweg
77a.	Salaris	
78a.	Je neemt een huisdier	Levensweg
79a.	Fotoshoot met je familie of beste vrienden	Betaal 5.000
80a.	Ruil je salariskaart met een ander speler naar keuze	
81a.	Ruil je carrièrekaart met een andere speler naar keuze	
82a.	Teruggave van de belasting	Je ontvangt 75.000
Binnenste rand		
76b.	Het is Kerst, met wie vier je het? Zet diegene bij je in de auto.	Levensweg
77b.	Salaris	
78b.	Vindersloon voor een gevonden telefoon	Je ontvangt 80.000
79b.	Belasting betalen	
83.	Salaris	
84.	Schulden aflossen, doordat je te veel oproekt	Betaal 25.000
85.	Je krijgt een spelcomputer van je vriend(in)	Levensweg
86.	Je kookt halal voor een medebewoner	Levensweg
87.	Je krijgt ruzie met een vriend, betaal je schuld bij hem af	Betaal 5.000
88.	Speel een gezelschapsspel, met wie speel je dit? Zet diegene bij je in de auto.	Levensweg
89.	Je neemt verantwoordelijkheid	Levensweg
90.	Je koopt spullen voor je uitzet	Betaal 5.000
91.	Salaris	
92.	Wacht twee beurten	Of betaal 10.000
93.	Je hebt meer dan 400 Facebook vrienden	Je ontvangt 50.000
94.	STOP: Je hebt te lang niet op woningen gereageerd	Sla 1 beurt over
95.	Je zet geld op je spaarrekening	Betaal 30.000
96.	Lever een geluksgetal in	
97.	Schulden aflossen	Betaal 125.000
98.	Salaris	

99. Betaling woonservice	Betaal 25.000
100. Belasting betalen	
101. Je koopt een nieuwe fiets	Betaal 30.000
102. Ruil je salariskaart met een andere speler naar keuze	
103. Je zit in een dip, motiveer jezelf voor dagbesteding	Levensweg
104. STOP: je hebt een woning	
105. Salaris	
106. Betaal eigen bijdrage aan de Maatschappelijke Opvang	Betaal 100.000
107. Ruil je salariskaart met een andere speler naar keuze	
108. Als je niet vooraan staat mag je nog eens draaien	
109. Je bent op vakantie en stuurt een ansichtkaart, naar wie?	
110. Je gaat naar Vincentius voor een starterspakket	Levensweg
111. Je koopt meubels wie gaat er mee? Zet diegene bij je in de auto	Betaal 50.000
112. Salaris	
113. Belasting betalen	
114. Je bent blij, wie bel je?	
115. Breng je familie en vrienden op de hoogte van je verhuizing	Levensweg
116. Betaal de borg en de huur van de eerste maand	Betaal 125.000
117. Je schildert je nieuwe woning, wie helpt mee?	Levensweg
118. Ruil je salariskaart met een andere speler naar keuze	
119. Salaris	
120. Je maakt je kamer op de Jongerenopvang schoon	Levensweg
121. Je bent verdrietig, wie bel je?	
122. Wie gaat je helpen verhuizen? Zet diegene bij je in de auto	Levensweg
123. Je vindt het spannend om op jezelf te gaan wonen, maar ga door. Draai nog een keer	
124. Salaris	
125. Je krijgt je borg terug	Je ontvangt 50.000
126. Als je niet vooraan staat mag je nog eens draaien	
127. Wie komt als eerste op bezoek in je nieuwe huis?	Levensweg
128. Je vriend is dakloos, mag deze bij jou slapen?	
129. Je leert je nieuwe burens kennen, hoe doe je dit?	Levensweg
130. Salaris	
131. Je koopt boodschappen voor de eerste week	Betaal 35.000
132. Neem afscheid van de jongeren op JOeB	Levensweg
133. Je gaat de laatste spullen verhuizen	Je ontvangt 20.000 keer het cijfer dat je draait

Uitstroom